

Fredagen den 7 Maj 1869.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades sex protokollsutdrag för den 5 dennes och protokollet för den 23 sistlidne April.

Herr Caspersson: För ombesörjande af enskilda, viktiga angelägenheter får jag anhålla om 14 dagars ledighet från riksdagsgöromålen, räknadt ifrån den 10 dennes.

Denna anhållan bifölls.

Herr Faxe: Jag får anmäla, att Lag-Utskottets Ordförande, Grefve Eric Sparre, är af sjukdom hindrad att deltaga i den under denna dag förestående viktiga öfverläggningen inom Kammaren.

Herr Faxe begärde ånyo ordet och yttrade:

För såväl embetsåligganden som enskilda angelägenheter får jag anhålla om 14 dagars ledighet från riksdagsgöromålen, räknadt ifrån och med den 15 dennes.

Härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet, Konstitutions-Utskottets den 5 dennes bordlagda Utlåtande N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Tryckfrihets-förordningen.

Föredrogos, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets nedannämnda, den 5 dennes bordlagda Utlåtanden och Memorial, nemligen:

N:o 82, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående upphörande såväl af tackjernstionden och andra deremot svarande tackjernsafgifter, som af de friheter i fråga om ränta eller rotering, hvilka vissa orter i egenskap af bergslager nu åtnjuta;

N:o 83, i anledning af återremiss å en punkt i Stats-Utskottets Utlåtande angående grundskatternas omsättning i penningar m. m.; samt

N:o 84, i anledning af väckt motion om upphörande af åtskilliga från kyrkorna i vissa orter hittills utgående afgifter.

Vid föredragning af Stats-Utskottets den 5 dennes bordlagda Memorial:

N:o 87, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets Betänkande N:o 66, angående väckta frågor, dels om uppgörande af planer för framtida jernvägsanläggningar samt sättet för deras utförande, dels om beviljande af statsbidrag till dylika anläggningar; och

N:o 88, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i fråga om anstånd med betalningen af 1868, 1869 och 1870 års annuiteter å det för byggande af jernbana emellan Ystad och Eslöf beviljade statslån;

blefvo de i dessa Memorial föreslagna voteringspropositioner af Kamraren godkända.

Föredrogs Stats-Utskottets den 5 dennes bordlagda Memorial N:o 91, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 69, öfver Kongl. Maj:ts nådiga Proposition om Tullverkets aflönings- och utgiftsstaten för år 1870.

1:sta punkten.

Utskottets till Andra Kamraren gjorda hemställan lades till handlingarne.

2:dra punkten.

Under förutsättning af Andra Kamrarnes bifall till den af Utskottet i föregående punkt gjorda hemställan, godkändes den föreslagna voteringspropositionen.

3:dje och 4:de punkterna.

Lades till handlingarne.

5:te punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 5 dennes bordlagda Betänkande N:o 16, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 5 dennes bordlagda Betänkande N:o 12, angående Riksbankens låne- och kreditivrörelse.

Föredrogs och bifölls Banko-Utskottets den 5 dennes bordlagda Memorial N:o 13, angående arvode för extra biträde vid Banko-Utskottets Kansli.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 5 dennes bordlagda Memorial N:o 14, med förslag till instruktion för nästkommande Riksdags Banko-Utskott.

Föredrogs och bifölls Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets den 5 dennes bordlagda Memorial N:o 6, angående arvode åt den hos Utskottet anställde sekreterare.

Föredrogs ånyo och biföllos Konstitutions-Utskottets den 3 och 5 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 12, angående väckt motion om ändring i Riksdags-ordningens bestämmelser om vilkoren för valrätt till Riksdagens Andra Kammar; och

N:o 13, i anledning af väckt motion om tillägg till 87 § Regeringsformen.

Justerades två protokollsutdrag rörande Stats-Utskottets Memorial N:is 87, 88 och 91.

Föredrogs ånyo och företogs delvis till afgörande Stats-Utskottets den 3 och 5 dennes bordlagda Utlåtande N:o 81, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående vissa grunder för förvaltningen af Statens jernvägstrafik och särskildt för den dervid anställda personals aflöning m. m.

Ingressen och mom. a, första delen (vid Styrelsen).

Herr Troilius: I den nu förevarande punkten har Stats-Utskottet föreslagit några förändringar i hvad Kongl. Maj:t i sin nådiga Proposition till Riksdagen hemställt. Utskottet har nemligen i öfverdirektörernes särskilda arvoden föreslagit en nedsättning af 500 R:dr, och i sekreterarens aflöning en nedsättning af 500 R:dr. I afseende å ombudsmannen och arkitekten har Utskottet ansett olämpligt att, innan frågan om de båda Styrelsernas sammanslagning blifvit slutligen afgjord, för ifrågavarande tjänstemän uppföra högre arvodesbelopp än de nu utgående, eller 1,000 R:dr för ombudsmannen och 500 R:dr för arkitekten. Vidare har Utskottet icke upptagit något extra arvode för föreståndaren för Statistiska kontoret och ej heller arvodet af 1,800 R:dr för kontrollerande maskin-ingenjören. Såsom skäl för den sista åtgärden har Utskottet anfört, att, då samtliga tjänstemän vid trafikstaten äro endast på förordnande antagne, giltig anledning icke förefinnes att vidare bibehålla det å staten för en kontrollerande maskin-ingenjör upptagna arvode af 1,800 R:dr, enär den i staten befintliga anteckning, att tjänsten skall vid nuvarande innehafvarens afgang indragas, otvetydigt angifver, att befattningen icke vidare är behöflig.

Hvad först beträffar nedsättningen af 500 R:dr på öfverdirektörernes särskilda arvoden, så bekänner jag, att det är ganska svårt att på 100-talet bestämma hvad en persons arbete kan vara värdt; men med afseende derå, att desse tjänstemäns tid är på det högsta upptagen, så att de icke kunna egna sig åt något annat, och då på dem hvilar ett stort ansvar, har Styrelsen föreslagit och Kongl. Maj:t godkänt ett särskildt arvode för dem af 1,000 R:dr. Jag får därför hemställa, att Kammaren med afseende på de skäl, som finnas framställda i den Kongl. Propositionen, ville bifalla hvad Kongl. Maj:t deri föreslagit, eller att dessa arvoden utgå med 1,000 R:dr till hvardera öfverdirektören. Till sekreterare måste Styrelsen hafva en person med både teoretiska insigter och praktisk erfarenhet i alla till jernvägstrafiken hörande tekniska detaljer, rörande hvilka han måste kunna redigera utgående skrivelser. Han måste dessutom kunna föra en ej obetydlig utländsk korrespondens, som allt mera tillväxer, i mån af de årligen utvidgade förbindelser, som anknyttas med utländska jernvägsförvaltningar. Jag anser därför, att den af Kongl. Maj:t för denne tjänsteman föreslagna aflöning ingalunda är

för hög, helst sekreterare i andra verk, der man icke har anspråk på samma mångsidighet hos denne tjänsteman, redan innehafva det föreslagna arvodet af 4,500 R:dr. I afseende å ombudsmannen och arkitekten vill jag icke framställa något särskildt yrkande, då bestridandet af deras aflöning ännu någon tid torde kunna fortgå på samma sätt som hittills; och i afseende på kontrollerande maskiningeniören anser jag mig kunna, i öfverensstämmelse med hvad flere ledamöter af Stats-Utskottet enskildt derom yttrat, antaga att Utskottets mening icke varit att förvägra utbetalandet af det för denne tjänsteman föreslagna arvodet 1,800 R:dr, så länge hans biträde anses behöfligt, utan att Utskottet allenast icke ansett lämpligt att befattningen, såsom öfvergående, blefve å ordinarie stat upptagen. Det biträde vid tillsynen å den rörliga materielens underhåll och begagnande samt vid besigtning och profning af ny, hvarföre kontrollerande maskiningeniören hitintills tagits i anspråk, är ännu af behovet påkalladt, åtminstone intilldess att denna gren af förvaltningen kan blifva definitivt ordnad och nämnde tjänstemans åligganden blifva på någon annan öfverflyttade.

Grefve Mörner, Carl Göran: I den Kongl. Propositionen, som ligger till grund för Utskottets framställning, omnämnes, att Kongl. Maj:t ännu icke hunnit handlägga frågan om sammanslagning af Trafikstyrelsen och Byggnadsstyrelsen. Vidare förekommer der, att Kongl. Maj:t med afseende å framställda erinringar funnit vissa befattningar böra endast på försök införas; så har Kongl. Maj:t icke föreslagit distrikchefsbetenas uppförande på stat, utan endast använt af visst belopp till linieförvaltningens permanenta öfvervakande. Slutligen säger Trafikstyrelsen sjelf, att vissa tjänster böra vid nuvarande innehafvarens afgang indragas, och att en annan del af personalen för närvarande är öfverflödig, ehuru den bör bibehållas för att vara att tillgå vid nordvestra stambanans öppnande för trafik. I följd af dessa förhållanden synes verkligen den föreslagna staten ega en så provisorisk karakter, att den icke skäligen kan antagas såsom normalstat, och jag vill derföre hemställa, det staten måtte antagas att gälla *endast för år 1870*. Kammarens beslut i afseende å den nu föredragna punkten skulle således blifva: "att Riksdagen godkänner följande bestämmelser att gälla för år 1870: a) Fasta arvoden o. s. v." Beslutet skulle då också komma att stå i harmoni med hvad Riksdagen redan bestämt angående den föreslagna staten för Tullverket, och jag har så mycket giltigare anledning att förorda ett sådant beslut, som jag, utan att nu vilja ingå i någon närmare granskning af de föreslagna lönebeloppen, dock ej kan annat än vidhålla den åsigt, jag förut uttalat, eller att för likartade tjänster, fastän de sortera under olika embetsverk, bör bestämmas ungefär enahanda lön. Följer man ej denna princip, utan lemnar större löneförhöjningar åt personer som tillhöra nya embetsverk, så framkallar man en verkligen ganska naturlig sträfvan hos tjänstemännen i de äldre embetsverken att i detta afseende komma i paritet med dem i de nya, och sådana försök torde ej befördra embetsmännens eget intresse. 1856 års löneförhöjning var obestriddlig af behovet på-

kallad, men vi finna redan nu försök göras att rubba densamma och återföra lönerna till hvad de voro före 1856. Dessa försök skola säkerligen ej minskas, derest å andra sidan man ådagalägger ett sträfvannde att gå vidare på löneförhöjningens bana. Jemför man nu tjänstemännen i Trafikstyrelsen med deras vederlikar inom andra verk, så finna vi att vida högre löner äro föreslagna för de förra. Så har ifrågasatts 4,500 R:drs lön till sekreteraren; Stats-Utskottet har visserligen föreslagit nedsättning till 4,000 R:dr, men det är i allt fall 500 R:dr mera än hvad sekreterarne i rikets kollegier åtnjuta. Gå vi till notarierne och kamrerarne, finna vi tillfälle till samma anmärkning; likaså i fråga om revisorerne. Detta allt torde visa, att åtskilligt i denna aflöningsstat förtjenar närmare granskning, innan den slutligen fastställes, och jag anhåller derföre om proposition å mitt yrkande att de föreslagna lönebestämmelserna måtte antagas att gälla endast för år 1870.

Herr Nisser: Ut i Kongl. Maj:ts nådiga Proposition af den 26 sistlidne Februari angående jernvägstrafiken, återfinnas åtskilliga yttranden af Trafikstyrelsen, hvilka onekligen förtjena mycken uppmärksamhet; så, t. ex. pag. 9, der nämnda styrelse anför "att styrelsen redan beslutit att, i mån af nya banors tillkomst, fördela redan befintlig personal af både baningeniörer och banmästare på de nya linierna genom att förlänga hvarje funktionärs tjänstgöringsområde; att styrelsen äfven beslutit att, i händelse någon af nämnde funktionärer afginge, tills vidare icke besätta den afgångnes plats på annat sätt än genom fördelning af hans område på de öfrige; att de så kallade materialvakterne indragits och dessas åliggande fördelats på banmästarne och maskinafdelningens förrädsvakter; att de indragningar, som sålunda redan vore beslutade, komme att inbespara stora summor" — och vidare pag. 10 "att styrelsen emellertid nu kommit till visshet om att åtskilliga af de stationer, som förekomme å de nyare såväl som å de äldre bandelarne, icke hade den vigt för trafiken som från början påräknats, och att tjänstepersonalen å dessa stationer derföre kunde inskränkas; att det vore styrelsens plan att framdeles, i den mån ledigheter uppstode, till föreståndare å smärre stationer anställa lämpliga personer, som genomgått sina grader vid Statens jernvägstrafik i betjeningsklassen".

Af allt detta måste en hvar med fägnad erkänna, att Trafikstyrelsen inslagit den rätta vägen, att besparingar i de dryga trafikkostnaderna verkligen äro afsedda såsom mål för ett fortgående bemödande, och att således ändamålsenliga förändringar böra vara att motse, med all den skyndsamhet som omständigheterna komma att sådant medgifva. Otvifvelaktigt är också att såväl Regeringen som Riksdagen med oförtrottad uppmärksamhet skall följa dessa Trafikstyrelsens vackra bemödanden.

Den meningsstrid angående Trafikstyrelsens verksamhet, som började vid nästlidne riksdag, har sedermera fortgått och framkallat flera afhandlingar i ämnet, såsom Trafikstyrelsens vördsamma promemoria till Herr Civilministern, svar å denna af en riksdagsman, återgenmåle å detta från Trafikstyrelsen, och slutligen svar å detta genmåle. Här af ådagaläggas icke endast den ifver, hvarmed frågan om-

fattas, utan derigenom vinnes verkligen äfven mången upplysning, ej allenast för de stridande, utan jemväl för dem, som med uppmärksamhet följa tvistefrågans utveckling. Till dessa mindre afhandlingar sluter sig äfven Trafikstyrelsens underdåniga berättelse för 1867, och åtskilliga väsendtligare delar af dessa arbeten utber jag mig att få underkasta den inskränkta granskning, som ett föredrag på detta rum kan medgifva.

Trafikstyrelsen framställer i sin promemoria en sammanfattning af förhållandet med flera Europeiska jernvägar, viljande dermed ådagalägga att den kostnad af uppgifna 60 procent af bruttoinkomsterna, som drabbar Statens banor, måste anses synnerligen måttlig. Riksdagsmannen, äfven sammanförande resultaten med flera jernbanor, anser denna kostnad af 60 procent alldeles för hög. Nedanstående uppställning förtydligar närmare dessa stridiga uppgifter:

Banor med öfver 400,000 R:drs inkomst per Svensk mil böra för underhåll och rörelse kosta af bruttoinkomst enligt

Trafikstyrelsen 43, ¹ proc. enligt Riksdagsman	41 proc.
med inkomst af 3 till 400,000 R:dr	45, ² " " " 43 "
2 till 300,000 R:dr	46, ³ " " " 45 "
150 till 200,000 R:dr	50, ³ " " " 46 "
100 till 150,000 R:dr	56 " " " 46 "
75 till 100,000 R:dr	60, ³ " " " 48 "
50 till 75,000 R:dr	78 " " " 48 "
under 50,000 R:dr	88, ⁵ " " " 48 "

Jag tillåter mig ingalunda att betvifla hvarken den ena eller den andra sammanställningens rättighet, likasom den högst olika slutföljden icke kan förväna, då den ena parten söker höga kostnadsresultater, under det den andre söker de låga; men onekligen hade Trafikstyrelsens uppgift blifvit mycket bevisande, om den sammanfört *alla* jernvägar inom vissa länder i stället för några få (800 mil inom hela Europa), då nu deremot Riksdagsmannens uppgift har det företrädet att namngifva alla de banor han intagit i sin kalkyl, hvarigenom en kontroll af hans uppgifter är lätt, då deremot en sådan af Trafikstyrelsens sammanställning är omöjlig.

För egen del lemnar jag utlandets banor och tillåter mig i stället att tillämpa Trafikstyrelsens mycket bestämdt vindicerade resultat på vårt eget lands enskilda jernvägar, härvid endast begagnande de siffror, som Trafikstyrelsen sjelf uppställt i sin trafikstatistik och hvilka återfinnas pag. 90, 93, 94 och 95. Af dessa Trafikstyrelsens uppgifter inhemtas att enskilda lokomotivbanor äro 15, hvaraf 8 sammanbundna med Statens banor och 7 från dessa skiljda; att dessa banors sammanlagda längd utgör 57,⁴ Svenska mil; att rerelsens medelkostnad utgjort 67,⁶ procent på de förra och 46,⁵ procent på de senare af bruttoinkomsten. Sammanställas nu alla dessa banors omkostnader med Trafikstyrelsens kostnadssystem, inträffar det anmärkningsvärda förhållande att blott en enda (Uddevalle—Herrljunga) öfverensstämmer med systemets siffra, under det att alla öfriga visa ett vida fördelaktigare resultat: de 8 första, som skulle kosta 88,⁵ procent af bruttoinkomsten kosta 67,⁶ procent och de öfriga, som skulle kosta dels 58,² procent, dels 88,⁵ procent, kosta i verkligheten motsvarande — 44,³ procent och 62,⁸. — Gefle—Dala-banan med

135,000 R:drs inkomst per mil och Söderhamns med 117,000 per mil ingå i den utländska klass som har öfver 400,000 R:dr per mil och Christinehamn—Sjöändan med 75,900 R:dr per mil och Hudiksvall med 91,800 R:dr per mil ingå i den utländska klass som har 300 å 400,000 R:dr per mil. Med dessa resultat er inom eget land synes det synnerligen lämpligt att heldre söka täflan med våra egna väl skötta banor, än med utlandets, såsom det vill förete sig, mindre väl ordnade trafik-systemer.

Endast i förbigående tillåter jag mig att äfven denna gång gen-drifva Trafikstyrelsens återkommande påstående att *ju större bruttoinkomsten är desto mindre är utgiftsprocenten*. Detta påstående synes vid första påseende mycket antagligt, men erfarenheten vederlägger det-samma. Statens banor med 60,000 per mil kosta 60,7 procent, Gefle—Dala med 135,000 per mil kostar 41,25 procent, alldeles riktigt, Norbergs med 38,600 per mil kostar 51 procent, således alldeles origtigt ifall påståendet vore grundadt. Många sådana exempel kunna lätt finnas.

Såsom något synnerligen ofördelaktigt för Statens banor anföres i statistiken pag. 97 att passagerare i medeltal begagna endast 4,9 procent af banornas hela väglängd och att godset framgår endast 11,5 procent af samma längd, under det att på andra landets banor passagerare och gods i medeltal begagna en flerfaldigt högre procent af väglängden. Denna anmärkning synes vid hastigt påseende verkligen hafva något värde; men Trafikstyrelsen löser sjelf gåtan, då den några rader längre fram tillägger att på de minsta banorna utan mellanstationer missförhållandet går ända derhän att både passagerare och gods å dessa banor begagna 100 procent af väglängden“. — Ja, så är det verkligen! och vid en bana utan mellanstation vore det mera anmärkningsvärdt om något annat kunde inträffa! Men ingen kan väl derföre påstå att dessa banor äro de bästa. Denna kalkyl föranleder mig emellertid att framställa en annan med tillämpning af uppgifterna i samma statistik, pag. 94, der vi finna att hvarje centner gods begagnat statsbanorna 11,22 mil mot pris af 2,5 öre och således lemnat inkomst af 28,05 öre per centner, under det att Sjöändans bana med vida högre taxa lemnat endast 6,27 öre och Hudiksvall 6,70 öre för hvarje centner. Stambanorna med mera än fyradubbel inkomst för hvarje centner måste visserligen vara lyckligare lottade än de omnämnda mindre banorna.

Felet är att denna sammanställning är lika litet bevisande som de föregående, och jag har endast anfört såväl den ena som den andra för att ådagalägga den snart sagdt oändliga elasticitet, hvarmed jernvägssiffror låta kombinera sig till rätt vidunderliga resultat, hvaraf ock följer att sådana kombinationer böra med största varsamhet undersökas innan de antagas såsom faktiska bevis.

Bland de uppgifter angående förhållandet vid åtskilliga jernvägar, som af mig vid förra årets riksdag lemnades, var äfven en hvars rigtighet blifvit af Trafikstyrelsen bestridd; jag angaf nemligen att trafikkostnaderna vid Irlands jernvägar för år 1865 utgjorde 38 procent af bruttoinkomsten, då deremot Trafikstyrelsen påstår att samma kostnader uppgingo till 47 procent. Om dessa siffror ämnar jag inga-

lunda att tvista, men jag anser mig både skyldig och berättigad att för den ärade Kammaren anmäla att Molesworths arbete, hvarur öfriga, af Trafikstyrelsen erkända siffror hemtats, också verkligen har den uppgifna kostnadssiffran för Irland, och att alltså jag saknar allt skäl att frånträda min uppgift. Samma kostnadsprocent, af mig uppgifven vid Gefle—Dala-banan till 38 procent och vid Christianstad—Hessleholms till 34 procent, säger sig Trafikstyrelsen icke hafva kunnat kontrollera, ehuru en sådan kontroll såsom ytterst lätt åtkomlig hos Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen hade kunnat vinnas utan ringaste möda. För att emellertid öfvertyga Trafikstyrelsen om min uppgift har jag här i min hand en nu begärd och ex officio attesterad uppgift från nämnda Väg- och Vattenbyggnadsstyrelse, af hvilken inhentats att 1865 års trafik kostnad å Gefle—Dala-banan utgjorde 38,35 procent och på Christianstad—Hessleholms-banan 34,07 procent af bruttoinkomsterna.

Från min sida skulle med vida mera skäl kunna anmärkas att Trafikstyrelsen vid alla sina stora jämförelsearbeten just uteslutit de banor, hvilka jag ansett närmast förtjenta af en jämförelse med våra statsbanor, nemligen de nordamerikanska.

Beträffande de mycket omtvistade distrikcheferne, vill jag med afseende å dessa ej nu framställa något yrkande, då Regeringen önskar närmare undersöka och pröfva nödvändigheten af dessa befattningar innan afgörande beslut om dem fattas; men deremot måste jag, med vidhållande af förut uttalade åsigtter angående ändamålsenligheten af flera jernstora reparationsverkstäder, med några ord bemöta det sätt hvarpå Trafikstyrelsen besvarat min härom gjorda framställning. Trafikstyrelsen yttrar pag. 36 i sin promemoria att utom den stora centralverkstaden i Crewe finnas flera (namngifna) reparationsverkstäder som alla äro större än våra. Härtill genmäler jag att detta icke är svar på tal. Med nordvestra engelska banans materiel af 1,100 lokomotiv och 35,000 vagnar mot våra 88 lokomotiv och 1,962 vagnar (allt 1865) är det väl intet tvifvel underkastadt att der erfordras både större och flera verkstäder än hos oss, men frågan är deremot, om det icke vore klokt att äfven vi tillämpade Englands föredöme och i tid bestämde en centralverkstad i stället för att låta 3 jernstora verkstäder med högst betydliga kostnader utvecklas bredvid hvarandra. Detta förhindrar oss ingalunda från hysandet af den lockande föreställningen att i en framtid, då vår trafik mångdubblats, också vi kunna komma både att behöfva och ega flera och större verkstäder än de närvarande; men liksom dessa då utvecklas af trafikens verkliga behof, så kommer också i samma mån centralverkstaden att utvidga sin förmåga framför alla de öfrigas. Då denna fråga är af synnerligen pekuniär vikt tillåter jag mig att rekommendera densamma till Herr Civilministerns benägna uppmärksamhet.

Hvad vi alla säkert med nöje måste bemärka är Trafikstyrelsens förklaring pag. 41 p. m. att stambanornas rörliga materiel numera är fullt tillräcklig; och då anskaffningen af sådan materiel mycket tyngt vår trafik och jemväl erfordrat betydliga särskilda anslag, är det synnerligen betryggande att för den närmaste framtiden få motse de kostnadsbesparingar, som af detta lyckliga förhållande måste blifva en följd.

Oaktadt åtskilliga af de förhållanden jag nu berört måste tiller-

kännas en vigt som onekligen förtjenar afseende, vika de dock alla i skuggan för den fråga jag nu ber att få framhålla, nemligen den fråga, som ofafvisligen är den viktigaste af alla och hvars omfattning ökas i samma mån som våra jernvägar och vår jernvägstrafik än vidare utvecklas. Och denna fråga är: *Hvad kostar i verkligheten trafiken på våra statsbanor?* Är den uppgifna kostnaden af 59,76 procent 1865, 59,42 procent 1866 och 60,67 procent 1867 verkligen den rätta? Den statistiska berättelsen ger oss pag. 10 visserligen ett svar, men ett svar som icke är upplysande och ännu mindre tillfredsställande; vi finna der nemligen att bruttoinkomsten af Statens jernvägar år 1867 utgjorde 6,017,049: 08, att utgifterna sammanförda i en summa voro 4,948,467: 46 och att Statens behållning utgjorde 1,068,581: 62.

Vore nu detta det slutliga svaret på vår fråga, då hade kostnaden varit icke 60 procent, utan något öfver 82 procent, under det att behållningen icke varit 40 procent utan något under 18 procent; och ehuru jag med skäl befarar att trafikkostnaderna äro större än de borde vara är dock missförhållandet ingalunda så stort som dessa siffror angifva. Differensen mellan ifrågavarande 60 procent och 82 procent utgör i rundt tal en summa af 1,320,000 R:dr, och liksom det å ena sidan är fullkomligt säkert att en del af detta belopp måste tillhöra trafikkostnaderna, lika säkert är det å den andra att en del tillhör sådana utgifter som icke kunna till trafikkostnaden hänföras. Men att försöka någon fördelning i den ena eller andra riktningen har varit omöjligt med de materialier som funnits tillgängliga. Önskligt vore emellertid att Trafikstyrelsen för framtiden ville i sina uppgifter bestämdt skilja trafikutgifter från andra kostnader och detta så mycket heldre som detta särskiljande alltid i viss mån måste blifva godtyckligt och därför desto mera förtjenar att bemärkas. Pag. 78 finnes visserligen en redovisning på alla afdelningar slutande med summa utgifter 3,650,898, men detta belopp sammanstämmer naturligtvis med de 60 procenten och reder ingalunda förhållandet. Pag. 61, 62, 63, 64, 65 finnes en mängd utgifter under rubrik Nybyggnader och anläggningar, uppgående till ej mindre än 1,239,103, dels inbalanserade från föregående år, dels tillhörande 1867; och bland de härmed bekostade arbeten må såsom synnerligen kostsamma anmärkas: tomplats vid Liljeholmen cirka 150,000 kvadratfot — 71,032 R:dr. ombyggnad af lokomotivstall i Fahlköping 72,051 R:dr; utvidgning af Göteborgs station 88,502 R:dr och nytt magasinshus å samma station 86,261 R:dr samt kostnader vid Eslöfs station 212,235 R:dr.

Resultatet af min forskning och af de upplysningar jag har kunnat åstadkomma blir emellertid intet annat, än att tillgängliga handlingar icke lemna något svar på frågan om våra verkliga trafikkostnader, hvadan hvarje spörsmål i sådan syftning för denna gång troligen lär bli öbesvaradt; men då trafikkostnaderna utgöra grundvalen för alla beräkningar öfver vår jernvägsrörelse, och kändedomen om dessa således omöjligen kan undvaras, är det till Trafikstyrelsen jag hänskjuter vår förhoppning att få frågan lyckligt löst till nästa riksdag, om ej förr.

En ledamot af denna Kammare likasom en ledamot af Andra Kammaren uttalade vid förra riksdagen den förmodan att inkomsterna

af jernvägstrafiken vid våra stambanor borde kunna ökas med en million R:dr, men härtill svarar Trafikstyrelsen att en sådan förmodan saknar hvarje skytt af stöd från erfarenhetens område. Då jag hyst och fortfarande hyser den vissa förmodan att behållningen af Statens jernvägstrafik bör kunna betydligt ökas och då jag således i icke oväsentlig del instämmer i den åsigt förstnämnde talare hyllat, finner jag ett ytterligare och ej oviktigt stöd för en sådan förhoppning i den nädiga Proposition Kongl. Maj:t vid denna och nästföregående riksdag afgifvit angående Statsverkets tillstånd och behof. I båda dessa propositioner upptogs inkomsterna af Statens jernvägar till något öfver 6 millioner R:dr och utgifterna till något öfver 4 millicner, hvadan Staten påräknar en behållning af 2 millioner, och då hittills högst 1 million kommit Staten till del framträder äfven här ett anspråk som sammanstämmer med de nämnde riksdagsmännens uttalande åsigt.

Mycket kunde ännu vara att anföra såsom stöd för våra förhoppningar om en betydlig förhöjning i inkomsterna af Statens jernvägar genom en med klokhet genomförd sparsam administration; men då nu åsigtarna just i denna riktning gjort sig allt mera gällande, då Regeringen lika lifligt som Representationen nitalskar för ändamålsenliga reformer, då derjente Trafikstyrelsen synes fast besluten att gå den väg som ensam kan leda till det afsedda målet, återstår endast att se tiden an och med allvar beträda sparsamhetens bana. Att emellertid under sådana förhållanden medelst några bindande föreskrifter hindra Regeringens fria verksamhet synes mig ingalunda välbetänkt, tvärtom bör Regeringen ega full frihet att handla efter sig företeende omständigheter, och det är derfore som jag vördsamt yrkar att alla de beslut med afseende å jernvägsaföningsstaten som nu må komma att fattas endast må afse år 1870.

Herr Storckenfelt: Efter det sakrika anförande, som af Grefve Mörner blifvit afgifvet, anser jag icke nödigt att upptaga Kammarrens tid med något vidare ordande i denna fråga, utan får jag till alla delar med honom instämma.

Herr Wærn: De talare, som i frågan uppträd, hafva samtliga gjort hvarjehanda anmärkningar mot Utskottets förslag. Den förste talaren ansåg att genom de af Utskottet föreslagna nedsättningar lönebeloppen ej vore tillräckliga, men han påstod dock ej, att denna reglering var orättvis eller grundad på origtiga principer. Om också det är nödigt att sparsamhet i förevarande hänseende likasom i andra fall iakttages, så bör man dock ej förbise, att sparsamheten kan drivas så långt, att Styrelsen sättes ur stånd att bestrida utgifterna för alla göromåls behöriga skötsel. I nämnda afseende har jag för min del icke något att anmärka emot förslaget. En sednare talare framställde visserligen icke några speciela anmärkningar emot förslaget, men ansåg dock, att regleringen borde bestämmas att gälla endast för år 1870, under afvaktande af Byggnads- och Trafikstyrelsernas sammanslagning. Men talaren antydde ej ens, att denna samman-

slagning skulle föranleda någon ändring i de grunder, hvarpå löne-regleringen är fotad.

I afseende å frågan huruvida den föreslagna staten skall komma att gälla endast för år 1870 eller längre, hvilken fråga en föregående talare ansåg vara af vigt, på det ej händerna skulle bindas på Regeringen, anhåller jag att för bedömande af denna fråga få i Kam-marens minne återföra, huru den vid förra riksdagen betraktades. Man önskade då att erhålla, icke någon bestämd normalstat, utan fast-ställda grunder, efter hvilka lönebeloppen skulle komma att utgå. I anledning af Riksdagens då gjorda framställning har Kongl. Maj:t afgifvit ifrågavarande förslag, och uttalat sig för vissa grunder för aflöningen. 72,000 R:dr äro föreslagna till aflöning åt 18 embetsmän. Hvad Riksdagen har att göra, är att yttra sig, om dessa grunder böra antagas, eller om man skall begära att från Kongl. Maj:t er-hålla ett nytt förslag. I händelse förslaget antages, blir deraf icke någon följd, att de deri upptagna löner komma att anses såsom fasta, eller att embetsmännen komma att uppföras på ordinarie stat. Hvad deremot antalet utaf tjänstemän beträffar, så är det en fråga som det naturligtvis icke tillkommer Riksdagen att afgöra, och densamma bör således icke gifva anledning till begäran om något nytt förslag. Förra årets Riksdag gjorde framställning, huruvida ej distrikchefsplatserna skulle kunna indragas, och om ej någon indragning skulle kunna ske jemväl inom personalen af öfrige embetsmän, tjänstemän och betje-ning, samt huruvida någon jemkning icke skulle kunna ske i sjelfva lönebeloppen. Kongl. Maj:t har svarat, att distrikcheferne svårigen kunna undvaras, och uppgifvit de belopp, som erfordras för göromå-lens behöriga skötsel. Utskottet har underkastat förslaget en grund-lig granskning, och ansett två distrikchefsplatser böra bibehållas, äfvensom att ett arvode borde anslås för skötandet af en distrikchefs göromål vid centralstationen. Jag kan under sådana förhållanden icke inse, att några skäl förefinnas, hvarföre man skulle begära en ny Proposition i frågan till nästa riksdag, väl vetande att, om under tiden derförinnan någon ändring bör ske, den säkerligen ej kommer att uteblifva, utan att hvarken Regeringens eller Representationens tid dermed behöfver att upptagas.

Jag befarar verkligen, jag må säga det, att denna fråga icke blifver bedömd eller afgjord efter sin egen beskaffenhet. Ingen lärar väl på allvar vilja begära en ny proposition för att möjligen 500 R:dr på en eller annan tjänst skulle besparas. Jag tror att åstun-dan efter ett nytt förslag har sin grund i reminiscenser från före-gående riksdagar, då man ansåg tvifvelaktigt, huruvida Trafikstyrel-sen förför riktigt ekonomiskt eller icke. Man ingick då till Kongl. Maj:t med begäran om ett förslags upprättande, under den förutsätt-ning och i den förhoppning, att besparingar skulle kunna åstadkom-mas, och man tyckes vidhålla föreställningen, att sådana skola allt framgent till allt större och större belopp kunna göras. Regeringen har nu framkommit med ett förslag, som med 111,000 R:dr understi-ger de förut varande kostnaderna, och mig synes att man derigenom kommit till ett ganska vackert resultat, och att en betydlig nedsätt-ning i utgifterna egt rum.

De besparingar, som kunna ske, böra naturligtvis tillvägabringas; och genom Trafikstyrelsens afgifna rapporter blir såväl Regeringen och Riksdagen, som hvar och en enskild i tillfälle att bedöma, om Styrelsen i detta fall fullgjort sin pligt. Låtom oss därför icke genom ett afslag på den gjorda framställningen uttala ett missnöje, som icke är berättigadt, eller begära ett nytt förslag, då vi icke kunna bestämdt uppgifva, i hvilket afseende det nuvarande bör ändras. Att uttala sitt missnöje, då man dertill icke har fullkomligt väl grundad anledning, är alltid mer eller mindre vådligt; och detta oupphörliga naggande, dessa ständiga pisksnärtar, rigtade mot en myndighet, som dock ådagalagt sin goda vilja och benägenhet att iakttaga ordning och sparsamhet, vittna icke om den manlighet och den lugna besinning, som höfves Representationen. För min del anser jag det icke vara skäl uti att nu åter undanskjuta frågan, då några viktigare anmärkningar icke förekommit, utan hemställer jag om bifall till förslaget.

Friherre Beck-Friis: Efter den siste talarens sakrika anförande kan jag helt kort fatta mig, och inskränker mig att hufvudsakligast instämma med honom. Dock vill jag, med anledning af en föregående talares yttranden, anföra några ord. Denne talare ansåg, att man endast för år 1870 borde godkänna ifrågavarande bestämmelser om lönebeloppen, och såsom stöd för sin åsigt åberopade han förhållandet med Tullstaten. Förhållandena äro dock helt olika, ty för Tullstaten var det fråga om en normalstat, i afseende å hvilken det var både nödigt och möjligt att pröfva hvarje utgiftspost. Ett annat förhållande eger deremot härvidlag rum, der endast grunder blifvit framlagda för fastställande af lönebeloppen inom de särskilda lönegraderna, under så obestämda förhållanden, att jag tror det vara omöjligt för någon af Kammarens ledamöter att ingå i speciel granskning af saken. Jag tror därför, att de närmare detaljbestämmelserna böra lemnas åt Trafikstyrelsens och Regeringens bedömande, och hemställer för min del om bifall till förslaget.

Grefve Mörner: Af de två siste talarne har den första mot mitt anförande anmärkt, att, om också en sammanslagning af Byggnads- och Trafikstyrelserna skulle komma till stånd, derigenom ej skulle förorsakas någon rubbning i de här föreslagna grunder för aflöningen. Utan att vilja ingå i någon granskning af de speciela förhållandena, hvartill jag för tillfället saknar materialier, anser jag det vara nog att erinra, att, då de båda embetsverken skola hafva en gemensam kassör, det förefaller tydligt att, om den ena kassörsbefattningen indrages, den qvarstående kassörens aflöning måste i förhållande till hans förökade göromål ökas. Detta är en enda omständighet-bland de många, som vore att påpeka i anledning af Trafikstyrelsens framställning, och som jag anser böra tagas i betraktande, innan någon normalstat uppgöres. Det sades vidare, att Kongl. Maj:t ej begärt någon normalstat, och att därför alla erforderliga förändringar lätt kunde åstadkommas. Om Riksdagen emellertid för en stor mängd tjänstemän bestämmer fasta arvoden, så lemna jag till Herrarnes

eget bedömande att afgöra, om Riksdagen sedermera kan göra någon rubbning deri, så länge tjänsterna innehafvas af samma personer. Huruvida någon reduktion kan komma i fråga af dessa arvoden, som en gång erhållit en fast karakter, derpå lemnar Trafikstyrelsens egen framställning angående föreståndaren för den statistiska afdelningen ett talande bevis. Han är föreslagen att erhålla en lön af 4,000 R:dr, men som han förut uppburit ett arvode af 200 R:dr, borde han, så länge han kvarblefve, komma i åtnjutande af denna lönetillökning. Man har således ett prejudikat på, att hvad en person en gång fått, det får han behålla, och att hos vederbörande förefinnes en stor benägenhet att söka bibehålla, hvad de en gång fått sig tillerkänt.

Det har vidare blifvit anfört, att inga speciela anmärkningar blifvit gjorda mot förslaget, men de anmärkningar, som förekommit, äro likväl af beskaffenhet att kunna föranleda till speciela ändringar deri. Jag tror emellertid att det vore otjenligt, om Representationen toge sig för i första hand att framställa sådana anmärkningar, utan att saken förut erhållit sin erforderliga utredning. Det har ock förefallit mig, som om de anmärkningar, hvilka vid förra riksdagen framstälts, icke helt och hållet förklingat, utan verkligen ledt till något resultat. Det har blifvit af Trafikstyrelsens chef upplyst, att åtskilliga besparingar blifvit gjorda. Måhända hade de iakttagits i alla händelser, men ett fördelaktigare resultat har i allt fall blifvit vunnit. Att något misstroendevotum mot Trafikstyrelsen skulle ligga i begäran om ny proposition i ämnet, kan jag icke finna, men jag anser en sådan begäran vara nödvändig, på det man ej må binda händerna för framtiden, hvilket dock blefve händelsen i fall man nu antog förslaget.

En annan talare har erinrat om den jemförelse jag gjorde emellan Tullstaten och den nu ifrågavarande, och att denna jemförelse icke vore lämplig, enär inom Tullstaten förekomma fasta löner, då lönerna deremot här fluktuerade inom vissa bestämda gränser. Jag tror dock att vid Trafikstyrelsen förekomma åtskilliga tjänster med fasta löner. Det är väl sannt, att det finnes tjugufem särskilda klasser af tjänster, och att vid några af dem det är öfverlemnadt åt Trafikstyrelsen att bestämma lönebeloppen för de särskilda tjänstemännen. Men just derföre tror jag man bör yttra sig om de särskilda klassernas löneförhållanden, hvilket jag tror vara alldeles nödvändigt.

Jag har af de föregående talarnes yttranden icke blifvit öfvertygad om nödvändigheten att antaga de i förslaget framställda grunder för längre tid än under år 1870, och tillåter mig derföre att på de skäl jag nu ytterligare anfört, få vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Herr Storckenfelt: Det var med anledning af en Utskottsledamots yttrande, att han icke kunde finna något rimligt skäl, hvarföre man skulle framställa en sådan begäran, som förekommer i 2 mom. af den vid Betänkandet fogade reservation och för att i anledning häraf yttra mig, som jag begärde ordet. Men sedan derefter

två talare utförligt och sakrikt belyst frågan, samt anfört just hvad jag hade för afsigt att yttra, anser jag öfverflödigt att upptaga Kam-marens tid med något vidare ordande i saken, utan förenar mig uti hvad sistnämnda talare anfört.

Friherre Raab, Adam: En föregående talare har sagt, att bifall till Grefve Mörners förslag om statens fastställande endast för år 1870 skulle innebära ett misstroende till Trafikstyrelsen. Långt ifrån att hysa ett sådant misstroende, må jag bekänna, att Trafikstyrelsen synes hafva bemödat sig om att framlägga ett förslag, som skulle vara på en gång betryggande för trafiken och minst kostsamt; och jag är fullkomligt öfvertygad, att Trafikstyrelsen hädanefter skall bemöda sig att ytterligare minska dessa betydliga utgifter. Men just derföre, att jag hyser ett sådant förtroende till Trafikstyrelsen, tror jag det vara icke blott fördelaktigare och lämpligare för dem, som skola bidra till dessa utgifter, utan snarare ett stöd för styrelsen, att vi ej nu fastställa lönerna; ty om ock desse tjänstemän äro till-satte endast på förordnande, så äro dock lönerna så godt som defi-nitivt fastställda, när tjänstemännen haft sina förordnanden i flera år; jag tviflar nemligen på att Trafikstyrelsen eller Riksdagen skulle vilja taga ifrån dem en aflöning, som de haft under en längre tid, ehuru denna aflöning kallats arvode och icke fast lön. Det är just derföre att jag är öfvertygad, att Trafikstyrelsen skall bemöda sig att i sin nästa framställning, sedan ytterligare erfarenhet vunnits, få staten än mindre kostsam, som jag ansluter mig till Grefve Mörners förslag.

Jag ber få erinra derom, att Trafikstyrelsen redan sistlidne år, men Byggnadsstyrelsen ej förr än den 30 sistlidne Februari inkommit med underdånigt utlåtande rörande frågan om Styrelsernas samman-släende; och att Kongl. Maj:t således icke kunnat medhinna att under innevarande riksdag framställa förslag i sådant hänseende. Detta är en fråga, som beror på framtida lösning. Trafikstyrelsen har för-ordnat ett sådant sammansläende, hvarföre man kan vänta och hoppas, att det kommer att ske; och jag föreställer mig, att derefter en ny Proposition om förändring af dessa stater varder aflåten. Hvarföre skulle man nu bestämma dessa stater såsom normala, då vi snart hafva att emotse en ny Proposition? Dertill finnes, enligt mitt för-menande, icke något skäl.

Jag må säga, att jag ej kan anse det hvarken såsom ett "nag-gande" eller att "i otid" besvära Kongl. Maj:t, om man fastställer denna stat endast för år 1870, så snart man kan hoppas att derige-nom vinna ett eller annat hundratusen Riksdaler. Utom det att jag instämmer med Grefve Mörner deruti, att det förefaller eget, att tjänstemän blifvit i denna stat föreslagne till 4,500 R:drs lön under det att motsvarande tjänstemän i andra verk endast hafva 3,500 R:dr, ber jag särskildt få erinra, att desse tjänstemän dessutom hafva 20 procent af lönen i hyra. — Man fäster min uppmärksamhet derpå, att dessa 20 procent icke tillkomma de i denna punkt omförmälda tje-nstemän. Jag trodde för min del, att denna tillökning gällde äfven

dem; men om ock förhållandet icke är sådant, så tillkommer den dock tjänstemännen i allmänhet och förökar utgifterna med ett icke obetydligt belopp.

Det förekommer emellertid den oinvigde, som om Trafikstyrelsen skulle kunna göra åtskilliga inskränkningar, utan någon fara för trafiken; och jag ber att ännu en gång få framhålla, att jag anser det vara en svår sak för Chefen i ett embetsverk att åstadkomma sådana inskränkningar utan en allvarlig påtryckning från dem, som skola bestrida utgifterna.

Dessa motiver äro för mig tillfyllestgörande att — utan att jag derföre vill uttrycka misstroende emot någon eller i onödan besvära Trafikstyrelsen eller Kongl. Maj:t — inskränka mig till att yrka, det Riksdagen ej måtte bifalla Utskottets förslag för längre tid än för år 1870.

Herr Troilius: Till en början anhåller jag att få till Kammar-
ren frambära min tacksamhet för det erkännande Trafikstyrelsen er.
hållit, att hafva sökt tillmötesgå Riksdagens önskan om besparingar.

Beträffande de anmärkningar, som här blifvit emot staten framställda, så ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att en normalstat för förvaltningen af en jernvägstrafik svårigen, såsom en normalstat här i landet uppfattas, kan upprättas, ty trafiken är till sin natur så föränderlig, att den äfven i förvaltningen ständigt kommer att fordra successiva ändringar.

Jag tror ej, att Riksdagen binder sig mera genom ett rent bifall till Utskottets förslag, än genom att godkänna det tillägg, att det skall gälla endast för år 1870; ty om Kongl. Maj:t finner förändringar erforderliga och de äro af den natur, att de böra Riksdagen underställas, så lära de väl icke komma att undandragas Riksdagens pröfning.

Orsaken, hvarföre man svårigen kan uppgöra en fullkomligt fast reglering af jernvägsförvaltningen, äro just det esomoftast förefallande behovet af förändringar och de ännu fortgående jernvägsbyggnaderna, hvaraf den ena delen efter den andra öfverlemnas till trafikförvaltningen. Intilldess att man nått gränsen för dessa tillökningar i förvaltningsområdet, synes det vara ändamålsenligt att blott fastställa vissa grundprinciper för förvaltningsorganisationen.

Mig är det, såsom jag förut tagit mig friheten nämna, alldeles klart, att Riksdagen, äfven om den icke gör det tillägg till Utskottets förslag, att det godkännes endast för år 1870, icke är utesluten från den pröfning af framtida förändringar, som Riksdagen med rätta tillkommer; och jag skulle derföre önska, att Utskottets förslag måtte endast med de förändringar, jag i mitt förra anförande tillät mig föreslå, af Kammar-
aren godkännas.

Herr Hasselrot: Det synes mig vara alldeles tillräckligt att två Riksdagar å rad hafva genomgått grunderna för förvaltningen af Statens jernvägstrafik. Enligt mitt förmenande kunna vi lika litet vid en kommande riksdag som nu ingå i en detaljerad pröfning af ett sådant förslag.

Jag yrkar derföre rent bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, som särskilda yrkanden blifvit gjorda i afseende å ingressen och det öfriga af den nu föredragna delen af Utlåtandet, komme delning af propositionen att ega rum; och hade, hvad först beträffade ingressen, yrkanden blifvit framställda dels å bifall till densamma oförändrad och dels å bifall dertill med följande tillägg: *att gälla för år 1870.*

Härefter framställdes först proposition på bifall till ingressen oförändrad, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, och sedermera proposition på ingressens antagande med ofvanberörda tillägg, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller ingressen till Stats-Utskottets i Utlåtandet N:o 81 framställda förslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles ingressen med följande förändrade lydelse: "att Riksdagen måtte godkänna följande bestämmelser att gälla för år 1870".

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 43.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Grefve af Ugglas: Jag anhåller att få reservera mig emot det beslut, som Första Kammaren nu fattat, enär det, enligt mitt förmenande, är utan ändamål att uppskjuta den definitiva regleringen i detta fall.

Firherre Funck: Jag instämmer uti den nu afgifna reservationen.

Friherre Tersmeden: Äfven jag anhåller att få instämma i denna reservation.

Efter förmälan, att, vidkommande det öfriga af den nu föredragna delen af Utskottets förslag, hade yrkats dels bifall till detsamma oförändradt och dels af Herr Troilius, att Kammaren måtte bifalla detsamma, utom hvad beträffade de föreslagna särskilda arvoden för öfverdirektörerna och sekreterarens fasta arvode, i afseende hvarå Kongl. Maj:ts nådiga förslag borde antagas.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets förslag oförändradt och, då dervid svarades många ja jemte ett och annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Mom. a, sednare delen (vid Distrikten).

Grefve Mörner, Carl Göran: Kongl. Maj:t har begärt icke några löner för distrikt-chefer, utan 15,000 R:dr för linieförvaltningens ombesörjande. Utskottet deremot har föreslagit en bestämd aflöning för distrikt-chefer i 2:dra och 3:dje distrikten, samt att styrelsen skulle ega tillsvidare disponera ett belopp af 2,000 R:dr för linieförvaltningens öfvervakande i 1:sta distriktet. Då det emellertid nu icke är fråga om detta sistnämnda belopp, som skulle disponeras för första distriktet, vill jag derom icke yttra mig; men jag anhåller, att Kammaren måtte, med afslag å hvad Utskottet föreslagit rörande aflöning till distrikts-cheferne i 2:dra och 3:dje distrikten, bifalla Kongl. Maj:ts nädiga Proposition och således ställa till Styrelsens förfogande 10,000 R:dr för linieförvaltningen å de distrikter, som nu äro i fråga.

Herr Troilius: Jag ber få instämma med Grefve Mörner, aldrä helst sedan Kammaren beslutat, att hvad Utskottet i förra punkten föreslagit, skulle gälla endast för år 1870.

Friherre Beckfriis: Då Kongl. Maj:t ansett distrikt-chefsplatserna fortfarande böra bestridas genom särskilda tjänstemän med en aflöning fullt motsvarande den, som vid förra riksdagen ifrågasattes, har det synts Utskottet lämpligast att kalla desse tjänstemän vid sina rätta namn och gifva dem sin rätta lön; ty att kunna undvara dessa personer har Utskottet icke vågat anse möjligt, till följd af såväl innehållet i Kongl. Maj:ts nädiga Proposition, som den kännedom om förhållandena, man inom Utskottet egde.

Jemte det jag således anhåller om bifall till hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, ber jag få fästa Grefve Mörnerns uppmärksamhet derå, att Kongl. Maj:t begärt icke särskildt belopp för hvardera af 1:sta, 2:dra och 3:dje distrikten, utan ett gemensamt belopp, 15,000 R:dr för alla tre distrikten.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning klockan 7 eftermiddagen.

Herr Statsrådet Carlson: Med afseende på tvänne olika förslag, som nu äro under öfverläggning, nemligen att antingen bifalla Utskottets förslag, eller anvisa en summa af 10,000 R:dr för linieförvaltningens öfvervakande i 2:dra och 3:dje distrikten, synes mig som om det sednare, hvilket öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts Proposition, skulle hafva det företräde, att man på samma gång vinner det ändamål som åsyftas, och icke på något sätt binder sig för framtiden. Det är just detta skäl, som legat till grund för Kongl. Maj:ts Propo-

sition, nemligen att man skulle bereda sig den väsendtliga fördelen att hafva tjenstemän för linieförvaltningens öfvervakande, utan att likväl häraf vara hindrad att antaga de förslag till förändringar i detta hänseende, som framdeles kunna framställas och befinnas erforderliga.

Friherre Raab, Adam: Jag föreställer mig, att, när Trafik-styrelsen sjelf varit tveksam i fråga om det sätt, som kunde vara det bästa för linieförvaltningens öfvervakande, och då Stats-Utskottet ej gerna kan bättre än Trafik-styrelsen bedöma, hvilka tjenstemän som böra vid trafiken anställas, aldrahelst i detta fall, som är omtvistadt — en komité har nemligen tillstyrkt en helt annan åtgärd, hvilken dock Trafik-styrelsen med berömvärd försigtighet ej velat antaga förr än erfarenheten visat, om den vore fördelaktig; och för att anställa försök i detta hänseende har just den föreslagna summan blifvit begärd — Kammaren skulle handla orätt, om den, i likhet med Stats-Utskottet, ville ovillkorligen binda styrelsen vid ettdera af dessa alternativ; och jag får därför anhålla, att Kammaren ville bifalla hvad Statsrådet Carlson och Herr Troilius förordat, att nemligen 10,000 R:dr ställas till Kongl. Maj:ts disposition.

Grefve af Ugglas: Frågan har kommit på en helt annan punkt efter det beslut, Kammaren nyss fattade, och jag anser mig därför ej böra närmare redogöra för Utskottets motiver till detta förslag, eller hvarföre Utskottet ansett att tillsättande af särskilda personer med bestämda aflöningsbelopp vore bästa sättet att i detta fall vinna ändamålet. Jag var emot det beslut, Kammaren nyss fattade, hvorigenom hela staten blef provisorisk, men sedan Kammaren gjort detta, så torde man äfven i fråga om denna punkt böra acceptera det provisoriska och låta förblifva vid hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag och dels att Kammaren, med afslag derå, måtte bifalla Kongl. Maj:ts framställning i förevarande hänseende; gjordes först proposition på bifall till Utskottets förslag, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts framställning uti ifrågavarande hänseende, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. b.

Grefve af Ugglas: Efter det beslut, Kammaren senast fattade, torde Kammaren böra äfven i denna punkt bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit, hvilket jag för min del påyrkar.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag finner för min del icke skäl att instämma i den framställning, den sednaste talaren gjort. Deremot anser jag den af Utskottet föreslagna modifikation i det belopp, Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärt, vara ganska lämp-

lig, och jag kan derföre icke se något hinder att bifalla hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, nemligen att, för linieförvaltningens öfvervakande i första distriktet, 2,000 R:dr må ställas till styrelsens disposition.

Herr Wærn: Då man, på sätt Utskottet gjort, bestämmer huru mycket två fasta tjenstemän skola hafva i lön, och att, med afseende på den tredje, försök på ett särskildt sätt skall göras, så tror jag ock, att Utskottets förslag låter försvara sig. Men när man ej antagit detta förslag, utan bifallit Kongl. Maj:ts Proposition, så tror jag, att man bör besinna sig, innan man säger, att Kongl. Maj:t för aflönande af distrikt-cheferne i 2:dra och 3:dje distrikten får sig anvisade 10,000 R:dr, men i det 1:sta distriktet ej mer än 2,000 R:dr. Jag får derföre hemställa, om man ej bör taga Kongl. Maj:ts förslag i sin helhet, alldenstund det blifver svårt för Riksdagen att ingå i pröfning af hvad som behöfves inom det ena eller andra distriktet. Kunna vi ej ingå i den primära undersökningen, så kunna vi ej heller ingå i den sekundära. Ty att ej vilja afgöra frågan om, men låta sig på frågan huru, det kan jag för min del ej finna lämpligt, utan får jag derför hemställa att Kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå samt antagande af Kongl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. c—h.

Biföllos.

Mom. i.

Herr Storckenfelt: Under åberopande af den af Herr Key vid Betänkandet afgifna reservation får jag hemställa, att Kammaren ville, med afslag å Utskottets förslag i detta moment, besluta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med anhållan att till nästa Riksdag få motse nytt förslag till utgiftsstat, närmare bygdt på de grunder, hvilka 1868 års Riksdag för sin del godkämt; och anhåller jag om Herr Grefvens och Talmannens proposition härfpå.

Friherre Raab, Adam: Jag för min del tror, att det, efter de beslut som redan fattats, ej är skäl att ifrågasätta annat än att bifalla detta Utskottets förslag, hvilket jag derföre anhåller att Kammaren måtte göra.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till momentet och dels att Kammaren, med afslag derå, måtte för sin del besluta, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t i underdånig-

het anhålla, att till nästa år få emotse nytt förslag till utgiftsstat, närmare bygdt på de grunder 1868 års Riksdag för sin del godkänt; framställdes proposition på bifall till momentet och besvarades med ja.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 34, i anledning af väckta motioner angående utvidgad religionsfrihet.

1:sta punkten.

Utskottets förslag till författning angående främmande kristna trosbekännare och deras religionsöfning.

§ 1.

Herr Hazelius: Jag ber att få göra Kammarens uppmärksam på ett oegentligt uttryck, som förekommer i början på den föredragna paragrafen, der det heter: "vilja bekännare af en annan kristlig lära än den evangelisk-lutherska bilda särskild församling; göre derom m. m." Det är orden "evangelisk-luthersk", som min anmärkning gäller. Detta är nemligen ingen känd officiel benämning; den begagnas ej i vår grundlag, utan der heter det den rena evangeliska läran, både i 2:dra §:n, der det föreskrifves att Konungen skall vara af denna lära, och i 28:de §:n, der det talas om embetsmännens religion. I Upsala mötes beslut, som kan anses för vår kyrkas grundlag, förekommer ej heller Luthers namn, eller talas der om någon annan bekännelseskrift, än Confessio Augustana, och i 1 kap. Kyrkolagen heter det om "den rätta kristliga apostoliska läran, som är grundad uti Guds heliga ord, det gamla och nya testamentets skrifter". Då således hvarken Statens grundlag eller Upsala mötes beslut, begagnar någon annan benämning än "den rena evangeliska läran", anser jag att detta är det rätta uttrycket, och vet icke af hvad skäl en helt annan benämning kunnat begagnas. Det är så mycket rättare att den af mig nu förordade benämning begagnas, som den äfven förekommer i Förordningen den 23 Oktober 1860 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, der det i 1 §:n heter: "vilja kristna trosbekännare af annan lära än den rena evangeliska förena sig i församling; göre derom hos Konungen ansökning m. m."; och äfven i följande punkter af denna förordning talas ej om någon annan lära än den rena evangeliska. Det kunde synas att denna benämning vore något likgiltig, men jag tror det ej, först och främst derföre, att det är en benämning som vi alla begagna, men äfven af det skäl att, då denna tillsats af "luthersk" blifvit införd i de Tyska dogmatiska och theologiska skrifterna, så kunde man möjligen befara, att vi, genom att antaga detta uttryck, också möjligen skulle anses hafva antagit de tyska bekännelseskrifter hvori detta uttryck förekommer, fastän vi,

såsom jag nämnt, icke ega någon annan bekännelseskrift än den Augsbургiska. Jag anser så mycket mindre skäl att här införa Luthers namn, som Luther sjelf många gånger yttra sig emot begagnandet af hans namn; äfvensom det är bekant, att Paulus i sina bref motsätter sig det redan då börjande bruket att benämna en lära efter en viss person och icke efter sakens namn, ty derigenom neddrages bekännelsen och kyrkan till en tillfällighet och förlorar sin betydelse af en allmän bekännelse, som ej kan vara bättre grundad än då den är byggd på evangelisternas och apostlarnes lära. På alla dessa skäl anhåller jag att orden "den evangelisk-lutherska lären" må på alla ställen der de i denna författning förekomma utbytas emot "den rena evangeliska läran".

Herr Hasselrot: Allt ifrån den tid frågan om en utvidgad religionsfrihet först väcktes i vårt land, har jag mycket sysselsatt mig med och lifligt intresserat mig för denna fråga. Redan vid 1857 års riksdag såsom ledamot i Lag-Utskottet uttalade jag mina åsikter i frågan i en då afgifven reservation, och som mina tänkesätt ej äro förändrade, anhåller jag att få uppläsa några rader af densamma:

"I sjelfva den definition Utskottet lemnat på religions- eller samvetsfrihet, det vill säga *"människans frihet att i sin tro och i sitt förhållande till Gud följa hvad samvetet och den egna öfvertygelsen bjuder"*, ligger det enkla och öppna svaret på frågan.

Denna frihet eller rättighet är väl den heligaste och oförytterligaste af alla. Den står ock öfver eller borde åtminstone stå öfver alla lagbud, då det högsta budordet är: att man skall mer lyda Gud än människor; hvaraf tydligen följer, att den, som finner människobud och stadgar stridande emot sin uppfattning af Guds ord och bud, aktar de förra intet.

Det har ock visat sig i alla länder och i alla tider, så i "fortid" och i "nutid", och skall äfven visa sig i all framtid, att alla människobud, genom hvilka man söker insnöra människans religiösa lif och hennes tro i stelnade former, tjena till intet. Människoanden, kännande sitt ursprung och uppfattande sitt mål, låter ej binda sig af hvarken ord eller svärd, gissel eller förvisningar. Dess säkraste ledstjärna är Guds egna ord och den deri inneboende sanningen. Det klara ljus, som härifrån utströmmar, behöfver ej, såsom Utskottet synes föreställa sig, brytas emot människofunder för att kunna uppfattas i en riktig dager. Minst af allt uträtta tvångsåtgärder, och om anspråk på frihet någonsin skall vara rättmätigt, må det väl vara här, der det gäller människans andliga lif, hennes förhållande till och tro på Gud och hennes eviga väl".

Jag står på samma ståndpunkt nu som då och har till följd deraf med glädje emottagit Lag-Utskottets förslag, hvilket, enligt min tanke, såväl till innehåll som form är i de flesta hänseenden bättre än Lag-Utskottets förslag vid sista riksdag, likasom det har ett afgjort företräde framför nu gällande dissenterlag. Jag beklagar blott att det samma så sent inkommit till Riksdagen, att det ej vidare är möjligt att genom en återremiss deruti erhålla de ändringar man skulle kunna önska.

Så till exempel är jag ej nöjd med bestämmelsen i 1:sta §:en: att Konungen, der han finner skäl, att ansökningen bifalla, eger lemna församlingen rätt till offentlig religionsöfning. Jag finner Herr Ribbings förslag i detta hänseende vara bättre än Utskottets. I Herr Ribbings förslag heter det nemligen: "Finner Konungen den lära och församlingsordning ej vara mot lag och sedlighet stridande, då må sådan församling tillåtas". Som Herrarne finna, så innehåller Utskottets förslag icke något om grunden, hvarefter en dylik ansökan kan pröfvas, hvilket deremot i Herr Ribbings förslag finnes uttaladt. Men ehuru jag således anser att det varit bättre, om grunden funnits angifven, vill jag dock ej motsätta mig Utskottets förslag.

Hvad angår den siste talarens yrkande att orden "evangeliskt lutherska läran" skulle utbytas mot "den rena evangeliska läran", så tror jag för min del att det är bättre, att det får blifva vid hvad Utskottet föreslagit. Lärans renhet beror nemligen ej på att man säger att den är ren, utan att den verkligen är ren, och säkert anser hvart och ett samfund sin lära vara den renaste; och då vi ej kunna miss-taga oss på uttrycket: "den evangeliskt lutherska läran", får jag för min del anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordström: I allmänhet tillåter jag mig uttala det om-döme om ifrågavarande förslag, att, om det, jemfördt med lagen om utvidgad religionsfrihet af den 23 Oktober 1860, i vissa hänseenden må medgifvas ega ett och annat företräde, såsom i fråga om varnin-garne, det åter i andra står betydligt efter 1860 års lag. Redan 1 § erbjuder härfpå bevis. Den lära, vi inom Sveriges bygder bekänna, kallas den "rena evangeliska". Så benämnas den ock i 1860 års dissenterlag, och denna benämning grundas på Augsburgiska bekän-nelsen, som för oss har betydelsen af ett symbolum, på Upsala mö-tes beslut, och på sjelfva vår borgerliga grundlag, hvarest i 2 § Re-geringsformen det förklaras, att "Konungen skall alltid vara af den rena evangeliska läran, sådan som den uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen samt Upsala mötes beslut af år 1593 antagen och förklarad är". Jag förenar mig derför med nästföregående talare uti alla delar af den anmärkning, han framställt mot den af Utskottet begag-nade benämningen af vår lära, nemligen "den evangelisk-lutherska", och det så mycket heldre, som Luther sjelf, så väl på riksdagen i Augsburg, som ock i flera af sina skrifter på det bestämdaste prote-sterat mot denna benämning, under förklarande, att han var långt ifrån att vilja uppträda såsom stiftare af någon särskild lära, utan endast hade till ändamål, att söka rensa och befria den evangeliska läran från de många origtiga dogmer, villfarelser och liturgiska miss-bruk, som under tidernas lopp genom concilier och påfliga dekreter blifvit i densamma införda. Källan för den af honom reformerade läran var således evangelierna; något specifikt lutherskt ville allra-minst han deruti inblanda.

Denna 1 § lemnar dessutom rum för åtskilliga andra anmärkningar. Redan under nästföregående riksdag, då ett lagförslag af samma in-nehåll, som detta, framlades till Riksdagens pröfning, anmärkte jag, hurusom då, likasom nu, de i 1:sta §:en förekommande orden: "Vilja be-

kännare af annan kristen lära, än — — — bilda särskild församling; göre o. s. v.“, lemnade nästan alldeles obestämdt, huru många de dissenters minst borde vara, som egde genom lagen anspråk på, att till sin ansökning vinna bifall. Det plurala uttrycket "vilja" utvisar väl, att det ej är nog för bifallet, att endast en enda person derom ansöker; men huruvida det är nog med två, af hvilka den ene förklarar sig vara herden, den andre fåret, eller om flere än två erfordras, det är något, hvarpå den föreslagna lagen icke gifver bestämdt eller något ledande svar. I en så grannliga fråga, som den förevarande, och då rättigheten att bilda särskild församling så lätt kunde, under hvarjehanda bekännelse-pretexter, missbrukas, för att spränga socknebandet och göra sig fri från sambandet med samhällets kyrkliga lif, borde dock lagens rätta mening vara tydligt och bestämdt uttryckt; och ehuru ett korrektiv i detta hänseende i viss mån ligger i orden: "finner Konungen skäl att ansökningen bifalla", hvilka ord åt Konungen förbehålla en pröfningsrätt i ärendet, vore det dock, då måhända utsättande af ett visst minimalt kunde anses mindre lämpligt, alltid för rätta uppfattningen af lagens verkliga mening önskligt, att det tydligen utsattes, att de sökande borde vara flere, för att kunna berättigas att bilda särskild församling, hvilket ändamål skulle uppnås om §:ns sista mening börjades med orden: "Äro sökande flere och finner Konungen skäl att ansökningen bifalla, ege etc."

Uti 1:sta §:n af 1860 års lag förekommer uttryckligt förbud för tilllåtet främmande trossamfund att annorstädes, än inom egen kyrka, bönehus eller kyrkogård, förrätta sina offentliga andaktsöfningar och kyrkobruk. Detta förbud är från det nu framlagda förslaget uteslutet. Dertill finner jag intet skäl, och är ej heller något skäl dertill i Betänkandet anfördt. Jag tror tvärtom, att mycket goda skäl finnas för bibehållande af förbudet. Det åsyftar att hindra främmande trossamfund från att på gator och offentliga platser utveckla de processioner och den yttre kyrkliga ståt i andra afseenden, som eljest, måhända, såsom hörande till dess kyrkas ritual, kunde förekomma; och detta är välbetänkt. Man må ega än så lifliga föreställningar om religionstoleransen i vårt land, får man dock ej glömma, att sådana ceremonier, ofattliga för mängden, kunde både blifva en lockelse och anledning till förargelse: lockelse för de lättfärdiga, och förargelse för dem, som äro fasta i sin gamla tro; och då det omförmälda förbudet endast afser att utestänga dessa ceremoniers begående på offentliga platser och gator, men ej förhindra deras utöfning inom det främmande trossamfundets kyrka, bönehus eller kyrkogård; då vidare uti förbudet ej heller ligger något ingrepp i religions- och samvetsfriheten för den tolererade kyrkan, och på andra sidan det med fog ej kan begäras, att åt lockelser skall lemnas fritt spelrum och åt förargelsen anledning till missnöje och deraf framkallade möjliga rifningar och oordningar, så finnas efter mitt omdöme fulla skäl för bibehållande af det omförmälda förbudet oförändradt.

Jag hemställer på grund af allt detta, att 1:sta §:en, som i vissa delar lika mycket berör Svenska kyrkans lagar, som förhållandet i afseende å dissenters, måtte varda återremitterad, för att revideras de hänseenden, jag nu haft äran framställa.

Herr von Gegerfelt: Innan jag till besvarande söker upptaga de anmärkningar, som blifvit gjorda emot denna paragraf, ber jag att, med anledningar af de anmärkningar, som både inom detta rum och annorstädes blifvit framställda derom, att detta Betänkande så sent framkommit, få redogöra för ärendets behandling inom Utskottet; och hoppas jag derigenom kunna förklara eller åtminstone ursäktat detta dröjsmål.

De ifrågavarande motionerna företogs till behandling i Utskottet första gången den 5 Februari. De diskuterades långt och grundligt den 8, 9, 10, 11 och 12 i samma månad. Det visade sig dervid både att en total omarbetning af Utskottets förra förslag erfordrades, och att nya, ganska kinkiga frågor härvid tarfvade sin lösning, en lösning, som ej vunnits vid förenämnda sammanträdena. Härefter uppdrogs åt några af Utskottets ledamöter att utarbeta ett förslag till den ifrågavarande lagen. En af dessa komiterade uppgjorde ett preliminärförslag, som af de öfriga granskades. Då emellertid tiden upptogs af dagliga Utskottssammanträden och plena, så kunde detta ej gå så fort som önskligt varit. Komiterade kunde ej erhålla någon sammanhängande tid för sina sammanträden förr än under den ledighet som påsken medförde. Omedelbart efter påsk aflemnades förslaget till Utskottet; då var Utskottet flera dagar hindradt af sammanträden med Banko-Utskottet, så att först den 6 April kunde förslaget der företagas. Det var vidare förenämnda sammanträden den 7, 8, 12 och 15, då förslaget slutligen godkändes; hvarpå Utskottets Sekreterare ifrån den 16 till den 26 var sysselsatt med uppsättandet af Utlåtandet, hvilket, såsom Herrarne behagade finna af det derå antecknade presentatum, den 27 i samma månad ankom till Riksdagens kansli. Jag hoppas att häraf må framgå, att, om man ock kunnat fordra mera förmåga hos Utskottets ledamöter, att skyndsamt behandla detta viktiga ärende, dock ingen misstanke må hvila på Utskottets ledamöter att afsigtligt hafva uppskjutit frågan. Snarare skulle man kunna säga, att dröjsmålet härledt sig från Utskottets alltför stora nit och intresse, att göra detta förslag så bra som möjligt. Jag har önskat få nämna detta med anledning af de antydningar, som från åtskilliga håll låtit höra sig, och ber nu att få öfvergå till bemötande af de anmärkningar, som blifvit mot den föredragna punkten framställda.

Den förste ärade talaren anmärkte, att Utskottet begagnat uttrycket "den evangeliskt-lutherska läran" och föreslog att man skulle bibehålla "den rena evangeliska läran". Denna anmärkning är till en del redan besvarad af en föregående talare, och jag ber blott att få erinra, att "den rena evangeliska läran" är ett uttryck, som ej passar i en dissenterlag, som framför allt bör vara tolerant. Ej blott den Svenska kyrkan utan äfven andra kyrkor grunda sin lära på bibeln och anse den ren lika väl som vi anse vår för ren. Om också "den evangeliskt-lutherska läran" ej är någon godkänd term, så är det dock en term som begripes, det vill säga den läran, som Svenska kyrkan bekänner, och till hvilken Luthers tolkning af bibeln gifvit upphofvet. Uttrycket "den rena evangeliska läran" må hafva sin tillbörliga plats i vår föräldrade kyrkolag och i 1860 års författning.

Hvad särskildt denna sednare angår, så var den visserligen ett stort steg framåt då den utkom, men står dock ej på toleransens grund, och det är just detta skäl, som föranledt de väckta motionerna och det allmänna intresse, hvarmed denna fråga omfattas.

Den siste ärade talaren fästade uppmärksamheten derpå, att icke, såsom han äfven vid förra riksdagen anmärkte, antalet af de personer, som skulle kunna bilda en särskild församling, blifvit bestämdt. Han har dock medgifvit, att svårighet finnes att bestämma detta antal och derföre hemställt, att sista punkten af denna paragraf måtte erhålla följande lydelse: "Äro de sökande flere, och finner Konungen skäl att ansökningen bifalla, ege den församling rätt till offentlig religionsöfning". Men redan den plurala formen, som Utskottet begagnat, visar, att det bör vara flera; och då man åt Konungen öfverlemnar att, om han finner skäl, ansökningen bifalla, så kan man ej gerna antaga, att Konungen skall finna ett sådant skäl vara för handen, så vida ej de sökandes antal är tillräckligt stort för att bilda en församling.

Hvad slutligen angår samme talares anmärkning, att det nu gällande stadgandet, att främmande trosbekännare endast inom församlingens kyrka, bönehus eller kyrkogård, skulle få förrätta offentliga kyrkobruk och andaktsöfningar, blifvit ur det nu föreliggande förslaget borttaget, så har Utskottet utgått från den synpunkt, att inga andra inskränkningar borde föreskrifvas, än sådana som påkallades af sakens natur, eller som erfordrades för att förekomma missbruk. Jag tror nemligen ej, att man, åtminstone ej förr än i en aflägsen framtid, kan behöfva befara att en dissenterande församling skulle söka utveckla sin yttre glans på ett sådant sätt att lugnet derigenom stördes. Dessutom äro ju gatuuppträden, när de störa den allmänna ordningen, något, som utgör föremål för polisens åtgärd. Störa de åter icke den allmänna ordningen, så ser jag icke något skäl hvarför man skulle förbjuda dem. För öfrigt har ju lagstiftaren denna fråga i sin hand och kan, när anledningar till en sådan inskränkning förekomma, vidtaga de åtgärder som påkallas. Men att man på förhand och utan att man har anledning att befara det dissenterande församlingar skola på detta sätt störa ordningen, meddela ett preventivt förbud, är något som jag ej kan finna lämpligt. I det skick, som förbudet står i nu gällande författning, länder det äfven till obehörigt intrång i dissenters rätt. Om nemligen en församling på landet, i stället att förrätta sin gudstjenst inom sin kyrka eller sitt bönehus, vill hålla den i fria luften, så störer detta visst icke den allmänna ordningen; men är i allt fall, enligt nu gällande lag, förbjudet. Dessutom skulle dissenterande församlingar enligt en följande paragraf hafva rättighet till lägerställe för sina döda på Svenska församlingars kyrkogårdar; men ett förbud, sådant som det ifrågasatta, skulle förhindra dem att der förrätta sina jordfästningar.

Herr Nordström: Det är väl sannt och har ock allaredan af mig blifvit medgifvet, att den här begagnade plurala formen i verbet: "vilja" utmärker, att de sökande skola vara flere än *en*; men *två* äro ock flere än *en*, och hvarken i denna paragraf eller annorstä-

des i lagförslaget finnes det på något sätt uttryckt eller antydt, att de sökande skola vara flere än två, eller utgöra en förening emellan något större antal, i sina afvikande trosdogmer liktänkande personer, för att kunna anses befogade att få bilda en särskild församling. Ett och annat hugskott, eller tillfällig villfarelse i sådant afseende af ett par eller tre personer bör väl ännu icke kunna anses vara tillräcklig grund för rättigheten att genast få bilda en separatistisk församling, i hvilket sistnämnda ords begrepp dessutom ingår förutsättningen af åtminstone några flere liktänkande medlemmar. Också ligger det icke i det ifrågavarande förslaget syftemål, att helt och hållet skilja vår kyrka från Staten och öfverlemnna hvars och ens religion åt hans fria behag; det är endast en toleranslag, hvarom fråga är, och som just ur denna sin synpunkt icke kan anses böra vara beredd att tillerkänna hvarje så kalladt trossamfund de korporativa rättigheter, hvilka böra tillkomma en kyrklig församling såsom enhet, endast därför att två eller tre personer derom göra ansökan. Jag kan därför ej annat än vidblifva min förut gjorda hemställan i detta afseende.

Vidkommande det uti 1860 års dissenterslag intagaa förbud för främmande trossamfund, att utom sina kyrkor, bönehus eller kyrkogårdar offentligen utveckla sina religiösa ceremonier och andaktsöfningar — ett förbud, som man från förevarande lagförslag uteslutit — så tillåter jag mig upprepa, att detta förbud har intet gemensamt med principen för religionstoleransen. Det är endast en svalbetänkt ordningsstadga man dermed vill befästa och upprätthålla, lika mycket i dissenternas som den allmänna ordningens sanna intresse, emedan derigenom hvarjehanda rifningar och oordningar i tysthet kunna förekommas, som eljest kunde af dessa offentliga ceremonier och processjoner framkallas.

Hvad slutligen angår den sednare talarens försvar för den benämning, man i förslaget velat gifva vår Svenska kyrka genom att kalla den "evangelisk-luthersk", kan jag ej finna det annat än haltande. Hvilken vår kyrkas rätta benämning är, har med åberopande af urkunderna redan blifvit under diskussionen visadt, äfvensom speciellt huruledes Luther sjelf protesterade mot tilläggsnamnet "luthersk" för en lära, hvilken han ödmjukt endast sökte rena och reformera från villfarelser, nemligen evangeliernas heliga lära, men visserligen icke stifft; och att icke desto mindre vilja beröfva denna lära dess rätta och sanna namn, och utbyta det mot ett annat, som därför, att det stundom tillförene af oförstånd eller missförstånd blifvit begagnadt, derigenom väl icke blifver mera berättigadt, sådant kan icke i min tanke med några giltiga skäl försvaras; hvarför jag äfven i denna punkt förblifver vid min förut gjorda, värdsamma hemställan.

Herr Faxé: Den ledamot af Lag-Utskottet, som nyss yttrade sig, har, som mig synes, så fullständigt vederlagt de mot den nu föredragna punkten gjorda anmärkningar, att jag icke behöfver tillägga många ord. Då man år 1869 skrifver en ny lag i afseende å religionsfriheten, så tror jag att man icke bör deruti förklara att hvarje annan kristen lära, än den vi bekänna, är oren; och detta skulle man tvifvelsutän göra genom att bibehålla uttrycket "den rena evangeliska

läran“, synnerligast sedan en annan benämning numera blifvit ifrågasatt.

Hvad beträffar yrkandet att ansökning om rätt att bilda egen församling skulle, för att kunna af Kongl. Maj:t bifallas, vara afgifven af flere personer, så ber jag få erinra, att någon sådan bestämmelse icke finnes stadgad i nu gällande lag, och att dess inrymmande i den nya dissenterlagen synes vara så mycket mindre af behovet påkalladt, som det enligt Utskottets förslag alltid skulle bero på Kongl. Maj:t att pröfva, huruvida skäl kunde förefinnas att lemna bifall till dylik ansökning.

Anmärkningen mot borttagandet af förbudet för främmande församling att förrätta offentliga kyrkobruk och andaktsöfningar annorstädes än inom församlingens kyrka, bönehus eller kyrkogård, synes mig redan vara nöjaktigt besvarad genom den af Herr von Gegerfelt gjorda erinran att, om sådana kyrkobruk och andaktsöfningar äro af beskaffenhet att kränka den allmänna ordningen eller ådraga sig en förgelseväckande uppmärksamhet, så kunna desamma förhindras af polismyndigheterna. Det är för öfrigt föga antagligt, att de främmande religionsbekännarne skola vilja tillstå sådana offentliga processioner på städernas gator, som en föregående talare sade sig befara, ty de skulle derigenom utsätta sig sjelfva för ganska menliga påföljder, som de efter all sannolikhet helst skola vilja undvika.

Jag får för min del yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr von Koch: Efter det yttrande, som sednast blifvit afgifvet, kan jag inskränka mig till att yttra några få ord rörande lämpligheten af det omtvistade uttrycket: “den rena evangeliska läran“. I likhet med den ledamot af Lag-Utskottet, som först yttrade sig, tror äfven jag att detta uttryck, ehuru det begagnas i vår grundlag, icke passar i en dissenterlag. Jag måste likväl å andra sidan så tillvida instämma i de mot Utskottets förslag i detta afseende gjorda anmärkningarne, att jag anser det hade varit önskvärdt att Utskottet kunnat finna någon term, som icke i likhet med den nu använda, varit hemtad från en enskild människas namn. Jag skulle sålunda för min del helst hafva sett om Utskottet i stället nyttjat uttrycket “Svenska kyrkan“ eller någon annan liknande benämning. Men när det gäller att stifta lag i ett ämne, om hvilket meningarne äro så delade, som om det nu ifrågavarande, så skulle det vara omöjligt att komma till något resultat, såvida hvarje person, som deltagar i lagstiftningen, ville söka att envist genomdrifva sina åsikter, äfven med hänseende till mindre väsendtliga detaljer. Vi kunna för öfrigt trösta oss med att benämningen “evangeliskt-lutherska kyrkan“ redan vunnit häfd inom Svenska lagstiftningen, enär denna benämning finnes använd i Kongl. Förordningen af den 20 Oktober 1858 angående sammankomster för andaktsöfningars hållande.

Grefve Mörner, Oscar: Det är naturligt att all lagstiftning måste taga intryck af de förherrskande idéerna och åsikterna hos den tid hvarunder den verkställes. Under ett tidevarf af bigotteri och intolerans vill man sålunda icke höra talas om några lagar till värn

för religionsfriheten; men under en tid då, såsom nu är fallet, den religiösa toleransen starkt ingår i seder och tänkesätt, finner man det vara fullkomligt i sin ordning, att den göres gällande äfven på lagstiftningens område. Då härtill kommer att frågan om utvidgad religionsfrihet hos oss varit så länge agiterad, att man numera hunnit nära tröttna på densamma, så är det lätt förklarligt, att man skall vara mycket benägen att antaga hvarje förslag, som synes erbjuda en någorlunda antaglig lösning af denna fråga. Man är sålunda färdig att godkänna äfven det nu framlagda förslaget, ej derföre att det är det bästa som kunnat framläggas, utan endast till följd af den känsla af trötthet, som man erfar och under hvars inflytande man gerns blir benägen för detta "laissez aller", som stundom gör sig gällande, då man önskar komma ifrån en länge debatterad fråga. Det kan icke nekas att detta förslag har en viss förtjenst — det synes vara i många afseenden välbetänkt och i allmänhet stå i öfverensstämmelse med tidehvarfvets toleransbegrepp — och detta är nog för att man skall vilja gå in derpå, utan att underkasta detsamma den djupare granskning, som måhända kunde leda till blottande af ganska väsendtliga brister. Om jag egde förmåga att ingå i en sådan granskning, skulle jag visserligen göra det, men nu måste jag erkänna att jag ryggar tillbaka för denna uppgift; och då jag ej gerns kan hysa den tanke, att de aktningssvärde män, som skrifvit detta lagförslag, skulle ega mindre omdömesförmåga och klokhet än jag sjelf, så är det endast med mycken tvekan och motvilja, som jag begärt ordet för att uppträda med en kritik emot förslaget. Men vid tillfällen, sådana som detta, måste man följa pligtens bud och får dervid ej dagtinga med sin önskan. Jag har derföre ansett mig tvungen att yttra åtminstone några ord.

Det är egentligen endast den föredragna paragrafen, som för närvarande är föremål för öfverläggning; men då sammanhanget emellan denna och alla efterföljande paragrafer är sådant, att, om 1:sta §:n antages, Kammaren derigenom, så att säga, gifver på hand i afseende på antagande af förslaget i dess helhet, och då, såsom Herrarne behagade finna af Betänkancket, jag ansett mig böra uppgöra ett särskildt lagförslag, som i flera hänseenden skiljer sig från Utskottets, så torde det tillåtas mig att, om jag så får säga, börja striden genast, och således redan nu yttra det hufvudsakligaste af hvad jag har att anföra i afseende å såväl den nu föredragna, som efterföljande paragrafer.

Det är en allmänt utbredd åsigt att vår gamla dissenterlag behöfver ändras. Men om jag frågar hvarföre ändringen behöfves, så skola säkerligen de flesta, äfven af de personer, som ifrigast påyrka denna ändring, nödgas erkänna att de ej kunna uppgifva någon bestämd orsak för dess nödvändighet. Har lagen visat sig förtryckande? Har den ledt till öfsvande af samvetstvång? Detta tror jag icke kunna bevisas. Men hvarföre vill man då ändra den? Jo, derför att det är ett allmänt tal att denna lag är intolerant, och att ett sådant tal, länge och ifrigt bedrifvet, efterhand hos den stora allmänheten af både mer och mindre upplysta, omärkligt öfvergår till en öfvertygelse. Det är visserligen sannt att, på sätt jag nyss antydde, fler-

talet af dessa personer skulle råka i bryderi, om de uppfordrades att framlägga några verkliga skäl för sitt förmenande i detta fall, men det myckna talet har emellertid haft till följd att alstra ett allmänt förmenande derom, att denna lag måste på något sätt stå i strid mot religionsfrihetens grundsats, om man också ej med bevis kan ådaga-lägga att den haft några skadliga följder. Emellertid vill jag för min del erkänna, att vår nu gällande dissenterlag verkligen har en paragraf, nämligen 14:de §:n, som, ehuru den icke åstadkommit något faktiskt ondt, likväl, på grund af sin nuvarande redaktion, kan anses vara i viss mån förnärmande för andra religionsbekännares rätt och hvilken derföre torde böra ändras. Men man har icke ansett en sådan partiel förändring vara tillfyllestgörande. Man har funnit en fullständig omarbetning af dissenterlagen vara erforderlig, och Lag-Utskottet har nu framlagt ett förslag i detta hänseende.

De hufvudsakligaste anmärkningarne, som blifvit gjorda mot den hittills gällande dissenterlagen hafva varit dels att den icke tillstodde friheten och dels att den icke tillräckligt ordnade de främmande trosbekännarnes förhållanden i borgerligt hänseende. Vid sådant förhållande borde väl en af de förnämsta omsorgerna vid den nya lagens stiftande vara att bättre ordna dessa religionsbekännares förhållanden till det borgerliga samhället, så att någon tvetydighet i afseende derå icke måtte qvarstå. Jag vågar emellertid påstå att denna angelägenhet icke blifvit af Lag-Utskottet iakttagen vid uppgörandet af det förslag, som nu föreligger till pröfning. En af de principer, som Utskottet säger sig hafva lagt till grund för detta förslag, är visserligen, att personer, som utträda ur statskyrkan, fortfarande böra i borgerligt hänseende qvarstå i samma förhållande till samhället, som statskyrkans egna medlemmar, och att sålunda anteckningar om deras borgerliga förhållanden skola verkställas i kyrkoboken. Denna grundsats har jag inom Utskottet ifrigt förfäktat och jag har äfven efter förmåga sökt utveckla densamma i det särskilda utkast till lag, som jag tillåtit mig att framlägga. Men det synes mig att denna grundlag deremot i Utskottets förslag blifvit högst ofullständigt tillämpad. Utskottet förklarar visserligen att främmande församlings föreståndare skall hafva noga tillsyn i fråga om församlingens kyrkliga angelägenheter, men derjemte stadgas, att han jemväl skall vara pliktig att i afseende å församlingsmedlemmars borgerliga förhållanden hålla tillsyn och föra anteckningar m. m. Icke har man då i borgerligt hänseende undanröjt de anledningar till trassel, som man förmenat skola finnas i nu gällande dissenterlag? Man har visserligen undanröjt dem till hälften, men deremot låtit dem till hälften qvarstå. Detta är en halfmesy, som jag för min del ej kan gilla.

3:dje §:n i Utskottets förslag handlar om villkoren och sättet för utträdande ur Svenska statskyrkan. Utskottet har medgifvit rätt till sådant utträdande åt en och hvar, endast han för kyrkoherden i den församling, han tillhör, gifver sin afsigt tillkänna och tillika uppgifver det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Med trossamfund menas emellertid ej detsamma, som med församling, ty ett trossamfund kan anses existera, äfven om icke någon synlig församling inom landet

bildat sig för bekännande af dess läror. Här af följer att, enligt Utskottets förslag, en person kan utträda ur Svenska statskyrkan, äfven om det icke inom hela landet finnes mera än denne ende person, som omfattar den tro, till hvilken han säger sig vilja öfvergå. Om det kan anses vara nyttigt att samhället, då det likväl skall vara ett kristligt samhälle, tillåter att en person på detta sätt skiljer sig från all slags andlig gemenskap med sina medborgare, det torde kunna allvarligen ifrågasättas. Åtminstone föreställer jag mig, att det för många, i synnerhet för sådana, hvars omdömesförmåga är svagare eller mindre utvecklad, kan blifva förgelseväckande att nödgas höra en eller annan, som sålunda utträdt ur all religiös gemensamhet, lika som hänleende säga: "hvad bryr jag mig om kyrka eller presterskap! Jag utgör en församling för mig!" Detta medgifvande synes mig dessutom vara så mycket olämpligare, som det ingalunda är af behofvet påkalladt. Det är nemligen äfven nu ingenting som hindrar en Svensk medborgare att bekänna hvilken tro han behagar, ty de lagbud, som inneburo något tvång i detta hänseende, eller föreskriften att iakttaga vissa stadgade religionsbruk äro numera upphäfdade. Det beror sålunda redan nu på en hvar att iakttaga eller icke iakttaga de yttre kyrkobruken, och under sådana förhållanden lär väl ingen kunna påstå att något samvetstväng existerar, om man också förnekas att göra parad med ett utträdande ur kyrkan, som icke har till ändamål anslutning till en annan religiös gemensamhet. Jag för min del kan ej biträda Utskottets åsigt om lämpligheten af ett sådant medgifvande, hvadan jag också sorgfälligt undvikit detsamma i mitt förslag.

Med hänseende till äktenskapet är det svårt att för en lag, som upphäfver vigseltvånget, söka stöd i det allmänna folkmedvetandet, ty det är onekligen ett hos folket djupt rotadt begrepp att äktenskapet nödvändigt förutsätter kyrklig vigsel. Man har emellertid i vår lagstiftning redan frånträtt denna ståndpunkt genom medgifvandet af civilt äktenskap mellan kristen och mosaisk trosbekännare och såväl Lag-Utskottet, som en af reservanterne, hvilken sjelf intager en framstående plats inom Svenska kyrkan, hafva nödgats erkänna nödvändigheten af det civila äktenskapets medgifvande äfven i den nya dissenterlagen. Utskottet gör emellertid dervid skilnad emellan de olika sekterna, i det Utskottet föreslår att "äktenskap emellan dem, hvilka bägge tillhöra samma främmande trossamfund med sådant presterskap, att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta och förty rättighet dertill medgifvit, skall afslutas med vigsel efter samfundets kyrkbruk".

Jag vet likväl icke hvad som kunnat gifva grundad anledning till denna inkonsequens. Det hade, efter mitt förmenande, varit vida bättre att utan inskränkning medgifva det civila äktenskapet i alla de fall, då både mannen och qvinnan eller också endast endera tillhöra annat trossamfund än det evangeliskt-lutherska, på samma gång man bort lemna de sålunda förenade rätt att sedermera, om de så önska, söka kyrklig vigsel. Det hade då förmodligen gått här i landet på samma sätt som i Frankrike, der det civila äktenskapet länge varit

tillåtet, men der det likväl lærer höra till de mycket sällsynta undantagen, att personer, som blifvit af de civila myndigheterna förklarade för äkta makar, icke äfven söka kyrklig vigsel.

I afseende å bestämmandet af den religion, i hvilken barn af föräldrar, som tillhöra skiljda trossamfund, skall uppfostras, kan jag icke förstå hvarför Utskottet tillagt fadren rätt att ensam afgöra. Under barnets spädare ålder står det likväl modren mycket närmare; det är vanligen hon, som sköter och ombuldar det, och det är af henne, som barnet under denna ålder tager sina lifligaste intryck. Jag finner det derföre vara en orättvis hårdhet att fadren skall, möjligen mot modrens böner och önsknigar, kunna ega absolut rätt att bestämma den religion, i hvilken barnet må uppfostras. Föräldrarnes rätt i detta afseende bör å båda sidor respekteras, hvarföre jag också i mitt förslag tillagt dem rättigheten att gemensamt bestämma härom. Blifva de dervid oense, så må de derför svara inför Gud och för sitt samvete, men samhället löper derigenom ingen fara; ty i 7 § af förslaget stadgas att barnen icke få uppvexa utan religion, och då barn af andra trosförvandter lika väl som barn af evangelisk-lutherska trosbekännare kunna antagas komma att besöka den offentliga skolan, så blir deras religionskunskap derstädes pröfvad, och om det då skulle befinnas att föräldrarne försummat sin pligt i afseende å undervisningen härutinnan, så förpligtas barnet att deltaga i den religionsundervisning, som i skolan meddelas. I detta fall är naturligtvis samhället i sin goda rätt, då det ålägger religionsundervisningen såsom ett tvång, men deremot finner jag det af Utskottet framställda förslaget att fadren skall ega att ensam bestämma barnets religion, innebära en grymhet, emot hvilken min rättskänsla på det bestämdaste uppreser sig, och endast denna bestämmelse skulle hafva varit för mig tillräcklig anledning att reservera mig emot Utskottets förslag.

I afseende å folkundervisningen har jag icke något väsentligt att anmärka mot Utskottets förslag. Deremot kan jag icke gilla Utskottets åsigt att främmande församlingar skola ega att med Konungens tillstånd kunna i riket förvärfva och besitta fast egendom. Det synes mig ganska vådligt, ur skäl dem jag förra riksdagen vid då pågående öfverläggning om ny dissenterlag utvecklade, att medgifva en sådan rätt, och har jag icke heller medgifvit den i mitt förslag i vidsträcktare mån, än som jag tror måste finnas så väl kunna motsvara nämnda församlingars behof, som äfven vara med billighet och försigtighet öfverensstämmande.

Beträffande de yttre kyrkobrúken har man sagt, att det skulle vara orätt att förbjuda de andra trosförvandterne att förrätta andaktsöfningar och ceremonier, äfven utom sina bönehus och kyrkogårdar. Men det ligger i naturen af verkliga andaktsöfningar att de skola förrättas i afskildhet, hvaremot de ceremonier, som afse större offentlighet, t. ex. dessa ståtliga marcher och processioner, som brukas inom den romerskt-katholska kyrkan, i allmänhet hafva till ändamål endast att genom den yttre prakt, som dervid utvecklas, imponera på massorna och värfva anhängare åt kulten. Dessa ceremonier stå sålunda icke i sammanhang med tillfredsställandet af en verklig religiös känsla

och det kan icke innebära något samvetstvang att förbjuda desamma, hvilket jag anser böra ske, till förekommande af förargelseväckande uppträden. Ty skulle det ej leda till förargelse, om en katolsk procession med hostia, helgonbilder och rökelsekar etc. förekom på Stockholms gator? Man säger visserligen att polismyndigheterna kunna förhindra sådana ceremonier, så snart de äro af beskaffenhet att kränka ordningen eller ådraga sig en förargelseväckande uppmärksamhet. Men det skall verkligen gå långt, innan polismyndigheterna kunna anse sig på sådan grund ega rätt att träda emellan.

I nu gällande dissenterlag finnes ett stadgande att främmande trosbekännare — jag för min del kallar dem för andra trosbekännare, ty jag vill ej att de skola kallas för "främmande", då de i alla fall äro Svenska medborgare — i nu gällande lag, säger jag, finnes den bestämmelsen, att andra trosbekännare skola ega rätt att påkalla biträde af Svenska kyrkans prester. Tager man nu bort denna bestämmelse, på sätt Utskottet föreslagit, så kunna möjligen Svenska kyrkans prester anse sig oberättigade att åtlyda dylik kallelse om den ifrågakommer. Jag för min del anser det emellertid för hvarje rättskaffens prest vara en dyrbar rättighet att få lemna sitt andliga biträde åt hvem helst som påkallar detsamma, hvarföre jag finner nyssnämnda stadgande fortfarande böra bibehållas. En annan skilnad emellan Utskottets förslag och mitt består deruti, att Utskottet borttagit den ovilkorliga skyldigheten för annan trosbekännare att aflägga ed, som enligt lag honom affordras, hvilket jag deremot icke gjort i mitt förslag, derför att jag anser att en person ej bör undandraga sig skyldigheten, att aflägga en i den borgerliga ordningens intresse honom affordrad ed, endast dermed, att han säger sig tillhöra ett trossamfund, som förbjuder edens afläggande. Låt vara att samvettsfrihet bör beviljas, men de borgerliga förpligtelserna böra vara lika för alla. I alla fall läser Konungens rätt att förordna huru förhållas bör i anseende till sådan trosbekännare, der skäl till undantag verkligen förefinnas, komma att finnas kvar.

Jag har nu sökt att i största korthet redogöra för det hufvudsakliga skäl, som föranledt mig att i afseende å det nu föreliggande förslaget skilja mig från Utskottets majoritet. Det särskilda förslag, som jag tillåtit mig att framlägga, är visserligen endast ett utkast, men äfven på ett sådant kan stundom byggas, och det må förlåtas mig, om jag tror att i detta utkast kan ligga ett frö, som under en omsorgsfull behandling skall kunna mogna och bära frukt. Jag har redan förut antydtt, att jag ej anser något trängande behof af nu gällande dissenterlags ändrande förefinnas, och då i alla händelser en ny sådan lag ej kan komma till stånd förrän Kyrkomötet hunnit granska och godkänna densamma, så förloras ju ingenting genom att uppskjuta denna frågas behandling till nästa år. Deremot kan ett sådant uppskof medföra en betydande vinst, ty om vi jemföra det nu föreliggande förslaget med det, som Lag-Utskottet förlidet år afgaf, så finna vi att förstnämnda förslag innehåller flera väsentliga förbättringar, och hvarföre skulle man icke kunna antaga att Lag-Utskottet nästa år skall kunna framkomma med ett ännu bättre förslag. Jag tror sålunda, att de af Herrarne, som anse att detta förslag

verkligen kan förbättras, ej böra undanskjuta möjligheten att framkalla en sådan förbättring.

Jag vet visserligen att en återremiss af Betänkandet så nära slutet af riksdagen, är ungefär detsamma, som rent afslag; men då jag i alla fall förenar mig med de Herrar, som yrkat återremiss, så gör jag detta endast för att visa, att jag ingalunda vill förqväfva frågan, utan att jag tvärtom önskar att den måtte ånyo framträda för att kunna lösas på det bästa möjliga sätt. Ty då det gäller frågor, hvilka, såsom denna, ingripa i samhällets heligaste intressen, bör man tillse att det sätt hvarpå de lösas, är så vist och ändamålsenligt som möjligt. Jag yrkar sålunda återremiss af hela förslaget och till en början särskildt af den nu föredragna 1:sta §:en.

Herr Nordström: Det är Herr von Kochs mot mina två föregående anföranden rigtade anmärkning, som föranledt mig att ännu en gång begära ordet. Han yttrade nemligen, att, "om under diskussionen hvar och en sökte göra sina åsichter gällande, skulle man icke komma ur stället". Denna anmärkning är i sanning naiv. Hvems, om ej sina åsichter, är det en representants pligt så väl som rätt att under debatten söka göra gällande, så vida han har en öfvertygelse och förmår gifva skäl för densamma? Känner denne talare ej, att just det är debattens ändamål, och att detta ändamåls storartade betydelse är, att i hvar sak söka utreda det sanna och rätta? För en sjelfständig representant finnas inga opinionsvindar, och han kan aldrig tillåta sig, att mot en annan rigta en förebråelse för det, att denne begagnar sin rätt till ordet för att yttra och försvara hvad han i hvarje till diskussion upptagen sak tänker och anser såsom det ändamålsenliga och rätta. Jag vågar tro, att jag icke genom detta mitt svar trädt hofsamhetens gräns för nära.

Hans Excellens Herr Friherre De Geer: Så länge vår grundlag stadgade allddeles samma form och sätt för stiftande af allmän civillag och kyrkolag, låg icke någon synnerlig vikt uppå, att icke samma författning upptog stadganden, som vore af både civillags och kyrkolags natur; och tvifvelsutän har detta varit anledningen, hvarföre dessa båda slag af lagbud i en mängd af våra författningar äro sammanförda. Nu deremot, sedan grundlagen för kyrkolags stiftande föreskrifver, utom bifall af Kongung och Riksdag, jemväl samtycke af allmänt Kyrkomöte, är förhållandet väsendtligen olika, och en sammanblandning af kyrkolag och civillag skulle nu icke allenast försvåra stiftande af en hufvudsaklig civil lag, då detta icke kan ske oftare än Kyrkomöte sammanträder, eller i regeln hvar femte år, utan äfven vara olämplig, då derigenom till Kyrkomötet öfverlemnades en lag, som innehölle andra bestämmelser än den, öfver hvilka Kyrkomötet egde beslutanderätt.

Innan vi erhållit en codifierad kyrkolag, till utarbetande hvaraf Kongl. Maj:t lemnat uppdrag åt en komité, erbjuda sig visserligen ganska stora svårigheter att på teoretiska grunder skilja emellan hvad som rätteligen är och bör vara kyrkolag och hvad som bör såsom civillag anses, men detta kan ej undvikas, och för såvidt ändringar i

en så beskaffad lag dessförinnan behöfvas, synes det mig vara en nödvändighet att i hvarje fall söka lösa denna fråga så godt man kan. Detta synes mig Utskottet icke tillräckligt hafva iakttagit i detta fall. Det förslag, som Lag-Utskottet framlagt och förordat, med upphäfvande af Kongl. Förordningen den 23 Oktober 1860, angående främmande kristna religionsbekännare och deras religionsöfning, afser egentligen ett ordnande af dissenterförhållandena inom Sverige; och det förefaller mig klart, att detta förslag i sin allmänlighet icke utgör någon lag af kyrkolagsnatur, och att det således kan behandlas såsom civillag. Men en eller annan bestämmelse såväl i den gamla författningen som i förslaget synes mig deremot svårigen kunna ändras eller införas i annan ordning än som för stiftande af kyrkolag är stadgad. Dit räknar jag i främsta rummet 3 § i förslaget, som behandlar villkoren för en medlems af Svenska kyrkan utträde ur denna kyrka, eller den frågan, när en person skall anses vara från Svenska kyrkan skiljd. Det synes mig ostridigt, att denna fråga är af den beskaffenhet, att Svenska kyrkan bör ega rätt att deltaga i lagstiftningen om densamma. Detsamma torde äfven kunna sättas i fråga vid ett par andra bestämmelser i förslaget, t. ex. om åläggande för Svenska kyrkans presterskap att föra böcker öfver främmande trosbekännare, och bestämmelsen huru äktenskap skall ingås, nären afkontrahenterna tillhör den Svenska kyrkan, m. fl. I båda dessa afseenden tror jag emellertid att meningarne kunna varade delade; då det å andra sidan kan anses falla inom den rent ekonomiska lagstiftningens, om ej civillagens område, att föreskrifva presterskapet att hålla vissa andra civila anteckningar än dem som åläggas i kyrkligt afseende, äfvensom det kan synas vara Statens oförkränkbara rätt att stadga om giltigheten af civila äktenskap, då den icke förnekar kyrkan rätt att ålägga vigsel såsom vilkor för erkännande af äktenskapet från kyrkans sida.

Med afseende derå synes det mig, såsom borde Utskottet, vid uppgörande af detta förslag, hafva delat detsamma i två författningar, den ena innehållande stadganden om dissenterförsamlings rätt att utföra gudstjenst och dess förhållanden till Staten i öfrigt, då uti ingressen borde hafva upptagits, hvilka paragrafer som i den äldre författningen genom denna författning skulle upphävas, och den andra, som med upphäfvande af den eller de §§ i äldre författningen, som antogos vara af kyrkolags natur, innehölle förslag till hvad i detta afseende borde stadgas. Nu då så icke skett, och då Kongl. Maj:t, såsom bekant, antingen måste ordagrannat bifalla ett lagförslag, som blifvit af Riksdagen framställt, och allmängöra detta bifall innan nästkommande Riksdags början, eller i annat fall lagförslaget anses förkastadt, blir följden den, att Kongl. Maj:t icke kan uppskjuta pröfningen af detta förslag till dess nästsammanträdande Kyrkomöte hunnit yttra sig öfver detsamma, såvida icke Kongl. Maj:t skulle vilja för denna fråga under årets lopp sammankalla ett urtima Kyrkomöte. Af den vigt anser jag för min del frågan icke vara, att jag skulle vilja ensamt för den tillstyrka Kongl. Maj:t att sammankalla Kyrkomöte, åtminstone såvida icke Riksdagen härom uttryckte bestämd begäran; och i alla fall skulle jag anse olämpligt att framlägga detta förslag i sin helhet till Kyrkomötet, äfven om detsamma blefve af an-

nan anledning sammankalladt. Jag har velat fästa uppmärksamheten derå, att det af denna anledning kan komma att befinnas omöjligt för Kongl. Maj:t att sanktionera detta förslag, ifall det skulle blifva Riksdagens beslut, äfven om Kongl. Maj:t detsamma i alla afseenden antagligt. För min del beklagar jag detta förhållande, emedan, ehuru äfven jag har åtskilliga detaljanmärkningar att göra emot detsamma, jag likväl finner det i sin helhet vara med nödig varsamhet upprättadt och icke gifva någon större utsträckning åt religionsfriheten, än jag tror utan våda för Staten eller kyrkan kunna medgifvas.

Vid den långt framskridna tiden af Riksdagen förutser jag emellertid, att det är för sent att nu företaga en så beskaffad åtgärd som den att skilja dessa frågor i tvänne förslag, och jag föreställer mig att Riksdagen bör fortsätta på den af Utskottet beträdda vägen och fatta de beslut, som Riksdagen anser lämpliga; då dessa kunna tjena till ledning för Kongl. Maj:t vid utarbetande af de särskilda propositioner, som af dessa beslut kunna anses böra föranledas.

Herr von Gegerfelt: Att föga hopp funnes, att ifrågavarande förslag skulle utan Kyrkomötets hörande, äfven om Riksdagen antog detsamma, vinna nådig sanktion, är ett förhållande, som ingalunda undgått Utskottets uppmärksamhet; men Utskottet ansåg sig pligtigt att framlägga ett förslag, då det icke varit lämpligt att dermed uppskjuta till dess ett Kyrkomöte stundar, då, i händelse Utskottets förslag icke af Kyrkomötet ansågs vara i antagligt skick, hinder för frågans afgörande på ytterligare fem år skulle möta, såsom vi veta skedde förra gången. Hans Excellens Herr Justitie-statsministern har redan fäst uppmärksamheten på svårigheten att afgöra, hvad som i detta förslag vore af kyrkolagsnatur eller icke, men jag vågar påstå att det viktigaste uti denna lag är af kyrkolagsnatur och resten innefattar endast reglementariska stadganden, hvarom man lätt borde kunna komma öfverens, ehuru frågan i sin helhet är af den vikt för den Svenska kyrkan, att det icke vore ur vägen om Kyrkomötet deröfver finge yttra sig.

Jag begärde egentligen ordet i anledning af Grefve Mörners yttrande och med den ringa del, som jag haft uti detta förslag, hembär jag honom min tacksägelse för det han behagade förklara detsamma *någorlunda skapligt*. Jag beklagar att den lätta hand hvarmed han uppgjort sitt utkast, ej jemväl begagnats att göra samma utkast *någorlunda skapligt*, det vill säga gifva det form af lag, i hvilket fall detsamma, i händelse det funnes bättre än Utskottets förslag, kunnat af Riksdagen antagas. Utskottets skyldighet åter är att utarbета dit remitterade lagförslag och icke att lemna utkast. Jag anser mig emellertid icke nu böra upptaga till besvarande alla de anmärkningar, som samme talare uttalat emot Utskottets förslag; men skall icke underlåta detta, om det vid den vidare behandlingen af de särskilda punkterna i Utskottets förslag skulle påfordras. Jag vill således här blott besvara den framställda frågan: hvarföre lagförändringar äro i förevarande hänseende behöfliga, och om det närvarande tillståndet sårar någon? en fråga som jag sannerligen ej väntat mig. I anledning häraf må

det tillåtas mig att erinra om det utkast till lag, som talaren själf ansett sig manad att framställa, och hvilket väl endast kan hafva sin tillkomst ur den öfvertygelsen hos samme talare, att förändringar i nu gällande lag äro behöfliga. Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten å de stadganden, som röra vilkoren för utträde ur den Svenska kyrkan, hvilka stadganden uppenbarligen afse att mindre på öfvertygelsens väg än genom chikanens medel söka förekomma utträdande ur statskyrkan. Vidare finnes, enligt nu gällande lag, ej tillfälle för dissenters, hvilka af samvetsbetänkligheter icke vilja underkasta sig vigsel, att kunna ingå ett äktenskap med laga verkan. Dagliga erfarenheten visar att ofta sådana äktenskap ingås under former, hvilka kontrabenterna anse för sig bindande och tillfyllestgörande, men hvilka icke af Staten erkännas. Flera till dessa frågor hörande förhållanden, som icke äro i lag reglerade, måste nu regleras, och flera dissenterstadganden, som förut då dissenters antal var ringa, voro obehöfliga, äro nu, då deras antal betydligt stigit, af behovet påkallade.

Grefve Mörner har sagt, att nu återremittera frågan vore detsamma som att afslå den, och att han önskade ett uppskof för en ytterligare revision, och samma önskan uttalades af föregående Riksdag. Det då framlagda förslagets bristfällighet var föranledd af den ringa tid som kunde användas på lösningen af dessa invecklade frågor, men Utskottet blef af den pression som i frågan då utvecklades nästan tvunget att framkomma med ett förslag, så godt som det då kunde åstadkommas. De brister, som kunna finnas i Utskottets förslag, kunna åtminstone icke vara en följd af bristande eftertanke, då alla de anmärkningar, som af Grefve Mörner blifvit gjorda, utgjort föremål för långa och grundliga öfverläggningar inom Utskottet, och ur den synpunkt kan åtminstone från den, som deltagit i utarbetande af detta förslag, icke något bättre vara att förvänta. Om åter Grefve Mörner lofvar utarbete sitt utkast till ett antagligt lagförslag, så vill jag ej yttra mig, huruvida ett sådant löfte bör förandleda frågans ytterligare uppskjutande.

Att emellertid nu obetingadt afslå förslaget, då vi icke ega en sådan visshet, eller att återremittera detsamma, hvilket under nuvarande förhållanden vore lika med afslag, kan jag icke anse lämpligt, utan yrkar att Kammaren genom bifall till förslaget, visar att Första Kammaren delar de allmänna önskningarne om förändringar i nu gällande dissenterlag. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Faxé: Jag har icke kunnat undgå att yttra min förvåning till den värde talaren i mitt grannskap, som gjort sig så mycket besvär att utarbete ett förslag, hvilket han helt modest kallar ett utkast, på samma gång som han förklarar all ändring i nu gällande lagstiftning i detta afseende är öfverflödig. Jag tror icke heller, att detta kan vara hans allvar, utan att han lika säkert som någon af oss öfriga har erfarenhet af de stora behof af förändringar, som göra sig gällande. Hvar och en känner, att här uppstått församlingar, bestående af några få personer, hvilka ansetts förhindrade att få lagligen förena sig och derföre olagligen utöfva sin religionsbekännelse.

Vi hafva här i Stockholm stundligen exempel på att äktenskap för- rättas efter dessa församlingars sjelftagna lagar; och hvilka oordningar måste härigenom icke uppstå? Hvilka svåra följder i civilt hänseende för icke ett sådant förhållande med sig? Jag hemställer huruvida icke det måste anses nödvändigt, att, såvidt möjligt är, ordna dessa förhållanden. Några speciela anmärkningar emot denna paragraf framställdes icke af samme talare, hvarföre jag antager att han icke har något emot denna paragraf särskildt, utan i likhet med mig önskar bifall till densamma.

Herr Bergstedt: Då tiden är långt framskriden, vill jag vara kort, och inskränker mig att blott i allmänhet uttala mina sympatier för Lag-Utskottets föreliggande förslag. Jag skulle beklaga, om Riksdagen icke för sin del ville antaga detsamma, ehuru jag, efter det anförande, som Hans Excellens Herr Justitie-statsministern nyss afgifvit, hyser stora farhågor för förslaget framtida öde. Jag anhåller således att Kammaren behagade antaga detsamma, såsom ett principbetänkande eller en grund för en framtida lag, och motsätter mig bestämdt en återremiss hvarmed vid den sena timma af riksdagen, som nu är inne, ingenting kan vinnas.

Herr von Koeh: Jag skulle icke uppehålla Kammaren, om jag icke ansåge mig skyldig en förklaring, i anledning af Herr Nordströms sista yttrande. Jag kan icke fatta, huru han kunnat anse mitt yttrande, då jag nyss hade ordet, såsom ett personligt anfall, såsom snart sagt ett försök att qväsa yttranderätten. Allt hvad jag tillät mig yttra, var: "att, oaktadt jag hyste sympatier för hans åsigt i frågan, jag dock ansåg bättre att begagna uttrycket evangelisk-lutherska läran". Jag ansåg, lika med honom, att man icke borde inblanda en persons namn uti benämningen af en religionslära, men jag anförde såsom ett slags ursäkt, för att jag icke ville motsätta mig den af Utskottet föreslagna benämningen, att jag, då man vore ense i hufvudsaken, icke ansåg att man borde i mindre väsendtliga delar skilja sig från andra och draga hvar och en åt sitt håll. Detta med afseende å den saken.

En talare har här sökt göra gällande den satsen, att man, för att komma till målet, borde inskränka sig till sådana ändringar i 1860 års författningar, som vore af sådan beskaffenhet, att Konung och Riksdag deri hade ensamme beslutanderätt, samt derifrån skilja dem, som fordrade Kyrkomötets samtycke. Detta hade troligen mött stora svårigheter. Redan föregående Riksdag försökte sig i frågan, men man fann snart att meningarne voro ganska delade om hvad som vore att anse såsom kyrkolag eller endast såsom kyrkoordning. Det är ganska svårt att här uppgöra någon distinktion i sådant afseende. Hvad särskildt kyrkoordningen vidkommer, tror jag icke att något stadgande i denna lag kan hänföras dit. Det är att hoppas, att den nya kyrkolagen skall skilja dessa författningar, der frågor, hörande till Konungens ekonomiska lagstiftningsmagt, äro sammanförda med frågor som närmast röra kyrkoordningen. Det har emellertid varit ganska angenämt att höra, det Hans Excellens Herr Friherre De Geer synes tänka på att beträda den vägen, och skilja de särskilda lag-

stiftningssätten åt. Jag hyser ock den förhoppning, att Regeringen skall framdeles låta utarbeta förslag i den riktningen, då det utan tvifvel är bäst, om Regeringen tager initiativet i sådana frågor.

Om man uppfattar detta förslag såsom ett principbetänkande — helt annat vore förhållandet om detta vore en lag, hvarom Konung och Riksdag ensamme egde att besluta — så tror jag, i likhet med hvad en ledamot af denna Kammare, som före mig hade ordet, påpekade, att det kunde vara af vigt för framtiden, om Kammaren uttryckte sin opinion i öfverensstämmelse med Utskottets förslag, och på dessa skäl får jag yrka bifall å denna punkt.

Herr Rydin: Med anledning af de upplysningar, som Herr Justitie-statsministern afgifvit om sin åsigt angående nödvändigheten af att vissa delar af denna lag upptages och behandlas såsom vid stadganden af kyrkolagsnatur är fallet, tillåter jag mig anmärka, att denna omständighet synes mig icke på något sätt böra rubba Kammarens sätt för öfverläggningar i denna fråga eller influera det ringaste på det beslut, hvartill Kammaren kan komma i afseende på sjelfva saken. Det är nemligen af vigt, vare sig att man anser frågan vara af kyrkolags natur eller icke, att Riksdagen fattar ett bestämdt beslut, och då, såsom bekant, lagförslag i sin helhet måste antagas, eller förkastas, är det af så mycket större vigt att Riksdagen, om den derom kan komma öfverens, antager förslaget såsom lagförslag, på det att detsamma sedermera kan i Högsta Domstolen undergå den granskning, som är föreskrifven, hvarefter Regeringen kan på grund af denna granskning besluta i hvarje punkt, huruvida den är af kyrkolagsnatur, eller tillhör allmän lag, eller slutligen kan anses röra kyrkoordningen, uti hvilket sednare fall Konungen ensam eger rätt att i saken besluta.

De punkter, som kunna anses såsom tillhörande kyrkolagens område, visa sig vid närmare skärskådande vara ytterst få. Enligt min åsigt är *ingen* af dem af kyrkolagsnatur. Hvad beträffar de punkter, som af Herr Justitie-statsministern påpekades, och särskildt den om rätt till utträde ur Svenska kyrkan, tror jag att hvad som i dessa hänseenden kan beröra Svenska kyrkan snarare är af kyrkoordningsnatur.

Hvad beträffar rättigheten till utträde ur Svenska kyrkan, bör stadgandet härom, om något, vara utom kyrkolagens område. Detta stadgande utgör ett corollarium till stadgandet uti 16 § Regeringsformen om religionsfrihet. Det, som länge hindrade tillämpningen af denna § på ett sätt, som lemnade rätt till utträde ur statskyrkan, var 1 kap. Missgernings-balken, som belade med straff och stämplade såsom affall kyrkans egna medlemmars utträde ur den Svenska kyrkan och öfvergång till ett främmande trossamfund. Men sedan detta lagstadgande i Missgernings-balken blifvit upphäfdt genom 1860 års Förordning, kan denna paragraf i Regeringsformen om religionsfrihet anses hafva erhållit sin afsedda gällande kraft. De bestämmelser, angående utträde ur Svenska kyrkan, som innehållas uti 1860 års lag, äro blott reglementariska föreskrifter, som ingalunda kunna anses böra hafva blifvit föreskrifna af statskyrkan, utan af Staten, i enlighet med dess skyldighet att öfvervaka sina medlemmars

religiösa bästa. Hela 1860 års Förordning är dessutom af beskaffenhet, att ej böra hänföras under Kyrkomötets lagstiftningsmagt. Den har nemligen till uppgift att ordna Svenska statskyrkans förhållande emot främmande trossamfund: ett ordnande, som ej bör ske ensidigt af statskyrkans lagstiftande magt, utan uteslutande tillhöra Statens lagstiftning. Det är öfverheten, såsom Statens hufvud, som tager dessa frågor om hand, ej såsom kyrkans hufvud. Men äfven om man vill anse de reglementariska stadganden, som i lagen innehållas, om lysning, om anteckningar i kyrkoböcker, såsom under presterskapets kyrkliga verksamhet hörande funktioner, hvilka höra under kyrkans myndighet, synas samtliga här förekommande föreskrifter vara så rent administrativa, att Konungen ej bör kunna vara tveksam om sin magt att påbjuda dem. Han bör nemligen ega rätt att såsom kyrkans öfverhufvud påbjuda dem såsom tillhörande kyrkoordningen, till hvilkens utfärdande intet bifall af Kyrkomötet behöfves.

Jag har blott framkastat dessa tankar i afseende på frågans allmänna beskaffenhet, utan att på något sätt vilja tillmäta dem någon ens för min egen ståndpunkt i frågan afgörande betydelse. Jag har ej nu tagit den så i skärskådande att jag kan afgöra, huruvida icke omständigheter kunna finnas, hvilka jag icke tagit i betraktande, som leda till en så beskaffad uppfattning, som den, hvilken af Herr Justitie-statsministern blifvit uttalad. Jag har blott sökt visa, att olika meningar böra kunna framstå derom, huruvida denna förordning kan anses vara i ett eller annat hänseende af kyrkolagsnatur eller icke, samt att denna fråga icke bör kunna utöfva något inflytande angående sättet för förslaget antagande. Jag anser det nemligen af vigt, att förslaget ej betraktas såsom ett blott principbetänkande, utan såsom ett lagförslag, hvilket af Konungen, efter Högsta Domstolens hörande, i dess helhet antages eller förkastas.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till §:n oförändrad, dels bifall till densamma med utbyte af orden *evangeliskt-lutherska* emot orden *rena evangeliska* och dels återremiss af §:n; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till §:n, och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr Nordström begärde votering.

Efter det Kammaren, på gjord framställning, till kontraposition vid voteringen antagit återremiss af §:n, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller 1:sta §:en i det af Lag-Utskottet i 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisar Kammaren den ifrågavarande §:n.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 54;
Nej — 8.

Den vidare föredragningen af Utlåtandet uppskjöts till sammanträdet å eftermiddagen.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående anslag för anställande af en naturvetenskaplig undersökning;

N:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående afsöndring af jord från militieboställslägenheterna Sjöleden och Lökshuset samt bostället Tostarp, för att tilläggas exercisfältet Ljungbyhed;

N:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående upplåtelse till Köpings stad af en del utaf kronolägenheten By-slätten; och

N:o 53, i anledning af år 1868 verkställd revision af Statsverkets med flera allmänna fonders förvaltning under år 1866.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 50, angående theatercensurens afskaffande.

Upplästes och godkändes Banko-Utskottets förslag dels till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 46, med reglemente för Riksbankens styrelse och förvaltning, dels ock till Riksdagens skrifvelse N:o 47 till Bankofullmäktige, med öfverlemnande af Bankoreglementet.

Upplästes och godkändes Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 48, i fråga om ett nytt mynts-system, grundadt på guld.

Anmäldes och bordlades:

Stats-Utskottets nedannämnda Memorial och Utlåtanden, nemligen:

N:o 85, med förslag till de stadganden angående Riksgälds-kontorets skulder och fordringar, som böra införas i det nya reglementet för detta verk;

N:o 89, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående beviljande af medel till understödandet af allmännyttiga arbetsföretag för beredande af tillfälle till arbetsförtjenst åt den i följd af sistlidet års missväxt nödställda befolkningen i vissa delar af riket;

N:o 90, angående afskrifning af de i Riksgälds-kontorets räkenskaper bland Kontorets skulder bokförda så kallade ekeskogsmedlen; samt

Banko-Utskottets Memorial N:o 15, i anledning af Kamrarnes beslut rörande Utskottets Memorial N:o 10, om 1:sta. 2:dra och 3:dje artiklarne i Bankoreglementet.

Upplästes ett så lydande läkarebetyg:

Att Herr Baron A. Cederström, i anseende till sjukdom, tills vidare ej kan lemna sina rum, intygas på förut aflagd läkareed, och under edelig förpligtelse. Stockholm den 6 Maj 1869.

J. Levertin,
Med. d:r.

Justerades ett protokollsutdrag rörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 81.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 eftermiddagen.

In fidem
O. Brakel.

Fredagen den 7 Maj 1869.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades 7 protokollsutdrag för sammanträdet å f. m. och protokollet för den 24 sistlidne April.

Fortsattes föredragningen af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 34, i anledning af väckta motioner angående utvidgad religionsfrihet.

1:sta punkten.

§ 2.

Bifölls.

§ 3.

Herr Nordström: Vid uppmärksamt öfvervägande af denna paragrafs innehåll, finner man den innefatta *dels* föreskrifter, som skola iakttagas, då någon vill ur Svenska kyrkan utträda och öfvergå till främmande trossamfund, *dels* ock åtskilliga föreskrifter till efter rättelse för detta samfunds föreståndare i sådana fall. De *förra* ålägga den Svenska kyrkans presterskap vissa skyldigheter i nämnda hänseende och borde i följd deraf hafva sitt rum i lagarne för Svenska kyrkan, men ej uti en lag, som angår främmande trosbekännare. Visserligen förekomma liknande föreskrifter redan i 1860 års dissenterlag; men den tiden fanns ännu ej i Regeringsformen upptaget det stadgande, som åt ett allmänt, Svenskt Kyrkomöte förbehåller särskild del i lagstiftningen rörande Svenska kyrkan. Nu deremot, då ett sådant stadgande der finnes infördt, och således hvad som tillhör området af lagarne för Svenska kyrkan måste, för att vinna vederbörlig behandling, skiljas från lagen rörande dissenters, som icke ligger under Kyrkomötets kompetens, kan exemplet från 1860 års lag ej

mer tjena till efterföljd. En lag angående bekännare af en för Svenska kyrkan främmande lära och deras ställning i Staten bör ej upptaga annat, än hvad ur sistnämnda synpunkt dit hörer, och uppställas såsom ett helt för sig. Hvad i 4:de och 8:de §§:ne förekommer om vissa den Svenska kyrkans presterskap ålagda skyldigheter i afseende å dissenters, hör för öfrigt äfven till förstnämnda kategori.

I andra momentet föreslås, att en hvar, som fyllt 18 år, eller ock, derest han är yngre, *eğer den kristendoms-kunskap, som för konfirmation erfordras*, skall vara berättigad att, om han så önskar, utträda ur Svenska kyrkan. Hvad har man nu med det *sednare* alternativet velat utmärka och bestämma? hvilken ledning för sitt handlingssätt hafva de, som skola tillämpa lagen, derigenom vunnit? För mig är det omöjligt att fatta derför, att det icke kan objektivt bestämmas, hvilket det mått af kristendoms-kunskap är, som för konfirmation erfordras. Det är rätteligen ej en minneslexa, som dertill erfordras; det är något mera. Olika med hvad i den romerska och grekisk-katolska kyrkan är öfligt, anställles konfirmationsakten vid den ålder af konfirmandens lif, då begreppen redan hunnit till viss mognad (det 15:de, 16:de, 17:de året), och han, beredd genom den så kallade skriftskolan, lärt sig att uppfatta och förstå vår kyrkas grundsanningar, och är det just ändamålet med konfirmationen, som dock hos oss ej erkännes vara ett sakrament, att han då sjelf med begrepp om deras betydelse aflägger eller förnyar de löften, dem faddrarne för honom vid hans döpelse aflade. Erinrar man sig detta, visar det sig ock, huru urmånga synpunkter olämpligt, i fråga om öfvergång från vår kyrka till en annan lära, det *sednare* alternativet är. Har den, som vill utträda ur vår kyrka, nyss förut deri blifvit konfirmerad, hvad betydde då eller hvilket allvar läg uti de löften och den bekännelse, han då aflade, och behöfver han ej ännu någon tid till besinning? Är han ännu ej konfirmerad, är det då förslaget mening, att han då bör genom den prest. hos hvilken han anmäler denna sin önskan, undergå förhör till utrönande af, huruvida han "eğer den kristendoms-kunskap, som för konfirmationen erfordras"? Och slutligen, kan väl den Svenska kyrkans prest, som skulle anställa detta förhör, någonsin med godt samvete erkänna förhöret hafva bevisat hvad det skulle bevisa? Måste han icke anse redan sjelfva den uttalade önsknigen såsom ett bevis på, att den unge öfvergångaren saknar den kristendoms-kunskap, som dertill skulle vid den åldern erfordras? Med ett ord, den sväfvande, oklara frasen i andra alternativet är efter mitt omdöme så beskaffad, att den ur ingen synpunkt bör såsom ett bestämmande vilkor få ett rum i lag, vare sig för vår kyrka eller för dissenters.

Då 3:dje momentet af denna 3:dje § jemföres med motsvarande stycke i 1860 års lag, finner man, hvad ock af en annan talare redan är anmärkt, att det förra lemna alldeles obesvarad den fråga, hvarå likväl i den *sednare* (14:de §:n) svar är gifvet, nemligen, huru den skall anses, som anmält sig till öfvergång, men icke blifvit i främmande trossamfund upptagen? Lagen från 1860 säger, att han till dess icke anses från Svenska kyrkan skiljd. Ifrågavarande förslag yttrar derom intet. Men om nu ock Svenska kyrkan icke skulle anses vidare böra bekymra sig om en person i denna ställning, kan

dock det *borgerliga* samhället icke lemna ett sådant förhållande alldeles obeaktadt. Han vill, denne person, t. ex. ingå äktenskap; huruledes skall då denna angelägenhet behandlas? Barn födas i detta äktenskap; huru skola de anses i förhållande till kyrkan? Allt hvad i de följande paragraferna af detta förslag yttras om äktenskap emellan dissenters och barnauppfostran utgår från förutsättningen, att fadren och modren verkligen äro medlemmar af samma eller olika trossamfund; men just denna förutsättning ingår ej uti nu anmärkta fall, och sålunda visar sig på ena sidan, att den nyss omförmälda frågan, åtminstone i borgerligt hänseende, kräver ett svar, och på den andra, att utelemnandet af detta svar, ehuru det igenfinnes i 1860 års lag, medför en väsendtlig brist i omfattningen af de angelägenheter, detta lagförslag nu söker att ordna för det borgerliga samhället.

I fråga om 1:sta §:n hemställde jag, för min del, om återremiss af densamma, på det de dervid gjorda erinringar måtte varda tagna under närmare pröfning. Då likväl återremissen afslogs, i anseende dertill att riksdagens afslutande skulle vara nära för handen, finner jag mig nu, i betraktande af de flera väsendtliga brister, som vidlåda denna 3:dje §:en, föranlåten yrka, att den helt och hållet måtte afslås med hvad deraf må följa.

Grefve Mörner, Oscar: Ehuru jag redan på förmiddagen uttalat mig mot hela den föreslagna nya dissenterlagen och dervid äfven mot den nu föredragna paragrafen, anser jag den dock vara af alltför stor vikt för att jag icke nu skulle begagna tillfället att ytterligare inlägga min protest mot dess innehåll. Att kunna åstadkomma någon förändring, derom har jag lärt mig att misströsta, men jag vill, som sagdt, få till protokollet antecknad min protest.

Herr von Gegerfelt: I den förste talarens anmärkning att bestämmelser i denna paragraf äro af kyrkolags natur, kan jag ej annat än gifva honom rätt, men jag kan deremot ej inse, det deraf skulle följa att sådana bestämmelser borde ur den nu föredragna lagen utgå. Stadganden angående samma ämne förekomna i den gamla dissenterlagen, och när nu en förändring i dessa stadganden är af behovet påkallad och måste ske, är det väl lämpligast att den vidtages i sammanhang med öfriga förändringar i nämnda lag. Såsom redan förut blifvit anmärkt, har Utskottet icke ansett sig kunna skrifva en dissenterlag utan att beröra kyrkolagsfrågor, och i förevarande fråga hafva stadganden måst intagas, för att det band å utträde ur kyrkan, som nu förefinnes och hvilket ansetts icke böra bibehållas, måtte kunna lossas. Hvad angår den anmärkta obestämdheten i föreskriften, att den, som ville utträda från kyrkan och vore yngre än 18 år, skulle ega "den kristendoms-kunskap som för konfirmation erfordras", så får jag fästa uppmärksamheten derå, att härmed tydligt afses den kristendoms-kunskap, som enligt Svenska kyrkans lag fordras för konfirmation. Så snart en person förvärfvat denna kunskap, är han att anse såsom i religiöst hänseende myndig och bör således ega rätt att välja den religion, han vill tillhöra. Önskar nu en så

qualificerad person att utträda ur Svenska kyrkan, vore det ju orimligt, om han derförinnan skulle konfirmeras enligt denna kyrkas ritual. Jag yrkar bifall till paragrafen, sådan den lyder i Utskottets förslag.

Herr Hasselrot: Denna paragraf är enligt min uppfattning den viktigaste i hela förslaget, och den är äfven den paragraf, hvilken innebär de väsentligaste förbättringarne i nu gällande lag. Denna fordrar nemligen, att den, som vill utträda från kyrkan, förut skall hafva beredt sig inträde i annat religionssamfund; denna orimlighet är borttagen, likasom flera andra bestämmelser, hvilka gjort utträdet från statskyrkan förenadt med många svårigheter och obehag. Jag är således tillfredsställd med Utskottets förslag. Visserligen skulle jag önskat en redaktionsförändring, så att ordet "trossamfund i momentet 1 förändrades till "trosbekännelse" — det kan ju nemligen hända, att någon vill öfvergå till annan trosbekännelse, men att anhängarne af densamma ej bildat någon församling — men jag vill ej derom framställa något yrkande, utan åtnöja mig med att anhålla om proposition på bifall till Utskottets förslag.

Herr Faxe: De mot denna paragraf framställda anmärkningar äro redan af Herr von Gegerfelt besvarade. För min del vill jag endast tillägga, att jag vore böjd antaga, att paragrafen icke innehåller några stadganden af kyrkolags natur, men jag måste väl i detta fall gifva vika för en högre uppfattning. Hvad anmärkningen om konfirmationen angår, behöfver jag blott erinra, att det blir den lutherske och icke den främmande presten, som kommer att anställa förhöret, och då är ju all rättfärdighet uppfylld.

Grefve Mörner, Carl Göran: Med Herr Hasselrot instämmer jag deri, att 14:de §:n i nu gällande religionsfrihetslag är den, hvilken företrädesvis behöfver undergå förändring, ty den har gifvit anledning dertill, att en mängd personer, hvilka icke tillhöra lutherska läran, dock underlåtit att afsöndra sig från statskyrkan, till föga fromma för dem sjelfva och kyrkan. Jag kan dock ingalunda dela hans belåtenhet med Utskottets förslag, som jag tvärtom anser i många afseenden vara så obestämdt, att det i tillämpningen säkert kommer att medföra obehag. Så kan jag ej gilla bibehållandet af bestämmelsen att den, som vill utträda från kyrkan, skall andra gången personligen infinna sig hos kyrkoherden. Man tyckes på denna promenad lägga större vikt, än den förtjenar; det förutsattes visserligen i Utskottets motiver, att presten skall begagna detta tillfälle att anställa förhör med den som vill utträda, men det finnes ingenstädes stadgadt, att denne är skyldig att underkasta sig ett sådant förhör, och då lära väl de fleste vägra.

Föreskriften om erforderligt mått af religionskunskap är i hög grad obestämd och sväfvande. Den ene kan fordra vida högre mått af kunskap än den andre, och att sålunda göra den viktiga rättigheten att utträda från kyrkan beroende af godtycket kan ej vara lämpligt

ligt. Den nu gällande bestämmelsen om viss ålder (18 år) borde hafva fått kvarstå.

I momentet 1 stadgas, att den, som vill utträda, skall uppgifva det trossamfund, till hvilket han vill öfvergå, och i 3:dje momentet föreskrifves, att, om han sedermera *varder* upptagen i främmande församling, skall den församlingens föreståndare inom viss tid derom göra anmälan hos vederbörande kyrkoherde i Svenska kyrkan, men det säges ej, huru skall förfaras, i händelse han *ej* blir upptagen, eller hvad följden blifver, om någon anmälan icke göres. Derom tiger författningen helt och hållet. För min del anser jag paragrafen vara behäftad med så många fel, att den ej borde antagas, men då jag är öfvertygad att den icke desto mindre kommer att vinna Kammararens bifall, har jag endast velat få till protokollet antecknad min åsigt i frågan.

Herr Beckman: Den nu föredragna §:en är äfven för mig af stor betydelse och jag anser det vara af sådan vigt att den rätt affattas, att jag måste för några ögonblick taga Kammararens tid i anspråk. Utskottet har, såsom mig synes, följt en riktig grundsats, när Utskottet icke velat tvinga en person, som affallit från den rena evangeliska läran — jag hör icke till de liberala, som ej kunna använda denna term — när, säger jag, Utskottet icke velat tvinga honom att skrymta en tro, som han icke eger, att mot hans vilja förblifva i den Svenska kyrkan. Jag har funnit att ett sådant tvång innebär ett så svårt ingrepp i vår Svenska, det vill säga, evangeliska kyrkans naturliga fri- och rättigheter, hvilka af Staten böra respekteras, att jag ej kunnat vidblifva det gamla stadgandet. Det kan nemligen ej anses såsom en fördel för ett trossamfund, att få sig påtvingad en mängd siffror, än mindre att få sig påtvingade personer, hvilka hittills varit bekännare, men hvilka numera, såsom Utskottet riktigt antydt, endast kvarstå såsom mäktiga faktorer till upplösning. Utskottet har derjemte fasthållit en annan grundsats, som ock är riktig, att det från Statens synpunkt måste framstå såsom önskvärdt att statsmedborgarne tillhöra ett trossamfund, och att Staten har anledning att antaga såsom regel att de tillhöra ett sådant och förthy i öfverensstämmelse härmed bestämma ordalagen och formen för sina lagar. Detta har Utskottet iakttagit i 1:sta momentet af ifrågavarande §, när Utskottet föreslagit att den, som vill utträda ur Svenska kyrkan, skall uppgifva det trossamfund, hvartill han vill öfvergå, men Utskottet har, såsom jag nyss angifvit, riktigt ansett, att Staten icke eger rättighet att kontrollera, huruvida han följer denna sin föresats och således ej heller kan tvinga honom dertill genom att ålägga honom att intilldess så sker förblifva i Svenska kyrkan. I afseende å 1:sta momentet instämmer jag således med Utskottet.

Deremot har Utskottet i 2:dra momentet föreslagit en förändring, som ej är framkallad af, vare sig politiska eller religiösa skäl, utan endast, så vidt jag kan finna, af en liberal välvillighet mot det unga slägtet, en liberalitet, som jag i detta fall anser särdeles skadlig för de unga och derföre måste motsätta mig. Jag gör icke detta

från en ensidig kyrklig ståndpunkt, fastmera skulle jag från en sådan ståndpunkt finna ganska lämpligt, att kyrkan befriades från medlemmar, äfven unga, hvilka voro rentaf fiendtliga mot kyrkan, men jag tror ej på det grundade i denna fiendskap, enär jag ej tror på det grundade i öfvertygelsen hos barnet, då det, såsom här, gäller att jemnföra med hvarandra en främmande trosbekännelse och den tro, i hvilken man blifvit uppfödd. Man har fäst alldeles för litet afseende vid den väsendtliga skilnad, som förefinnes mellan att vara tillgifven en tro, i hvilken man är uppfostrad, en tillgifvenhet, som kan finnas utan särdeles förmåga af reflexion, och att mot denna tro utbyta en annan, hvilken man först måste lära känna. Skall det icke blifva en parodi, så måste den person, hvilken skall öfvergå, hafva hunnit till något slags mognad äfven i ålder, ty för öfvergången fordras en mognad i omdömet, som normalt icke kan tillhöra hvarje ålder. Denna mognad i omdömet förutsätter nemligen icke endast kännedom om den främmande lärans dogmer utan äfven någon lefnadserfarenhet. Utskottet har förmenat att en sådan mognad kan förefinnas före 18 år. En åldersbestämmelse är visserligen alltid omtvistelig och godtycklig, men hvar och en, hvilken lugnt och opartiskt betraktar denna fråga, måste väl erkänna att nödig lefnadserfarenhet ej annat än i ytterst sällsynta undantagsfall kan tänkas före 18 års ålder. En reservant inom Utskottet har till och med yrkat ålderns framflyttande till 20 år, och jag skulle ej hafva haft något deremot, men då här är fråga om revision af en gällande lag och man ej bör ändra denna annat än af fullt giltiga skäl, har jag ansett mig böra stadna vid den nu stadgade bestämmelsen af 18 år. Att sätta åldern tidigare, af det skäl att man redan vid 15 år kan få framgå till H. H. Nattvard, är att helt och hållet förbise karakteren af föreliggande fråga. Här är ej fråga om att hafva så pass utbildadt medvetande, att man kan tro på Herren Jesus Christus och vara en värdig nattvardsgäst, ty det kan en yngling, ett barn om 10 å 12 års ålder hafva, utan här gäller frågan en helt annan kunskap, en sådan, hvilken sätter menniskan i stånd att med reflexion välja mellan två olika trosbekännelser och på grund deraf taga ett så viktigt och genomgripande steg som att skilja sig från sina fäders tro, sina fäders kyrka. Sådant steg har visserligen tagits af 12 å 14 års barn, dels på grund af lockelser utifrån, dels på grund af eget lätt-sinne, men sällan, om ens någonsin, på grund af verklig mognad i omdömet. Jag får ock erinra att uttrycket "den kristendoms-kunskap som för konfirmation erfordras" är särdeles obestämdt. Denna kunskap beror icke på några skollexor, på inhemtandet af vissa pensa, utan den bestämmes af personlighetens behof af denna nådamåltid, hvilken icke kan utan fullt medvetande af dess egentliga betydelse och karakter med välsignelse annammas och mottagas, men hvilken kan annammas och mottagas med ganska ringa kunskaper. Vår kyrka har därför icke fastställt något visst mått af kunskap, utan der förmågan är ringa, kan äfven en äldre person blifva konfirmerad, blott han besitter den insigt i evangeliis sanningar, som är nödig för att vara en kristen, och dertill behöfves icke så mycket, som man med skäl kan fordra af den, som säger: den religion, i hvilken jag är uppfostrad, duger icke; jag vill öfvergå

till en annan. Det är icke sentimentet, som härvidlag får vara det afgörande, och om ett barn till exempel genom katolska kyrkans ståtliga processioner, genom det sentimentala, som ligger i Jungfru Maria-kulten, blifvit lockadt att öfvergå, så är det ingen skada, om detta barn får betänka sig några år, innan det får utträda ur statskyrkan. Jag tillstår ock att jag här står så mycket på vår evangeliska kyrkas, på Statens egen grund, att jag icke tror det vara orätt, om Staten, utan att utöfva något våld, likväl fordrar att den, som vill öfvergifva det kyrkosamfund, som Staten anser vara det lämpligaste för sina medborgare, om, säger jag, Staten fordrar att denne först trampat ut barnskorna. Detta kan icke någon anses hafva gjort, förrän han åtminstone uppnått 18 års ålder, och jag yrkar därför att den nu i detta afseende gällande bestämmelsen måtte bibehållas, och att således i 2:dra momentet orden "eller, der han yngre är, visat sig ega den kristendoms-kunskap, som för konfirmation erfordras" måtte utgå.

Innan jag slutar, önskar jag yttra några ord angående 3:dje momentet. Vid första påseende synes detta stå i nära sammanhang med 1:sta momentet, genom stadgandet att den, som anmäler sig till utträde ur Svenska kyrkan, skall anses tillhöra det trossamfund, hvars lära han omfattat. Denna föreskrift är emellertid, så vidt jag kan finna, alldeles olämplig. Utskottet har nemligen i 1:sta momentet borttagit den hittills gällande bestämmelsen, att ingen skall anses skild från Svenska kyrkan förr, än han är upptagen i en främmande församling, och Utskottet har gjort detta af omtanke att icke påtynga Svenska kyrkan personer, hvilka icke vilja höra till densamma, (förändringen är dock vida mindre än man skulle kunna föreställa sig, ty dessa personer komma alltid att stå i förhållande till Svenska kyrkan, blifva upptagna i Svenska presterskapets kyrk böcker, och för upplysning om deras civilstånd har man således att vända sig till nämnda presterskap), men Utskottet har icke visat samma omtanke i afseende å främmande trossamfund, utan Utskottet säger tvärtom, att det icke behöfves något annat, än att en person förklarar sig vilja tillhöra det eller det trossamfundet, för att han inför Svensk lag skall anses tillhöra detsamma. Det kan ju vara en person, som simulerar en öfvergång till katholska kyrkan, men i grunden är fiendtlig mot densamma, och dessutom kan i sedligt eller moraliskt hänseende hafva utmärkt sig på ett sätt, att det för nämnda kyrka blir penibelt att han skall gå och gälla förkatholik. Man har sagt, att här skulle vara fråga om endast ett ideelt tillhörande af trossamfundet, men det finnes ingenting som antyder något sådant, utan momentet ger ovilkorligen vid handen att den person, hvilken utträdt ur kyrkan, skall tillhöra det trossamfund, hvars lära han omfattat, och detta trossamfund har således fått sig honom påskickad. Jag är icke öfverdrifvet liberal i detta hänseende, men jag anser det vara en hårdhet mot det främmande trossamfundet, hvilken man skulle kunna bespara sig. Förslaget leder icke till något nyttigt resultat och innebär dessutom en tvetydighet, som ej är önskvärd. Jag yrkar därför, att äfven detta moment måtte förändras, och torde de båda af mig nu föreslagna ändringarne lättast kunna genomföras, om man,

på sätt jag i min reservation hemställt, sammansloge 2:dra och 3:dje momenten till ett, hvilket skulle erhålla följande lydelse:

Den, hvilken sålunda till utträde sig anmält, må ej anses från Svenska kyrkan skild eller upptagen i främmande församling, innan han fyllt 18 år. Varder han i främmande församling upptagen, åligge den församlings föreståndare att derom inom två månader göra anmälan hos vederbörande kyrkoherde i Svenska kyrkan.

Jag får derföre hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition på antagande af 1:sta momentet i Utskottets förslag och af det 2:dra moment jag nu föreslagit. Skulle emellertid denna proposition icke vinna bifall, hemställer jag, det Kammaren åtminstone måtte godkänna det af mig framställda yrkande, att ingen finge utträda ur kyrkan, innan han fyllt 18 år. I sammanhang härmed tillåter jag mig såsom min tanke, och hvilket jag hoppas att ingen af Utskottets öfriga ledamöter skall kunna jäfva, uttala, att den af mig nu föreslagna förändring i 3 § icke står i strid med de principer, som genomgå Utskottets Betänkande, och förthy icke är att anse såsom en gammal lapp på nytt kläde och att således, oaktadt jag i ett hänseende yrkat bibehållandet af en gammal bestämmelse, såsom enligt min öfvertygelse mera öfverensstämmande med principen af sann tolerans, det icke finnes något hinder, ifall man gillar denna bestämmelse, att låta den inflyta i den nya lagen.

Herr Nordström:

Herr Faxe: Man har till en början gjort den anmärkning mot denna paragraf, att deri stadgade åliggande, att en person, som vill utträda ur Svenska kyrkan, bör härom personligen göra anmälan hos sin själasörjare, skulle vara fullkomligt andamålslost. Jag kan icke föreställa mig annat än, att, då en person infinner sig hos sin själasörjare för att anmäla sin afsigt att utträda ur kyrkan, detta måtte hafva till följd ett samtal, som enligt min tanke kan blifva af högsta vikt, såsom afhandlande det främmande samfundets lära i förhållande till kyrkans, och som mången gång bör kunna leda derhän, att han qvarstannar i kyrkans sköte. Man har yttrat, att det gamla stadgandet i detta fall borde bibehållas. Detta innehåller dock, att den, som vill utträda ur kyrkan, skall först inställa sig hos kyrkoherden för att varnas och, om han ändock vidblifver sin afsigt, deretter varnas af Konsistorium. Detta stadgande har emellertid icke blifvit tillämpadt. Vi veta, huru i hufvudstaden och äfven i landsorterna många öfvergå till baptisterne och andra sekter, utan att hafva genomgått dessa varningsgrader. Hvad har då detta stadgande haft för påföljd? Jo, att de mot lag öfvergå till baptister, och annamma dopet, nattvarden o. s. v. Kan väl vara skäl att bibehålla ett så beskaffadt stadgande. Man har ock sagt, att det vore orätt, att man skulle få utträda ur Svenska kyrkan, förrän man inträdt i ett främmande religionssamfund. Denna anmärkning har af en föregående talare, Herr Beckman, blifvit så omständligt bemött, att jag har ingenting att dervid tillägga. Men, säger man, han bör dock tillhöra någon församling. Sådant kan likväl mången gång för en

sådan person, vara alldeles omöjligt. Han bor till exempel i Skåne och någon församling af den trosbekännelsen, han slutit sig till, finnes icke på närmare håll än i Stockholm, dit han omöjligt kan komma och nog vore det hårdt att under sådana omständigheter neka honom utträde ur kyrkan. Biskop Beckman har anmärkt, att man icke borde få öfvergå till annan religion, förrän man uppnått 18 års ålder. Jag medger visserligen, att det ej kunde vara så farligt att uppskjuta till denna tid; men om han är yngre måste han, enligt Utskottets förslag, först inställa sig hos presten för att examineras, och finner denne honom icke ega den kristendoms-kunskap, som fordras, så vägras honom bevis härom och han får stadna i kyrkan, tilldess han blir 18 år. Men finner presten honom åter hafva full kunskap i så väl den religion, han tillhör, som den han vill öfvergå till, så tror jag icke, att det kan vara skäl vägra en sådan person att utträda ur kyrkan. Om t. ex. en hel familj vill öfvergå till annan troslära och i denna familj finnes en 17-årig yngling med fullständig kristendoms-kunskap, så nog vore det mycket hårdt att neka denne yngling att följa sin familj endast på den grund att han ännu ej uppnått en ålder af 18 år. Jag tror således att äfven i denna del Utskottet haft goda skäl för sitt förslag, och får därför anhålla att Kamraren ville bifalla denna paragraf sådan den är.

Herr von Gegerfelt: En föregående talare har ansett den omständigheten, att frågan om rätt till utträde ur Svenska kyrkan vore af kyrkolags natur, utgöra ett tillräckligt skäl att afslå denna paragraf. Det har förut under diskussionen blifvit af en annan talare anmärkt, att Utskottet hade bort skilja sådana frågor, hvilka äro af kyrkolags natur från dem, hvilka icke äro det. Om så skulle skett, hade hela skilnaden blifvit, att vi fått två författningar i stället för en; men icke skulle därför vara skäl att afslå den ene därför, att den vore af kyrkolags natur, utan frågan hade endast varit, om den bort underställas Kyrkomötets bedömande. Jag lemna derhän, om det varit klokt att göra en sådan skilnad och till de många tvistefrön, som nu finnas, lägga äfven det att afgöra, hvilka frågor äro af kyrkolags natur eller icke, hvilket redan har yttrats vara nästan omöjligt att bestämma, då några skarpa gränser mellan dessa olika slag af frågor icke finnas uppgjorda.

I afseende å barnens rätt att före 18 års ålder öfvergå till främmande trosbekännelse, har en ledamot af Utskottet yttrat, att detta stadgande vore en liberal välvillighet mot de yngre. För min del vågar jag påstå, att detta icke varit motivet för mitt biträdande af Utskottets förslag i denna del. Jag behöfver blott åberopa, att i Utskottets förslag vid förra riksdagen var samma bestämmelse föreslagen, utan att anmärkning deremot skett, och torde detta vara ett tillräckligt skäl för att den äfven nu är intagen. För öfrigt har samme talare yttrat, att rätten till konfirmation bestämmes icke så mycket efter kunskapsmättet som efter det uttalade behofvet af nådemöden, och en annan talare har anmärkt det origtiga i att, just när barnet vore moget att aflägga sin trosbekännelse, det med detsamma skulle vara berättigadt att utträda ur kyrkan. Jag vågar i motsats härtill

påstå, att, just när barnet är i stånd att aflägga sin trosbekännelse, bör denna trosbekännelse vara fri, hvilken lära det än omfattat. För öfrigt torde kunna ifrågasättas, huruvida icke en person, som, ehuru icke 18 år, förvärfvat för konfirmation erforderlig kristendoms-kunskap, är mera mogen för ett sjelfständigt utträdande ur kyrkan än en annan, som uppnått nämnda ålder utan att hafva förvärfvat detta kunskapsmått. Jag för min del anser den förre vida mer kompetent än den sednare.

Hvad beträffar anmärkningen mot den föreslagna bestämmelsen, att en person, som till utträde ur Svenska kyrkan sig anmält, anses tillhöra det trossamfund, hvars lära han omfattat, i stället för den gamla bestämmelsen, att han icke ansågs från Svenska kyrkan skiljd förr än han företett bevis öfver, att han i annan församling blifvit upptagen, så har rigtigheten af att borttaga sistnämnda stadgande blifvit så tillfredsställande bevisad, att jag icke behöfver derom yttra mig. Bestämmelserna i detta hänseende, hvilka äro utan allt inflytande på det trossamfund till hvilket han anmält sig vilja öfvergå, äro dock nödiga för bedömande, huru en sådan person skall anses i hänseende till enskilda rättigheter, hvilka, enligt gällande författningar, äro beroende af det trossamfund, han skall anses tillhöra.

Jag vidblifver mitt yrkande om bifall.

Herr Bergstedt: Stadgandet i 1860 års förordning, som för utträdande ur Svenska kyrkan gör till vilkor att den person, som har en sådan åstundan, måtte, för att anses från kyrkan skiljd, förete qvitto, att han blifvit i annat tillåtet religions-samfund upptagen, innebär, utom ett stort förnärmande af allt hvad religionsfrihet vill säga, äfven stora praktiska olägenheter. Det synes mig hvila på en sammansättning af Statens magt och det kyrkliga behofvet; det förutsätter att Staten icke är tillräcklig vårdanstalt för samhällsordningen, utan att dertill behöfves en förstärkt stat under kyrklig gestalt. Numa torde dock äfven de, hvilka strängast hålla på kyrkans begrepp, medgifva, att kyrkan och Staten äro så separerade, att kyrkan kommit ifrån att vara en polisanstalt, och då de talare, hvilka hittills yttrat sig, icke lagt någon vikt på båda institutionernas sammanhörighet, så har jag ingenting mera att derom yttra. Men under diskussionen har en talare, som har anspråk på Kammarens stora högaktning fällt ett yttrande, som för mig varit smärtsamt att höra. Denne ärade talare yttrade nemligen, att Svenska kyrkan skulle hafva ett stort intresse i att från sig skilja personer, som icke i allo hylla dess dogmer — med ett ord, att kyrkan borde känna sig lycklig att kunna afsöndra sådana medlemmar, som han icke vill hafva. Jag beklagar, att ett sådant tänkesätt är det rådande hos kyrkans styresmän. Det synes mig ytterst hvila på den förutsättningen, att den evangeliskt-lutherska kyrkan i Sverige vore ett fritt samfund, som efter sådana föreningars sätt upptoge sina medlemmar och, efter granskning af deras religionsförhållanden, skulle på grund af församlingens beslut äfven hafva rätt att skilja dem ifrån sig. Jag kan ingalunda tillerkänna Svenska statskyrkan denna rätt.

Jag gör mig en glädje och en ära af att vara en ledamot af den

Svenska kyrkan och hoppas förblifva det till min död, men vill icke underkasta mig någon ballotte öfver renheten af min tro. Skulle det hända sig att det kyrkliga begreppet blefve så skärpt, att kyrkorådet skulle inkalla mig och säga: vi hafva hört att eder tro om trenigheten icke står i öfverensstämmelse med de symboliska böckerna, vi vilja därför ge Er en varning, akta Er, att Ni ej blir skiljd från kyrkan; så skulle jag svara: jag är född i denna kyrka, jag tillhör denna kommun, der presterskapet åtnjuter aflöning i form af boställe med mera, jag bidrager äfven till densamma på grund af egendom eller yrkesdrift, jag skall underkasta mig alla nya stadganden, hvilka icke förolämpa mitt samvete; men i vissa punkter vill jag hafva frihet för min öfvertygelse. Jag stadnar därför qvar i kyrkan och jag tror icke, att detta kan mig förnekas. Jag skulle beklaga, om en sådan vind skulle komma att blåsa, hvartill man verkligen sett några förebud; men jag kan ej tro, att den kan fortfara att blåsa länge i en atmospher, så ren som den, i hvilken Wallin och många af hans själafränder och embetsbröder hafva lefvat och verkat. Vare emellertid långt ifrån mig att tro, att den ärade och vördade talare, som här yttrar sig, har någon sådan mening. Han har tvifvelsutän sett saken från en högre synpunkt, han har sett saken som en trosangelägenhet och från den mest ideela synpunkt, och därför vänder jag icke heller mot honom; men jag har så ofta hör den sats framställas, att lutherska församlingen bör hafva rätt att förfoga öfver sina medlemmar så, att de icke skena öfver de konfessionela skacklorna, och det är mot denna åsigt, jag måste opponera mig.

Ehuru jag hoppas, att få förblifva medlem af den lutherska kyrkan, tror jag, att det vore en stor vinst för denna kyrka, om en person, som har samvetsbetänkligheter mot vissa af kyrkans dogmer, kunde säga till sin själasörjare: jag har icke klart för mig den eller den punkten, jag tror att den är bättre enligt en annan bekännelse och därför vill jag trycka eder hand till afsked och hädanefter sluta mig till det eller det kyrkliga samfundet. Men dermed vill jag icke, att dessa två personer, själasörjaren och skriftebarnet, skola skiljas åt som två personer, hvilka icke vidare hafva med hvarandra att göra. Utskottets förslag innehåller ock, att den evangeliskt-lutherske presten skulle fortfarande förblifva vid sitt åliggande att föra anteckningar öfver dissenternas borgerliga förhållanden, införa deras barn i kyrkoboken o. s. v. Det är just dit jag vill komma, eller att det icke blott i lag blir stadgadt, utan äfven allmänna åsigten inom landet, att personer, som öfvergå till annan lära, fortfarande i allt, som ej rör deras tro, förblifva vid sina gamla förhållanden. Då skola ej heller några mot kyrkan fiendtligt sinnade samfund vidare uppstå. Jag tror, att alla dessa meningsskiljaktigheter i fråga om trosläran varit ett nödvändigt moment i mänsklighetens utveckling; det har, för att tala matematiskt, varit en differentiering för att sedermera blifva en integrering, och jag tror och hoppas, att kyrkans integrering icke skall låta så länge vänta på sig, att den, som lefver om 50 å 60 år, skall vara högeligen förvånad öfver, att vi nu kunnat bråka med saker, som då icke finnas. Hvem vill väl neka, att vi strida här för att förena oss i en kyrka, som är så stor och så hög, att alla dessa små konfessionela stridigheter der för-

svinna; och jag kan anföra exempel på, att Svenska själasörjare genom handling visat sig hysa denna åsigt. Ett fattigt katolskt fruntimmer hade för några år sedan kommit att bosätta sig i en så af lägset belägen landsort, att hennes tillgångar ej tilläto henne att vid påsktiden företaga den långa resan till Stockholm för att der kommunicera med sina trosförvandter. I sitt trångmål skrifver hon till sin bigtfader, som till svar ger henne rådet att vända sig till den lutherske prest, till hvilken hon har förtroende. Hon vänder sig då till biskop Agardh, som kommunicerar henne i Svenska kyrkan. Flera sådana exempel på en stor och vacker tolerans från vårt presterskaps sida kunna anföras. Det är visserligen icke anledning tro, att icke meningsbrytningarne skola fortfara, att icke den, som tänker mycket i religiösa saker, icke någon gång skulle finna sig föranlåten att på vänligt och fredligt sätt lemna den evangeliskt-lutherska kyrkan; men de tider hoppas jag närma sig sitt slut, då en sådan person med vresigt sinne går ur den lutherska kyrkan och med samma sinne af dess presterskap afskedas. På samma gång han efter detta förslag står kvar i den lutherska kyrkans bok, hoppas jag, att han fortfarande skall finnas med i det andliga sockenbandet, att han fortfarande skall kunna deltaga i församlingens kyrkogång, och, att den prest, som varit hans själasörjare, icke skall gå honom förbi, inom sig själf sägande: Gud ske lof, att jag blef utaf med den der; utan att han skall vänligt taga honom i hand och med samma intresse som förr underrätta sig om hans förhållanden. Derfor tror jag också, att det icke behöfves särskilda paragrafer för att säga, att dissenterne äro berättigade att begära själavård af Svenska kyrkans presterskap, emedan det icke bör finnas en sådan förutsättning som den, att den ene i denna väg skulle hafva ett behof, som den andre icke skulle vara böjd att tillfredsställa.

Jag tror således att en person bör hafva frihet att stå utom församlingen, och att han, för att få utträda ur Svenska kyrkan, icke bör åläggas att förete bevis, att han är i annan församling upptagen. Begäret att sluta sig tillsammans gör sitt inflytande gällande öfverallt, och ej minst, då det är fråga om andliga skrupler. Man kan således antaga, att en sådan person ej länge kommer att stå för sig själf; men skulle han äfven känna behof häraf och begagna sig af den frihet, honom i detta afseenden är medgifven, så står han ju i alla fall under Statens disciplinära magt, som bör vara mer än tillräcklig för att hålla honom i ordning. För öfrigt tror jag icke, att något sådant ofta förekommer annat än med personer, som stå ensamma i lifvet; men jag tror icke det skulle komma i fråga att ett hushåll utträdde ur Svenska kyrkan utan att sluta sig till något annat religionssamfund.

Qvinnorna och barnen — och dessa draga männen med sig — hafva behof af att förena sig i kretsar, der de kunna med liktänkande samspråka om sina andliga angelägenheter. Det separativa behofvet tror jag dessutom blifva allt mindre och mindre, i samma mån som den Svenska kyrkan visar sig tolerant, och jag hoppas, att den i tiden med fog skall kunna kallas den allmänna, den rätteligen katolska kyrkan. Jag anser därför, att 1:sta mom. i 3:dje §:n förtjenar att

af denna Kammare bifallas. I afseende å detta moment skulle jag kanske helst slutit mig till den formulering, som Grefve Mörner i sin reservation föreslagit; men då en återremiss knappt skulle leda till några resultat, får jag anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Beckman: Jag ber att få yttra några ord med anledning af de punkter som här blifvit vidrörda. En talare här ofvan, för hvilket stora insigter i kyrkohistorien och djupa sinne för kyrkans princip jag har den största vördnad, har anmärkt, att detta moment nu ej borde komma i fråga, emedan det vore ett kyrkolagstadgande. För min del erkänner jag att det är ett sådant stadgande. Orsaken hvarför det här ifrågakommer är, att man ej ansett det vara rätt att söndra kyrkolagen ur dissenterlagen, och jag tror att denne talare gerna skulle medgifva, att Utskottet haft god grund att betrakta dissenterlagen såsom på det hela taget en kyrkolagsfråga. Ty otvifvelaktigt är det ännu fallet, att kyrkolagen, enligt en ännu ej bruten ordning, är lagen för det Svenska folkets kyrkliga angelägenheter, och på denna grund hör verkligen denna fråga till kyrkolagstiftningen i sin helhet, men framför allt erkänner jag att denna § hör dit. Visst kunde det vara fråga om att underkänna den, men det vore derföre, att man fattade ställningen så, att man skulle skilja mellan sakerna, skilja de två förordningarne ifrån hvarandra. Jag medger att detta, såsom en talare i förmiddags yttrade, vore det rationelaste, och jag tror att det går derhän. Men jag tror det ej kan skada, att man nu uttalar sin tanke om det materiela affrågan och godkänner hvad man i densamma finner riktigt. Att denna § berör en kyrkolagsfråga, måste man liksom känna i luften, helst som den nu gifvit anledning till en så bestämd utveckling af kyrkolagsprinciper. Denna utveckling har mycket litet skett af mig; jag har ställt mig på kyrklig grund lika väl som på politisk. Men en talare här midtemot har vida utförligare och på ett snillrikt sätt framställt denna utveckling. Han har dervid till en viss grad velat korrigera några af mig framställda satser, ehuru han dervid uttalat sitt tvifvel om att hafva träffat min mening, och hvilket tvifvel i ett hänseende är grundadt, nemligen så vida det nu är fråga om det praktiska. Det blifver en helt annan sak när fråga är om teorien (hvarom mera framdeles), hvilken jag dock ej behöfver behandla i och för denna fråga. Min mening är så mycket mindre träffad, som hvarken i Utskottets Betänkande eller i min framställning är fråga om kyrkotukt. Det är alldeles ej fråga om att utesluta en person, som vill bli kvar i kyrkan, derför, att man hade något att anmärka mot hans tro, utan här är endast fråga om att tillerkänna en person, som förklarar sig ej vilja tillhöra vår Svenska kyrka, rättigheten att stå utom densamma; och dervid har ock erinrats, att det ej vore i kyrkans intresse, att inom sig söka kvarhålla en person, hvilken förklarar sig ej vilja tillhöra kyrkan, utan utgå från densamma. I praktiskt afseende är detta tillräckligt; men jag vill ändock tillåta mig att erinra, att i ett annat hänseende har min mening blifvit på det bestämdaste angripen af den talare, hvarpå jag syftar. Ty jag kan ej uppfatta den mening om kyrkans ställning som af honom blifvit framställd. Jag vill säga något hvori jag de-

lar hans öfvertygelse; ja, jag beder derom, att Herren i sin barmhertighet vill genom enhet i trona göra kyrkan till en. Men så länge vi hvilat i denna skröpligheten och vandra här nere på jorden, är det icke möjligt att få alla kyrkosamfund enade på den grund som i enhet i kyrkligt hänseende eger rum. Detta är nemligen ej den enhet på hvilken en statsenhet kan ega rum. Staten kan hafva de mest olika trosbekännelser inom sig, under det att man likväl erkänner att det är en välsignelse för Staten att trons enhet finnes; men deremot strider det mot kyrkans grundsats att förbise denna trosenhets välsignelserika betydelse för dess konstituerande. Det är mycket af hvad den ärade talaren i detta hänseende utsagt, som jag, med fasthållande af denna grundsats, kan erkänna; ty jag säger ej, att man skall gå i minutier med att undersöka personers tro, ännu mindre att man bör utdrifva personer som i det väsentliga äro tillgifna kyrkans läror, men hafva en i några få hänseenden afvikande tro. Det strider ock emot min grundsats, men ej emot den grundsats att den kristliga kyrkans karakter beror af trons enhet; ty för den kyrkliga enheten är det väsentligt att enheten i tro finnes. Men allt detta är något som icke inverkar på den nu föreliggande praktiska frågan. Ty här är ej fråga om att drifva ut en person ur kyrkosamfundet; tvärtom, här är fråga om huruvida man med våld eller med de bestämmelser som finnas i den gamla lagen skulle söka hålla qvar en person som sjelf vill gå ut. Härvid måste man erkänna att detta är något som man ej bör göra, så snart fråga är om en fullmyndig person, i förhållande till hvilken kyrkosamfundet eller Staten ej längre behöfver betrakta sig egentligen såsom uppfostrare. Men denna uppfostran anser jag ej vara slutad vid 15 år, och det är derföre som jag ej vill tillerkänna denna rättighet att ställa sig så der isolerad för en femtonåring. Jag anhåller att få upprepa hvad jag i detta hänseende i min reservation anfört. Det kan nemligen enligt det af Utskottet föreslagna stadgande inträffa, att en 12- eller 13-åring kommer och presenterar sig med konfirmationskunskaper och med lagen i hand visar sig berättigad att träda ur den Svenska kyrkan. Härtill svarar man måhända att detta är något som väl icke kommer att inträffa. Ja, detta kan vara möjligt; men jag hemställer om det är skäl att stifta en sådan lag, enligt hvilken något sådant vore möjligt. Afven om det aldrig skulle komma att inträffa, så är det ej rätt att stifta en lag så, att den ser ut som en uppmuntran till affall från kyrkan. En af mig högt ärad talare har sökt visa, att denna bestämmelse ej skulle komma att medföra så stora svårigheter. Jag ber om förlåtelse, att jag framställer denna fråga i ett nytt ljus, med afseende på de svårigheter som åtfölja den. Tänk blott hvilket obehagligt förhållande det skulle blifva, om det skulle bero på presten att hålla en person qvar i statskyrkan till dess han blefve 18 år, om han skulle ega att, under förklarande det personen ej egde tillräckliga kunskaper, gång på gång visa honom tillbaka, och detta isynnerhet som, på sätt redan är nämndt, den kristendoms kunskap som för konfirmation erfordras ej är bestämd till annat än Luthers lilla kateches, hvarutöfver väl synes böra fordras åtminstone Fader vår och trons artiklar samt någon närmare kannedom af läran om

dopet och nattvarden. Dessa äro de ringa kunskaper, hvilka erfordras för ungdomens admitterande till H. H. nattvard, hvilket för den ej är ett blott premium för en examenslexa, utan ett själens behof och ett vilkor för upprätthållandet af det inre kristliga lifvet. Derföre har ock vår evangeliska kyrkas lag ej uppställt några examensfordringar. Vi göra det väl understundom i viss mening till examensfordringar, det vill säga att detta sker godvilligt, så att, när det är några som hafva större förmåga att inhemta, så meddelas dem äfven inom ett visst område större insigter. Men, jag upprepar det, någon lagbestämmelse finnes ej med hänsyn till skolkunskaper och examina, utan med en helt annan hänsyn, nemligen till personens behof af nådemedlen, och derföre eger den här föreslagna bestämmelsen om konfirmationskunskap ej någon tillämplig grund i detta fall, utan blir svår, om icke omöjlig, att använda. Det är enligt min tanke bättre, äfven om man ej alltid träffar det rätta, att hafva en viss ålder som bestämmer rättigheten till utträde ur kyrkan, och denna ålder måste väljas efter samma grunder som förut i den äldre lagstiftningen, det vill säga med afseende på den naturliga mogenhetsåldern.

Vidare ber jag att mot hvad en talare nära intill mig yttrat få anmärka, att det icke är gifvet att stadgandet i 3:dje momentet, "att den, som till utträde ur Svenska kyrkan sig anmält, skall anses tillhöra det trossamfund hvars lära han omfattat", ej skall hafva några praktiska följder. Jag tror det är uppenbart, att man i den äldre lagstiftningen har ansett en sådan lagbestämmelse hafva praktiska följder, såväl ur Statens som ur kyrkans synpunkt. Vi hafva nemligen i 1860 års förordning det stadgande, att den, som anmäler sig till utträde, ej skall anses skiljd från Svenska kyrkan, förrän han blifvit i annat tillåtet religionssamfund upptagen. Hvad praktisk betydelse man fäst vid detta stadgande och att man ansett en sådan medlem kunna vara för kyrkosamfundet skadlig eller generande i djupare bemärkelse, visar sig deraf att man i kyrkostämmoförordningen ansett sig behöfva antaga det stadgande, att den, som anmält sig till utträde ur Svenska kyrkan, äfven om han ej derifrån vore skiljd, likväl ej skulle vara berättigad att å kyrkostämman föra talan. Detta visar att lagstiftaren ansett hans qvarstående i kyrkan innebära, att han också skulle kunna tilltvinga sig vissa rättigheter inom detta samfund. Det nu föreslagna stadgandet kan medföra förvecklingar, som icke äro angenäma, hvarken för Staten eller det trossamfund som får en sådan medlem sig påtvingad, och hur liberala man än må föreställa sig främmande trossamfund vara med afseende å främmande medlemmars upptagande, så kunde det dock hända, att äfven ett sådant fordrar vissa kvalifikationer för att tillerkänna en person rättighet att anses som dess medlem.

Jag har velat anmärka detta för att derigenom motivera hvarför jag fortfar att yrka antagandet af denna §, sådan som jag föreslagit den. Skulle för denna förändring en återremiss anses oundgänglig, så förenar jag mig naturligtvis i yrkandet derom, men jag har ej hört någon anmärka att mitt förslag strider emot författningens anda i öfrigt, eller förorsakar oreda i densamma. Det borttager blott något

som, enligt min tanke. endast kan lända till skada. Jag får derföre yrka bifall till min reservation i denna del.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till §:n oförändrad, dels af Herr Beckman, att §:n måtte antagas med den förändrade lydelse, som han i sin reservation föreslagit, och dels slutligen att §:n skulle afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till §:n och, då dervid svarades många såväl ja som nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Herr Beckman begärde votering.

Efter det Kammaren, på gjord framställning, till kontraposition vid voteringen antagit Herr Beckmans förslag, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 3:dje §:n i det af Lag-Utskottet i 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren det förslag till den ifrågavarande §:ns lydelse, som Herr Beckman afgifvit.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 36;

Nej — 40.

§ 4.

Bifölls.

§ 5.

Herr Beckman: Jag kan ej underlåta att åtminstone fästa uppmärksamheten derpå att, såsom jag tror, man vid denna § gått längre i den rigtning, som äfven jag velat följa, än som nödigt varit. Då jag uti min reservation motiverat ett förslag till ändring af denna §, så anser jag mig ej böra vara vidlyftig. Jag tror nemligen ej att man med hänsyn till den föreställning, som hos vårt folk är rådande om det kyrkliga äktenskapets betydelse, bör utsträcka det borgerliga längre än som är nödvändigt. För det afseende å samvetets kraf, som i Utskottets förslag gjort sig gällande, har jag redan uttalat min aktning, men Utskottet synes hafva gått väl långt. För min del får jag derföre hemställa om proposition derpå att 5:te §:n måtte erhålla den lydelse jag tagit mig friheten gifva densamma uti min reserva-

tion. Denna innehåller ingen annan väsendtlig förändring af Utskottets förslag, än att jag i 1:sta momentet stadgat: att äktenskap emellan medlem af Svenska kyrkan och medlem af tillåten främmande församling skall ingås medelst vigsel af prest i Svenska kyrkan. Jag tror att af de motiver, som jag för detta mitt yrkande i reservationen anført, tydligt framgår, att det ej är af lust att förskaffa Svenska kyrkan detta prerogativ, utan med hänseende till den grundsats, som gjort sig gällande äfven inom Utskottet och som lever inom det Svenska folket och som jag önskar måtte der förblifva lefvande, nemligen erkännandet af den kyrkliga handlingens betydelse vid ingåendet af ett så viktigt förbund.

För öfrigt har jag gjort en liten förändring i 3:dje momentet, som ovilkorligen erfordras, derest det af mig föreslagna 1:sta momentet antages, nemligen, att i 3:dje momentet afses äktenskap icke mellan en främmande trosförvandt i allmänhet och medlem af Svenska kyrkan, utan mellan en främmande trosförvandt, som icke är medlem af tillåten församling, och medlem af Svenska kyrkan. Då en person utträdt ur Svenska kyrkan och står isolerad, så att ingen annan vet något om hans bekännelse än den prest som antecknat i kyrkoboken, att han har i sinnet att öfvergå till det eller det trossamfundet — något, som i sig sjelft är väl obestämdt — och presten hvarken har rättighet eller skyldighet att kontrollera ens det uppgifna trossamfundets tillvaro, så är det klart att en sådan persons bekännelse ej i något hänseende är att anse såsom kristlig hvarken från församlingens eller Statens sida. Då så är förhållandet, anser jag det ej vara skäl att ålägga vårt Svenska presterskap att med den kyrkliga invigningen, som är beräknad för kristliga kontrahenter, helga detta äktenskap. Derför får jag anhålla om bifall till detta 3:dje moment, med det tillägg jag i min reservation föreslagit.

Slutligen har jag vid sista momentet, der det är fråga om den myndighet inför hvilken borgerligt äktenskap skall ingås, tagit mig friheten att erinra, att det för Staten är lika viktigt att icke något fel begås, då det är borgerlig myndighet som har att förrätta vigseln, som då denna akt förrättas af en prest. Såsom bekant är gälla nemligen ganska stränga föreskrifter för vigselförrättare, ända derhän, att han för fel, som dervid begås, kan förlora embetet. Jag lemnar åsido, huruvida det kan vara skäl att för en dylik försummelse hafva så strängt straff; det är något som jag anser kunna sättas mycket i fråga. Men äro dessa stränga straff påkallade i det ena fallet, så äro de det lika mycket i det andra, och det är derföre som jag hemställer, att de i min reservation kursiverade orden "under enahanda ansvar som för vigselförrättare stadgadt är" måtte tilläggas. Skulle denna bestämmelse kunna leda derhän att hvad lagen i detta hänseende stadgar komme att ändras, så vill jag ej sätta mig deremot; men alldeles tydligt är, att, om så stränga bestämmelser äro nödvändiga i det ena hänseendet, så äro de det ock i det andra. På grund af hvad jag sålunda anført får jag anhålla om bifall till 5:te §:n, med den lydelse min reservation innehåller.

Herr Faxé: Jag torde få erinra, att såvida en person af främ-

mande religionssamfund ovilkorligen skall åläggas att underkasta sig vigsel af Svenska kyrkans presterskap, så kan hans samvete ganska mycket komma att tvingas, derest ej i Herr Beckmans förslag tillika inrymmes, att afseende ej får fästas vid dop och nattvardsgång. Det synes mig orätt att ålägga ett sådant tvång. Hvad angår Herr Beckmans andra anmärkning, så får jag erkänna, att jag ej rätt fattade den skilnad han gjorde emellan medlem af främmande samfund och medlem af tillåtet främmande samfund. Beträffande första frågan, ber jag vidare att få erinra, att vi redan hafva en lag, som tillåter vigsel inför borgerlig myndighet, nemligen mellan lutheran och jude, och med lika mycket skäl synes mig en dylik vigsel böra tillåtas i detta fall. Hvad beträffar Herr Beckmans tredje yrkande, så synes mig detta vara onödigt, då ju strafflagen innehåller stränga ansvarsbestämmelser för den tjänsteman som felar i tjänsten. På grund häraf får jag anhålla om bifall till §:en, sådan den lyder i Utskottets förslag.

Herr von Gegerfelt: Då behovet af civilt äktenskap för medlemmar af dissentierande församlingar är erkänt, så ligger väl ej så mycken vikt på om det tillåtes inom en något mer eller mindre utsträckt sfer, helst som i alla händelser kontrahenterne enligt lagförslaget hafva rättighet att, derest de så önska, påkalla vigsel, så snart endera af dem är medlem af Svenska kyrkan. Herr Beckman har vidare gjort en distinktion, som synes mig vara väl fin för att kunna tillämpas. Han yrkar nemligen, att äktenskap mellan medlem af Svenska kyrkan och tillåten församling ovilkorligen skall ske med vigsel, men medgifver ej vigsel då den ena kontrahenten ej ingått i tillåten församling. Konseqvent hade deremot varit att endast borgerligt äktenskap af Staten erkännes då någondera af makarne är dissenter. Det har redan blifvit anmärkt att det af honom föreslagna stadgande skulle medföra samvetstväng derutinnan, att en främmande trosbekännare nödgades underkasta sig en annan församlings ritual. Åtminstone får man medgifva, att den kyrkliga välsignelsen vid vigseln ej kan vara af någon välsignelsebringande verkan för den, som med ogillande och motvilja nödgas underkasta sig den.

Hvad angår Herr Beckmans anmärkning emot sista punkten, så ber jag att få erinra, att 25 kap. 4 § Strafflagen väl stadgar straff af afsättning för prest som viger utan laga lysning, eller viger dem, hvilkas äktenskap för laga hinder måste återgå, så framt detta hinder var honom veterligt, och att presten, i sednare fallet, jemväl förklaras ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas; men 16 § i samma kap. stadgar afsättning för uppsåtligt embetsfel, och således kan, för den händelse att t. ex. magistrat viger dem, som äktenskap ej bygga på, sådant medföra embetets förlust. Men att för förseelse vid vigsel ovilkorligen stadga embetets förlust, synes mig väl strängt. Hade fråga blifvit väckt att ändra straffbestämmelserna i 25 kap. 4 §, så skulle jag ej haft något deremot; men någon straffbestämmelse för civil myndighet, utöfver hvad strafflagen innehåller, synes mig ej lämplig.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till §:n oförändrad och dels bifall till densamma med den förändrade lydelse, som Herr Beckman i sin reservation föreslagit; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till §:n oförändrad och, då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Som votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller 5:te §:en i det af Lag-Utskottet uti 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 54 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren det förslag till §:ns lydelse, som Herr Beckman i sin reservation afgifvit.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 18.

§ 6.

Herr von Möller: I denna paragrafs 1:sta moment stadgas, huru förhållas skall med religionsundervisningen för barn, som födas af föräldrar, hvilka vid barnets födelse antingen bägge eller endera tillhöra främmande trossamfund. Andra momentet talar om barn af föräldrar, som ej med hvarandra ingått äktenskap, och det 3:dje momentet handlar om de barns uppfostran, som födas innan föräldrarnes öfvergång till främmande trossamfund. Det är emot detta sista moment som jag reserverat mig, enär jag ansett att det der förekommande stadgande innebär ett samvetstväng för barnen. Enligt 1:sta momentet skola vid äktenskap, der endera tillhör främmande trossamfund och den andra Svenska kyrkan, barnet uppfostras i evangeliskt lutherska läran, så framt ej emellan makarne träffats aftal om deras barns uppfostran, antingen i sistnämnda lära, eller i främmande tros-lära, som en af makarne bekänner. Detta stadgande, som delvis finnes i vår nu gällande lag, har tillkommit för att betrygga barnets religiösa uppfostran i en viss lära, det må nu vara den lutherska eller någon annan; och att sålunda förebygga, att barnets religiösa uppfostran komme att blifva beroende på den vexling, som kan ega rum i föräldrarnes religionsbekännelse. Det 3:dje momentet upphäfver emellertid grundtanken i det första. Också är det ingen af motionärerna som gått så långt; det är Utskottet som gjort det för att fylla en lucka, eller såsom det heter i motiverna, till förebyggande af de slitningar inom familjerna, som af ovisshet i detta hänseende kunna alstras. I 3:dje momentet säges det, att, då bägge föräldrarne eller,

när endera är död, den efterlevande eller, der de lefva åtskiljda, den af dem, som har barnet i sin vård, öfvergår från Svenska kyrkan till främmande trossamfund, eller från ett sådant till annat, så skulle, der bägge öfverginge, fadren, och i öfriga fall, den efterlevande, eller den af makarne, som hade barnet i sin vård, ega att bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet borde uppfostras. Men antag nu att modren tillhör främmande religionssamfund och att aftal i enlighet med 1:sta momentet blifvit gjort, att barnet skulle uppfostras i lutherska läran, men sedermera fadren öfvergår till samma främmande trossamfund och alltså bägge föräldrarne öfvergått, så måste antingen 1:sta momentet ej anses gällande, eller ock skall då rättighet för fadren inträda, att bestämma öfver barnets religion.

Vidare hemställer jag, om det ej enligt nyssberörda stadgande skulle kunna inträffa, att, medan t. ex. fadren är borta på en längre sjöresa, modren, i hvars vård barnet då befines, skulle kunna öfvergå till en annan religion och barnet vara skyldigt att följa hennes religion. Hon har då rättighet att taga barnet ur den skola der det förut gått och sätta det uti en annan skola, der undervisning i hennes nya religion meddelas. Men fadren hemkommer eller modren dör och fadren tar barnet i sin vård; är då fadren af en annan religion, så skulle barnet ånyo vandra öfver till en annan främmande religion. Vidare har Utskottet väl tänkt på, huru det skall tillgå med barn af dissenters, då dessa antingen öfvergå från Svenska kyrkan till en främmande lära, eller från en sådan till en annan, och således velat stifta lagar för barn tillhörande andra församlingar än den lutherska, men alldeles ej tänkt på möjligheten deraf att barnet har en bestämd önskan att stadna qvar vid sin en gång inlärd tro. Ehuru man således vill tvinga barnet att öfvergå till en annan lära än det omfattat — och barnet behöfver ej vara så särdeles gammalt för att fatta kärlek för en viss religion — så finnes dock ingenting stadgadt, huru det skall tillgå om barnet skulle vilja återgå till den lutherska läran. Derom nämnes ingenting i 3:dje §:en, som fått den lydelse, att barnet skall hafva uppnått 18 år innan det får öfvergå till annat religions-samfund, enär man velat gifva skydd åt den unge genom det stadgande, att han skulle hafva uppnått en sådan ålder, att han kan fatta vigten af en öfvergång. Men ingenting finnes nämndt om huru det skall tillgå i fall ett sådant till annan religion öfvertvunget barn vill återinträda i statskyrkan.

Jag anar att en vörd ledamot af Lag-Utskottet, som samman-skrifvit detta lagförslag, skall komma att kraftfullt opponera sig emot de anmärkningar jag gjort, och säkerligen framkomma med talet om slitningar inom familjerna, såsom i Utskottets Betänkande yttras. Men jag hemställer då till honom, huruvida dessa slitningar kunna fullständigt förekommas. Ty genom stadgandet i 1:sta momentet om förord angående barnens religionsuppfostran mellan makar af olika trosbekännelse, förutsättes ju möjligheten att barnet kan uppfostras i en annan religion än den föräldrarne tillhöra, och detta lagstadgande förefinnes äfven i nu gällande lag, utan att jag har mig bekant att några slitningar inom familjerna till följd deraf uppstått.

På

På de skäl jag nu anført och då jag är öfvertygad att icke någon för religionsfriheten hämmande inverkan kan blifva en följd af detta moments borttagande, men väl för samvetsfriheten hos den unge betänkliga följer uppstå om det bibehålles, och då jag dessutom anser att vi böra tänka oss, att äfven barnet, det vill säga barnet intill 18 år, kan hafva en åsigt i religiösa frågor, kan jag ej anse det lämpligt att Kammaren, genom att gilla detta 3:dje moment, skulle berättiga föräldrar att rycka sina barn från den lära i hvilken deras uppfostran börjats. Jag kan ej anse att detta hör till samvetsfriheten. Man kan visserligen invända att föräldrarna i allt fall skola söka inverka på barnens öfvertygelse och söka förmå dessa att omfatta den lära de bekänna. Detta anser jag Staten icke bör hindra. Låt barnen från tvänne håll få höra de olika lärororna framläggas, och när de nått den ålder att de kunna fatta den ena eller andras företräden, bestämna sig för den hvilken de vilja omfatta. Detta kallar jag samvetsfrihet; och får jag alltså anhålla om afslag på 6 § 3:dje momentet, enär jag anser, att denna dissenterlag ej bör medföra några inskränkningar i samvetsfriheten.

Herr Beckman: I afseende på denna § tillåter jag mig först göra en anmärkning, som kan synas egentligen röra formen, och som till en viss grad äfven gör det. Här står: "Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma *främmande trossamfund*, må i dess lära uppfostras". Detta uttryck "*främmande trossamfund*" brukas i hvarje moment af denna §. På några ställen kan visserligen detta uttryck begagnas utan att göra någon förvillelse, men här tror jag meningen böra vara främmande *tillåtet* religionssamfund, och skulle meningen icke vara sådan, så säger jag för min del, att jag anser den böra vara det. Det är nemligen ej rätt att ställa så till, att personer, hvilka ej öfvergå till något Svenskt *erkändt* religionssamfund, ändock äro berättigade att, utan all kontroll, uppfostra sina barn i annan religion än Statens egen, i en religion, om hvilken Staten icke eger ringaste kännedom. Jag tror verkligen, att ett sådant medgifvande skulle gå öfver det syfte, som gjort sig gällande i detta förslag, åtminstone går det längre än jag anser önskvärdt. Så snart föräldrarna tillhöra ett främmande *tillåtet* religionssamfund, så är jag fullkomligt villig att tillerkänna dem denna rättighet, men icke då de tillhöra ett samfund, som väl är *främmande*, men ej *tillåtet*. Jag får således yrka, att allestädes i denna § till ordet trossamfund fogas ordet *tillåtet*.

En värd talare före mig har yrkat, att det 3:dje momentet skulle alldeles utgå; och jag har sjelf, i min reservation, upptagit detta såsom ett andra alternativ, ty det är bättre om det utgår, än om det kvarstår i sin nuvarande lydelse. Jag är nemligen öfvertygad, att det är vida lämpligare, om man lemnar detta förhållande obestämdt af lagen, än om man bestämmer det på sådant sätt, som, efter mitt förmenande, är stridande emot det billigaste afseende på det religiösa lifvet hos unga personer. För den, som noga genomtänkt detta moment, är det klart, att, om barn skulle sålunda uppfostras, som här

är medgifvet, så kunna de emot sin vilja tvingas af föräldrarna att emottaga undervisning i en främmande religion. Men, om barnet hunnit så långt, att dess tankeförmåga är något utvecklad, eller att det åtminstone fått tillgifvenhet för *en* religion, så kan det icke vara rätt att tillåta föräldrarna eller andra att tvinga barnet in i en annan lära. Ställer jag mig på kyrklig ståndpunkt och betraktar saken derifrån, så blir naturligtvis ett sådant tvång för min känsla motbjudande. Det kan inträffa, att ett barn, som, ända till konfirmationsåldern af föräldrarna uppfostradt i den evangeliska läran, är färdigt att gå till Herrans Heliga Nattvard, ryckes undan hela denna procedur af föräldrarna, hvilka kanske blifvit af proselytmakare förledda att bortkasta sina faders tro och ingå i ett främmande religionssamfund. Sedan barnet sålunda någon tid varit tvunget att tillhöra detta samfund, hvilket t. ex. varit baptisternas, så öfvergifva föräldrarna detta — sådant är icke oerhördt — och inträda i t. ex. den katolska kyrkan, och då måste barnet dit för att tillbedja något annat än den lärt sig i den Svenska kyrkan. Jag har nu tagit fram ett exempel i detta hänseende — man säger måhända att exempel ej gälla, men de åskådliggöra till hvilka orimligheter detta stadgande kan föra.

Jag vill visst icke förneka, att, i det enskilda familjelifvet, det kan inträffa, att föräldrar, som lemnat sin gamla lära och öfvergått till en ny, göra allt för att öfvertyga sina barn om ofelbarheten af den sednare läran, och jag tror gerna, att man icke kan förhindra den fria rörelsen inom familjelifvet; men detta är något helt annat än att stadga såsom lagbestämdt riktigt hvad som innehålles i detta moment. Heldre således än att göra en sådan bestämning, får jag yrka, att hela detta moment utgår.

Jag tror likväl icke, att denna bestämning vore så vådlig, ifall man till 3:dje momentet gjorde det tillägg, jag i min reservation föreslagit, nemligen att barn icke skulle, emot sin vilja, utom det fall, § 7 gifver vid handen, kunna uppfostras i annan lära än den, hvari det ditintills njutit undervisning.

Man skall måhända ur en abstrakt paternitets synpunkt göra den invändningen, att barn böra lyda sina föräldrar; men i det hänseendet måste jag, då det är fråga om en helig rätt, för barnen yrka det samma, som bör få gälla för hvarje annan, att de nemligen ej skola få sina samveten behandlade såsom en verldslig sak, hvilken man kan flytta huru man behagar från det ena stället till det andra. Jag tror, att barnet ej bör stå på den punkt, att det i detta fall bör underkastas tortyr; och att lagen skall stadga något sådant kan ej vara förenligt med sunda, frisinnade principer. Jag upprepar därför mitt förut gjorda yrkande, att, derest detta moment skall bibehållas, ett sådant tillägg göres till detsamma, som jag förut begärt.

Men emot denna paragraf finnes äfven en annan anmärkning att göra, och den rör en principfråga, som är af stor vikt. Jag har villigt ingått derpå, att de, hvilka äro fullt medvetna, eller till följd af sin ålder kunna anses medvetna af sin religiösa ställning, skola vara berättigade, att, derest de ej kunna ansluta sig till något religionssamfund inom riket, likväl existera inom Staten, till dess hos

dem uppkommit en öfvertygelse, som tillåter dem att ansluta sig till något visst samfund. Jag utgår nemligen från den förutsättning, som Utskottet sjelf antagit, att den till medvetande komne personen icke bör kunna *tvingas* tillhöra något samfund. Men om jag också erkänner detta såsom befogadt med afseende på en sådan person, så kan jag dock aldrig medgifva, att honom bör tillerkännas rättighet att uppfostra omkring sig en skara af unga barn på sådant sätt, att de likaledes emanciperas från alla kyrkliga förbindelser. Är det så, att denne person har sådana åsigter, som icke tillåta honom att ansluta sig till något samfund, hvilket Staten kan erkänna, så anser jag, att Staten, så länge den hyllar principen af en statskyrka, äfven bör yrka, att barnen uppfostras i den evangeliska läran. Detta är ej förestafvadt af någon önskan att söka häfva in i kyrkan så många bekännare som möjligt — något som icke öfverensstämmer med min tankegång — utan jag utgår helt och hållet ifrån den här antagna grundsatsen att Staten är berättigad tillse, att barn ej uppväxa i religionslöshet, eller i en religion, hvarom Staten ingen kännedom eger. Staten har sålunda både rättighet och skyldighet, att, der religionsundervisning ej kan meddelas åt barnen i en sådan lära, som Staten erkänner, låta verkställa religionsbildningen i det samfund, Staten erkänner såsom statskyrka. Det bör observeras, att det här ej är fråga om barn, som redan genom födelsen tillhöra ett annat samfund och således börjat att i dess troslära uppfostras; utan endast om sådana, hvilka befinnas inom den Svenska kyrkan och antingen ej fått uppfostran eller blifvit uppfostrade i den evangeliskt-lutherska kyrkan. Jag får derföre yrka att efter 2:dra momentet införes ett nytt af följande lydelse: "Är ingendera af föräldrarne medlem af tillåten församling, så tillhör barnet Svenska kyrkan och skall i dess lära uppfostras. Samma lag vare, då endera af föräldrarne tillhör Svenska kyrkan och den andre är främmande trosförvandt, men icke medlem af tillåten församling".

På grund af hvad jag nu anført, anhåller jag, att Kammaren måtte bifalla den ifrågavarande paragrafen med de förändringar, jag tillåtit mig föreslå, nemligen att allestädes i denna paragraf till ordet trossamfund fogas ordet *tillåtet*, och att efter 2:dra och 3:dje momenten införas förut omnämda tillägg; och utbedjer jag mig hos Herr Grefven och Talmannen proposition härå.

Herr Hasselrot: Den förevarande paragrafen stadgar i senare delen af 1:sta momentet, att, om af barns föräldrar den ena makan tillhör främmande trossamfund och den andra Svenska kyrkan, barnet skall uppfostras i evangeliskt-lutherska läran. Detta stadgande är hvarken konsekvent eller riktigt. Det är ej konsekvent, då det står i strid med föreskriften, att, om båda föräldrarne tillhöra skild främmande trossamfund, fadren eger rätt att bestämma i hvilken lära barnen skola uppfostras. Det är ej riktigt, enär fadren både enligt lag och sakens natur är sina barns målsman och familjens hufvud, som bör ega rätt att afgöra i hvilken lära barnen skola uppfostras. Jag kan ej förstå hvarför icke, då Staten tillåter föräldrar att lefva un-

der olika trossamfund, fadren skall ega rättighet att uppfostra sina barn i den lära, han anser riktig.

Jag vill icke yrka någon ändring i denna paragraf, på det att ej förslaget må falla, men jag har icke kunnat undgå att i korthet tillkännagifva min mening. Jag öfverlemnar för öfrigt åt Lag-Utskottets Herrar ledamöter att söka vederlägga de anmärkningar, som af föregående talare blifvit emot denna paragraf framställda.

Grefve Mörner, Oscar: Efter som mig synes, lärer meningen med detta förslag vara, att, så vidt sådant låter sig göra, införa en ordnad religionsfrihet; och då borde man väl också kunna antaga, att Utskottet gjort sig reda för de konsekvenser, som deraf skulle följa. Nu föreslår emedlertid Utskottet i 6:te §:n 1:sta momentet ett så lydande stadgande: "Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma främmande trossamfund, må i dess lära uppfostras". Jag hemställer till Kammaren, huruvida ett sådant stadgande kan anses behöfligt. Då man får bilda främmande trossamfund och personer få ansluta sig dertill, måste det väl följa af sig sjelf, att föräldrarne, der de tillhöra samma främmande trossamfund, skola få uppfostra sina barn i samma lära. Detta synes mig så naturligt, att jag väl må med skäl antaga, att ett stadgande, sådant som det omnämnda, skall tvifvelsutant om 50 eller 60 år hos efterkommande fastmera väcka förvåning än att, såsom en talare det förmenade, olika religionssektorer nu för tiden kunna finnas, ty får man tro hvad historien lärer och icke i stället såsom någon slags visshet uppsätta sina egna välmående, men på allt stöd af erfarenhet eller människokänedom blottade inbillningar, så lära sektorer finnas icke endast 50 år härefter, utan troligen så länge samfund af civiliserade människor äro till. Momentet är således icke endast obehöfligt, utan rent af otjenligt och skulle vittna om en besynnerlig ståndpunkt i anseende till vår lagstiftareförmåga, i fall det komme att i förordningen intagas.

Vidare är i detta moment förslaget: "Äro föräldrarne vid barnets födelse medlemmar af skilda främmande trossamfund, eger fadren bestämma, i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras". Jag skulle för min del heldre velat, att modren egt i detta fall bestämma, och är visserligen icke öfvertygad om rättmätigheten af det nu föreslagna stadgandet.

Vidare förefaller det mig besynnerligt, huru man kunnat föreslå: "Tillhör endera sådant trossamfund och den andra Svenska kyrkan, då skall barnet i evangeliskt-lutherska läran uppfostras". Hvar är rättsgrunden för ett sådant stadgande? Svenska kyrkan medgifver andra trossamfund att bredvid sig existera; familjerna, tillhörande dessa samfund, få bestämma i hvilken troslära barnen böra uppfostras, men om endera maken tillhör Svenska kyrkan, då suspenderas denna rättighet, då skall barnet uppfostras i den evangeliskt-lutherska läran. Rättvisa och konsekvens bör väl finnas i hvarje lag, men jag kan icke underlåta att förklara, att bägge delarne i hög grad här saknas.

Sedermera står här: "Har emellan makarne träffats aftal om de-

ras barns uppfostran i evangeliskt-lutherska läran eller främmande troslära, som en af makarne bekänner, vare sådant aftal gällande, så framt det blifvit före äktenskapets ingående skriftligen upprättadt och uppvisadt för vigselförrättare, derest vigsel skett, men eljest för den myndighet, inför hvilken äktenskapet afslutats“. Hela detta stadgande kan utgå. Det är att göra en stipulation, som föräldrarne kanske ångra och som ingen mensklig magt kan i sådant fall tvinga dem att efterlefva. De stoppa aftalet i fickan och uppfostra sina barn i den lära de behaga, ty detta aftal skulle ej, emot deras vilja, kunna göras gällande. Men om äfven en öfverträdelse häraf icke skulle kunna åtalas, så skulle detta stadgande likväl kunna framkalla oenighet inom familjerna och möjligen locka främmande personer att vilja, obehörigen intränga i förhållanden, som för sådana angrepp borde vara fridlysta. I samma mån som en lag befines sådan, att den ej kan medföra åsyftad verkan, ingifver den mindre aktning; och jag yrkar således, att detta stadgande måtte utgå.

Emot 2:dra momentet i denna paragraf har jag äfven något att anmärka. Här står nemligen: “Barn af föräldrar, som ej ingått i äktenskap med hvarandra, må, der modren tillhör främmande trossamfund, i dess troslära uppfostras“. Det är emedlertid erkändt, att barn kunna anses såsom äkta, ehuru föräldrarne ej med hvarandra ingått äktenskap. Om nu inträffar att modren kort efter barnets födelse aflider, och fadren sedan vårdar barnet, så skall barnet uppfostras i modrens lära, ehuru i lagligt äktenskap fadren egt ensam beslutanderätt. Jemför man vidare 3:dje momentet, vid hvilket, då detsamma redan af andra talare undergått granskning, jag i öfrigt ej mycket vill uppehålla mig, finner man, att, om fadren, då han sålunda vårdar barnet, qvarblifver vid sin tro, så kan barnet icke lagligen öfverflyttas till annan troslära, än det, enligt hvad ofvan är nämndt, bör tillhöra, men ombyter fadren religion, då får han rättighet att bestämma om ombyte äfven för barnet. Jag hemställer ännu en gång om detta lagförslag är så affattadt, att det kan godkännas.

Det torde måhända anses förmätet af mig, och det tjenar möjligtvis icke till något, att jag framställer yrkande om antagande af det förslag till stadgande i detta fall, jag i min reservation gjort; men då jag tror mig icke sakna skäl härtill, när jag ej kan godkänna Utskottets förslag i denna paragraf, torde det förlätas mig, om jag, som på förmiddagen närmare redogjorde för motiverna till min reservation och således icke nu vill trötta Kammaren med upprepande deraf, anhåller, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets 6:te §, antaga det motsvarande stadgandet i min reservation, nemligen 8:de momentet, hvilket har följande lydelse: “Barn af föräldrar, båda eller endera tillhörande annat trossamfund än det evangeliskt-lutherska, må uppfostras i den religionslära föräldrarne bestämma. Ehvad religionslära föräldrarne må omfatta, anses barn efter 14 år fortfarande tillhöra den församling, hvaraf det vid nämnda ålder är medlem. I anseende till oäkta barn, ege modren den rätt härigenom är föräldrar tillagd. Barn, hvars föräldrar eller, i fråga om oäkta barn, modren, under barnets späda ålder afidit, varde uppfostradt i den

lära barnet tillhört, eller, om det ej utredas kan, i den modren vid hennes död omfattat“.

Herr von Gegerfelt: Denna fråga har kanske utgjort det svåraste ämnet för Utskottet, och har framkallat det mesta arbetet, för att kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt lösas. Utskottet har således ej varit oberedt derpå, att anmärkningar emot förslaget skulle göras, men måhända hafva anmärkningar kommit från flera särskilda håll än man förmodat.

I denna fråga måste man taga i betraktande dels Statens anspråk, att barnen skola få en god uppfostran, dels kyrkans af lätt begripliga skäl föranledda fordran, att barnen skola i dess lära undervisas, och dels slutligen föräldramagten, som synts Utskottet vara det viktigaste, och detta så mycket mer, som, i fråga om uppfostran, denna magt likafullt gör sig gällande och lagens stadgande endast är en auktorisation på hvad som i allt fall faktiskt existerar.

Jag ber få erinra, att i förevarande hänseende kunna så många olika fall inträffa, att det är omöjligt upptaga dem alla. Utskottet har därför i synnerhet sökt att uppställa allmänna regler, hvarefter frågorna skulle afgöras; att lemna dem utan alla bestämmelser har synts Utskottet mindre lämpligt.

I fråga om barn, födda af föräldrar, tillhörande samma främmande trossamfund, är förslaget att dessa barn skola uppfostras i den lära, föräldrarna bekänna. En talare har ansett detta så klart, att något stadgande derom ej vore erforderligt; men deremot anhåller jag att få göra två erinringar. Den ena är den, att, enligt Svensk lag, en förmyndare åligger att låta uppfostra sina myndlingar i den evangeliskt-lutherska läran, och detta stadgande måste ock anses lämpligt för fader såsom sina barns målsman, om ej annorledes för nu ifrågakvarande fall förordnas. Vidare får jag erinra, att denna sak ej är så klar, att icke en högt aktad talare bestridt den i viss mån. Biskop Beckman har nemligen förvägrat föräldrarna ovilkorlig rätt att uppfostra sina barn i sin lära, då föräldrarna ej tillhöra en sådan församling, som vore af Konungen tillåten. För min del vågar jag bestrida riktigheten af Biskop Beckmans åsigt. Föräldrarnes magt, att uppfostra sina barn, bör väl ej vara beroende deraf, om de tillhöra ett *tillåtet* religionssamfund. Staten har visserligen skyldighet att tillse, det barnen erhålla tillräcklig religionsundervisning, hvarföre ock stadgandet i 7:de §:n af detta förslag tillkommit. Enligt gällande stadga, i fråga om skolundervisning, skola barnen bevisa folkskolan, och de äro ställda under kontroll af skolstyrelserna, hvilka skola tillse, att de erhålla tillbörlig religionskunskap, antingen i skolan, eller, derest denna ej skall meddelas dem i skolan, genom målsmans försorg. Om nu barnen tillhöra föräldrar af icke tillåtet religionssamfund och den lära, som bibringas barnen, är sådan, att skolstyrelsen anser barnen derigenom icke få tillbörlig religionsundervisning, så uppträder först skolstyrelsens kontroll för att motverka föräldrarnes menliga inflytande.

Tredje momentet i förslaget afser det fall, när föräldrarna öfvergå till främmande religionssamfund efter barnens födelse. Föräldrarna böra

då få bestämma till hvilket samfund deras barn skola höra. Att barn ej kunna sjelfva tillåtas välja i detta fall är temligen klart, ty i alla andra fall har barnet ej någon laglig talan huru det skall uppfostras. Att i detta fall ovilkorligen föreskrifva, att barn skola uppfostras i den eller den läran, utan afseende på föräldrarnes öfvergång till en annan lära, skulle bra mycket inskränka föräldramagten. Genom att stadga, att barn "*emot sin vilja*" ej skulle kunna uppfostras i annan lära än den, hvare det förut njutit undervisning, skulle man godkänna hos barnen en vilja, hvilken dem ej, i förhållande till Staten, kan medgifvas.

Att utesluta detta moment går ej an, ty då skulle följden blifva, att barn, hvilkas föräldrar tillhörde den evangeliskt-lutherska läran skulle ovilkorligen fortfarande uppfostras i den läran, hvarigenom ingalunda ett ökad förtroende emellan föräldrar och barn åstadkommes. Jag säger ej derföre, såsom en föregående talare väntat, att härigenom skulle uppstå någon slitning inom familjen, ty föräldrarne göra nog ändock sitt inflytande på barnen gällande.

Stadgandet i 1:sta momentet af denna §, beträffande aftal före äktenskapet, huru barn skola uppfostras, som äro födda af föräldrar, af hvilka den ena tillhör evangeliskt-lutherska och den andra ett främmande religionssamfund, är ingalunda nytt, ty det finnes redan i nuvarande dissenterlag, och afser att förekomma stridigheter emellan föräldrar om den lära, hvare deras barn böra uppfostras. Om detta icke, för så vidt sådant är möjligt, bestämmes, skulle det lätt kunna inträffa, att statskyrkan tillerkände sig rättighet att i sin lära uppfostra sådana barn, hvilket väl icke vore för föräldravård gagneligt.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, utan anhåller endast om bifall till hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr Nordström: Likasom jag, beträffande 5:te §:en, hufvudsakligen instämt med reservanten, Herr Beckman, finner jag mig äfven i afsende å den 6:te §:en böra göra samma förklaring, i hvad angår det tredje momentet deri. Sedan i de två första momenten, de regler uppställts, efter hvilka skall bestämmas, i hvilken lära barn af föräldrar, som vid dess *födelse* tillhöra samma eller olika främmande trossamfund, eller ock den ene en främmande, den andra den Svenska kyrkan, skall uppfostras, föreslås här att, derest *sedermå* antingen båda föräldrarne, eller, om endera är död, den efterlevande, eller, om de lefva åtskilde, den af dem, som har barnet i sin vård, från Svenska kyrkan öfvergår till främmande trossamfund, eller från ett sådant till ett annat, skall i första fallet fadren, och i öfriga fall, den efterlevande, eller den af makarne, som har barnet i sin vård, ega bestämma, i hvilketdera trossamfundets lära barnet skall uppfostras.

Här säges icke, huruvida dessa regler skola gälla äfven om det främmande trossamfundet, till hvilket öfvergången sker, icke vore *tillåtet*, ehuru eljest i de föregående §§:na endast talas om *tillåtna* främmande trossamfund. Till undvikande af missförstånd borde således ock här samma eller annat lämpligt ord inskjutas, på det att saken ej må få större utsträckning, än som rätteligen torde vara af-

sedd. Men hvad som är af ännu större vigt att anmärka, det är, såsom ock redan af andra talare blifvit påpekadt, omfattningen af den magt, som sålunda skulle föräldrarne öfver barnens religiösa tro och samvetsfrid tillkomma. Man upphör aldrig att vara barn till sina föräldrar; men ehuru det rimligtvis icke kan vara meningen, att denna magt öfver barnen skall, utan afseende på dessas ålder, tillhöra föräldrarne under hela deras lifstid, är dock ingen bestämd begränsning i detta afseende gjord. Enligt § 3, skulle en hvar ega rätt, att efter fri vilja ombyta religion och tro, så snart han fyllt 18 år; men om ock menigen vore, att föräldrarnes ifrågavarande magt öfver barnen skulle upphöra vid denna de sednares ålder, återstår icke desto mindre den skarpa motsägelsen här, att, ehuru man först vid 18 års ålder *frivilligt* skulle få öfvergifva den troslära, i hvilken man blifvit uppfostrad, kunde man dock vid en tidigare ålder af föräldrarne *tvingas* att öfvergå till annat trossamfund och öfvergifva den lära, man från barnaåren lärt sig att älska och med kärlek omfatta. Ja, om föräldrarne vore nog lättfärdiga, att det ena året öfvergå till ett, och det andra till ett annat främmande trossamfund, så skulle, om detta förslag blefve lag, intet hindra dem att tvinga sina barn till att följa med, hvad helst dessa deremot kunde hafva att invända. Men sådant, mine Herrar, är ej mer ett uttryck af religions- eller samvetsfrihet; det är deremot det skarpaste *samvetstvång*, som kunde på unga sinnen läggas.

Är nu den magt, man sålunda vill förbehålla föräldrarne, af den principiellt stora betydelse, att den förtjenar godkännas och upprätthållas? För min del tror jag det icke. På barnets egen önskan och vilja bör ock här något afseende fästas, i synnerhet om det kommit till den ålder, att reflexionsförmågan hos detsamma vaknat och det förmår uppfatta betydelsen af en handling, som yttrar sig i ombyte af troslära och religion. Jag tänker mig ett barn, som nyss genomgått den religiösa skola, som inom Svenska kyrkan utgör en förberedelse till konfirmationen; jag tänker mig detta barn, djupt intaget och genomträngdt af dessa vår evangeliska läras höga grundsanningar, hvilka aldrig kunna förblifva utan mäktigt och varaktigt intryck på hvarje sinne, ungt eller gammalt, som ej hunnit alldeles blifva förhärdadt; jag tänker mig detta samma barn, som ännu ej fyllt 18 år, straxt efter sin konfirmation mot sin klart uttalade vilja, sin varma protest, *trunget* af sina lättfärdiga föräldrar att följa dem vid deras öfvergång till ett främmande trossamfund, och jag frågar då, är det samvets- och religionsfrihet, eller samvetstvång, som här uppträder i verksamhet? Svaret härpå kan ej utfalla på mer än ett sätt: det är samvetstvånget, och ej annat, och här bör föräldramagten begränsas.

Ett lagförslag, som i sådana viktiga samvetsfrågor är så oklart och otillfredsställande, och som kunde leda till så beskaffade följder, kan jag därför, för min del, med min röst ej understödja, utan förenar jag mig deremot med reservanterna och särskildt med Herr Beckman i hvad de i saken yttrat och hemställt.

Herr Beckman: Den siste talaren har redan erinrat, att man

omöjligan kan förutsätta, att alla dessa barn, som här äro i fråga att tvingas till en lära, ej hafva någon vilja, ty redan vid 15 eller 16 års ålder kunna de, uti ifrågavarande hänseende, anses hafva en vilja, som bör respekteras.

En värd talare har anmärkt, att det i denna § omförmälda förbehåll före äktenskapet vore af ingen betydelse, enär det ej skulle hos någon myndighet antecknas; men jag ber få nämna, att i 8:de §:en af detta förslag stadgas, att detta aftal skall af vigselförrättare insändas till kyrkoherden i den församling, der qvinnan bor, för att i kyrkoboken antecknas. Således kan detta aftal ej försvinna.

För öfrigt är jag förekommen af en föregående talare, och ber endast få rätta ett, sannolikt af misskrifning å min sida, förorsakadt fel i min reservation. Der står nemligen vid slutet af densamma, att jag till ifrågavarande §:s *andra* moment föreslår ett så lydande tillägg: "Emot — — — undervisning". Meningen är likväl icke 2:dra utan 3:dje momentet; anhållande jag att få denna rättelse i protokollet antecknad.

Herr Faxé: Tvänne talare hafva redan ådagalagt nödvändigheten af stadgandena i 6:te §:en derom, att främmande trosförvänder skola få uppfostra sina barn i sin egen lära; att, då föräldrarne vid barnets födelse äro af skilda trossamfund, fadren eger bestämma i hvilketdera samfundets lära barnen böra uppfostras; att, om endera tillhör främmande trossamfund och den andre Svenska kyrkan, barnen skola uppfostras i Svenska kyrkans lära; och slutligen att i det sednare fallet öfverenskommelse före äktenskapet kan göras; hvilken öfverenskommelse, på sätt Biskop Beckman upplyst, ej blir ett dödt dokument, utan inregistreras i kyrkoboken. Denna öfverenskommelse kan dock, enligt mitt förmenande, ej hindra föräldrarne att sedermera öfverenskomma att uppfostra sina barn på annat sätt.

Hvad jag egentligen vill anmärka emot Biskop Beckman är hans yrkande, att personer af främmande, men ej uttryckligen tillåtet trossamfund skulle tvingas att uppfostra sina barn i den lutherska religionen. Detta blefve ett tvång, som skulle störa enheten inom familjen. Det blefve ett våld på dessa personer; och man skulle ej kunna tvinga någon att efterlefva en sådan lag, emedan föräldrar ändå alltid uppfostra sina barn, huru de vilja. Att i folkskolan tvinga barnen till en annan religion än den, som föräldrarne bekänna, skulle blifva en grymhet emot föräldrar och barn, dertill jag ej vill göra mig skyldig.

Hvad 3:dje momentet i denna § beträffar, så kan det visserligen uteslutas, men i och med detsamma komme många viktiga bestämmelser att saknas, hvilket kunde gifva anledning till tvist. Jag tror därför, att det bör bibehållas; och finner mig, på grund af hvad jag anfört, föranlåten yrka bifall till denna § oförändrad.

Herr Nordström:

Herr von Gegerfelt: De, som utträdt ur Svenska kyrkan utan att vara i något tillåtet främmande religionssamfund upptagna, skulle

enligt Herr Beckmans förslag alldeles betagas rättigheten att inverka på sina barns uppfostran och detta har Utskottet icke ansett billigt och lämpligt, hvarföre jag för min del måste motsätta mig yrkandet att ordet "tillåtet" införes.

Jag anhåller slutligen att få besvara den af Herr Nordström framkastade frågan: hvad Utskottet i detta afseende menat med "barn"? Naturligtvis har Utskottet icke kunnat mena andra än sådana, hvilkas religiösa uppfostran ännu pågår.

Då enligt mig lemnad underrättelse Andra Kammaren bifallit denna paragraf oförändrad, så är detta för den, som önskar sakens lyckliga utgång, ett ytterligare skäl att utan afseende af mindre skiljaktigheter bifalla Utskottets förslag oförändradt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande §:n oförändrad; dels af Herr von Möller bifall till densamma med uteslutande af dess tredje moment; dels af Herr Beckman, att §:n skulle antagas med de förändringar, att å alla ställen i §:n, der orden *främmande trossamfund* förekomma, skulle framför dessa ord insättas ordet *tillåtet*; att efter 2:dra momentet skulle införas ett nytt moment af följande lydelse: "Är ingendera af föräldrarne medlem af tillåten församling, då tillhör barnet Svenska kyrkan och skall i dess lära uppfostras. Samma lag vare, då endera af föräldrarne tillhör Svenska kyrkan och den andre är främmande trosförvändt men icke medlem af tillåten församling"; samt att vid slutet af 3:dje momentet skulle fogas ett så lydande tillägg: "Emot sin vilja må dock barn utom det fall, som § 7 gifver vid handen, icke uppfostras i annan lära än den, hvari det ditintills njutit undervisning"; och dels slutligen af Grefve Mörner, Oscar, att i stället för den förevarande §:n skulle antagas det stadgande, som finnes intaget i 8:de momentet af hans vid Utlåtandet fogade reservation.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till §:n oförändrad och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan votering begärts och Kammaren, på gjord framställning, till kontraposition vid voteringen antagit Herr Beckmans förslag uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller § 6 i det af Lag-Utskottet uti 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 34 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren §:n med den lydelse Herr Beckman föreslagit.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 39;
Nej — 14.

Herr Nordström: Jag begärde ej ordet för att göra anmärkningar vid den 7:de §:n, utan för att till protokollet få afgifva min *reservation* mot Kammararens beslut i afseende å 6:te paragrafens 3:dje moment, och för att förklara, att jag, för min del, anser den nu gällande dissenterlagen af den 23 Oktober 1860, dock med undantag af hvad der om de varningsgrader, som den utträdande skall underkastas, är sagdt, vara till hufvudinnehållet att föredraga framför den nu föreslagna, och vill jag därför för min del ej vidare förlänga diskussionen med specialanmärkningar.

§§:na 7 och 8.

Biföllos.

§:en 9.

Grefve Mörner, Carl Göran: Denna paragraf utsträcker betydligt den nu gällande rättigheten för främmande religionssamfund att besitta fast egendom. Då jag emellertid icke kan inse några olägenheter af nu gällande lagbud, som förbjuder dem att förvärfva annan jord än som behöfves för kyrkogård och begravningsplats, och icke kan fatta den af Utskottet påpekade nödvändigheten att medgifva dissenters rätt, att t. ex. inköpa boställe åt sina själasörjare, hvilka ganska väl kunna bo såsom de flesta andra menniskor i förhyrda lägenheter, får jag anhålla om bibehållande af nu gällande stadgande i afseende på denna fråga och yrkar afslag å punkten.

Herr von Gegerfelt: Utskottet har i denna liksom i alla andra delar af frågan utgått från den synpunkten, att inskränkningar i främmande församlingars rättigheter icke bör ske i vidsträcktare mån än som oundgängligen af omtanke för det allmännas väl påkallas; och då frågan om deras rätt att besitta fast egendom gjorts beroende af Kongl. Maj:ts pröfning samt dessa församlingar sålunda blifvit ställda i enahanda förhållande som utländske män, synes icke någon fara förefinnas att denna förmån till missbruk skall begagnas. Skulle det åter visa sig — hvilket jag för min del icke anser möjligt — att denna rätt oftare och i större utsträckning beviljas än med Statens fördel är förenligt, då först kan det vara lämpligt att ytterligare inskränkningar för tillgodonjutande af denna förmån göras. Det är visserligen sannt att dessa församlingars själasörjare kunna bo i hyrd lokal, äfvensom dylik lokal kan för skola med flera dylika ändamål begagnas, men å andra sidan synes det hårdt att förmena dem som vilja, att för sådant ändamål inköpa fastighet. Att befara att dessa församlingar skulle blifva alltför stora jordegare, är

väl ändå att, som man säger, "se spöken på ljusa dagen" eller åtminstone icke långt ifrån. Jag yrkar bifall till punkten.

Grefve Mörner: Om det jag nyss yttrade kan anses att "se spöken på ljusa dagen", så är det dock händelsen, att man verkligen får se sådana spöken, och om den siste ärade talaren vill följa mig på en promenad, skulle jag visserligen kunna visa honom några sådana. En efterföljande paragraf i förslaget förbjuder visserligen inrättande af munk- eller nunneorden eller kloster, men om de främmande samfundet få köpa sig eget hus, hvad hindrar dem då till att bygga ett staket eller en mur der omkring, så att ingen kan se hvad derinom förehafves. Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Beckman: Jag anhåller att få instämma med Grefve Mörner.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till §:en och dels af Grefve Mörner, att i stället derför måtte antagas följande stadgande: "Förvärfvande af fast egendom i riket vare främmande trosbekännares församlingar, inrättningar eller stiftelser förbjudet; dock må tillåtet främmande religionssamfund, hvarom i 1:sta §:en sagdt är, med Konungens tillstånd förvärfva eganderätt till den jord, som för utrymme till kyrka eller kyrkogård erfordras"; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till §:en och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§§:na 10, 11 och 12.

Biföllos.

§ 13.

Grefve Mörner, Carl Göran: Här förekommer en otydlighet, som väl är att tillskrifva ett tryckfel, då det står: "De för serskilda kyrkliga *inrättningar* stadgade afgifter till Svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening må ej påföras främmande trosförvandt i annat fall, än att slik *förrättning* blifvit på hans egen begäran verkställd". Jag trodde, att någon af Utskottets ledamöter skulle uppträda för att åstadkomma den nödiga rättelsen, ty meningen lär väl vara, att ordet "*inrättningar*" skall vara "*förrättningar*" så att det svarar emot det sednare uttrycket "slik förrättning". Jag tager mig därför friheten hemställa om utbyte af ordet "*inrättningar*" mot "*förrättningar*".

Herr von Gegerfelt: Anmärkta tryckfelet har genom ett särskilt tryckt tillägsblad, hvilket jag förmodar blifvit bland Kammarrens ledamöter utdeladt, redan erhållit sin rättelse och jag trodde af

sådant skäl något ytterligare yttrande icke erfordras. Jag får emellertid nu yrka bifall till punkten med den af Grefve Mörner föreslagna ändring.

Öfverläggningen förklarades slutad och §:n bifölls med rättelse af ordet "inrättningar" till "förrättningar".

§§ 14—19.

Biföllos.

Ingressen.

Godkändes.

2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets den 1 och 3 dennes bordlagda Utlåtande N:o 35, i anledning af väckt förslag om införande af civiläktenskapet.

Herr Beckman: Jag anhåller att få till protokollet antecknad min reservation emot det beslut, som Kamraren nyss fattade i fråga om § 6 af det nu föredragna lagförslaget.

Anmäldes och bordlades:

Stats-Utskottets nedannämnda Memorial:

N:o 92, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Utskottets Memorial N:o 74, angående bestämmandet af aflöningen för de vid innevarande riksdag anställde tjänstemän och vaktbetjente;

N:o 93, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Utskottets i Memorial N:o 75 gjorda framställning om en gratifikation åt statskommisarien Bruno Johansson;

N:o 94, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om anslag till fortsättande af arbetena å nordvestra stambanan;

N:o 95, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Utskottets Utlåtande N:o 81, angående Statens jernvägstrafik och den dervid anställda personals aflöning; samt

Andra Kammarens protokollsutdrag N:o 287, med delgivande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 45, i anledning af återremiss af Betänkandet N:o 6, rörande väckt förslag till ändring i gällande resereglemente.

Herr Brusewitz: För att vinna tid vid behandlingen af några frågor, hvaraf statsregleringens slutliga uppgörande är beroende, tager jag mig friheten att föreslå: att de i dag för första gången bordlagda ärenden uppföras främst å föredragningslistan till morgondagens plenum samt att derefter å samma lista uppföras de i dag för andra gången bordlagda ärenden i följande ordning: Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 16, Stats-Utskottets Utlåtanden N:ris 83, 84, 82, Banko-Utskottets Utlåtanden N:ris 12 och 14 samt slutligen Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 14.

Detta förslag bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.